Kirke og Kultur

Indhold:

Redaktør: J. GLEDITSCH

Kirke og Kultur utkommer med 1 hefte hver maaned undtagen i juni og august. Abonnement kr. 10,oo pr. aar, utlandet kr. 15. Kan bestilles paa postanstalter, hos bokhandlerne og i ekspeditionen, Raadhusgaten 30 B. Eftertryk av tidsskriftets artikler er forbudt.

HEFTE 5-6 MAI-JUNI 1924 31. AARG.

STEENSKE BOKTRYKKERI JOHANNES BJØRNSTAD. KR.A

AT DE ALLE MAA VÆRE ETT

Præken ved akademisk gudstjeneste i Slotskapellet.[1]

Av professor dr. LYDER BRUN.

Evangeliet: Joh. 17, 18—23.

«*At de alle maa være ett,* likesom du, fader, i mig og jeg i dig, at ogsaa de maa være ett i os, forat verden skal tro at du har utsendt mig», — kan der tænkes nogen herligere tekst at præke over , nemlig hvis man virkelig tør præke over den, hvis den ikke bare er fagre ord for en, men liv og virkelighet, uttryk for et maal som virkelig skal naaes?

«*At de alle maa være ett*, likesom vi er ett, jeg i dem og du i mig, forat de skal være fuldkommet til ett, saa verden kan kjende at du har utsendt mig», — kan der tænkes nogen vanskeligere tekst at præke over, nemlig naar en mindes al den strid og ubroderlighet mellem kristne som historien og erfaringen fortæller om, snart sagt fra den første begyndelse av og til idag, og tænker paa den virkning som al denne indbyrdes strid har hat paa dem som stod og saa paa, og saa visst ikke derved blev ledet til tro paa Kristus, men heller til tvil og likegyldighet og spot.

Det begyndte allerede i den apostoliske tid. Vi vét hvorledes der omkring Paulus, kirkens første missionær og største teolog, opstod en dyp splittelse, en kirkestrid som i bitterhet neppe gav de senere noget efter. Og siden fortsatte det ned gjennem den gamle kirke, baade i frimenighets- og forfølgelsestiden, og i rikskirkens tid. Først og fremst som endeløse lærestridigheter og kirkespaltninger paa grund av lærestrid. Men ogsaa som følge av andre motsætninger av mere praktisk art: allerede i det 2. hundredaar brøt en romersk biskop kirkesamfundet med de lilleasiatiske kristne, fordi de dér efter gammel lilleasiatisk tradition feiret paasken paa en noget anden maate end i Rom og andetsteds.

Og vi vét hvordan det brøt frem igjen i Middelalderen, som jo ellers i særegen grad gjælder som den kirkelige enhets tid; baade

[1] 5 s. e. paaske 1924. Trykt efter opfordring.

gjennem den store spaltning mellem den østlige og vestlige kirke og i form av kjætterforfølgelse og inkvisition, med verdslige straffe like til dødsstraf over angivelige kjættere, med ban og anathem over anderledestænkende kristne. Heller ikke kan vi glemme, hvordan kirkens ban og rikets akt hurtig rammet reformationens store høvding, vor kirkefar Luther, som endnu altid for den største av alle kirkeavdelinger staar som den store erkekjætter, ophavsmanden til den ulyksalige lutherske sekt —

Vi vét ogsaa hvordan Luther paa sin side saa paa paven som Antikrist, og hvordan fordømmelserne og striden tidlig fik indgang ogsaa i reformationens kirker. Allerede i den augsburgske konfession ledsages troens eller rettere lærens bekjendelse jevnlig av omkvædet: «vi fordømmer dem som lærer anderledes», og længe varte det ikke før den nygrundede lutherske kirke selv gjenlød av strid og splid —

Ja, trods alle enhetsmagter og enhetsbestræbelser er endnu den dag idag kristenheten paa jorden splittet og indbyrdes stridende. I vor egen kirke har vi just i de seneste aar oplevet en kirkestrid som gir vore bitreste politiske og sociale stridigheter litet efter. En strid som høver ganske godt for et gammelt borgerkrigsfolk som ikke engang har samfølelse nok til at feire sin nationale frihetsdag sammen, men som høver daarlig for en kristen kirke og sandelig ikke er skikket til at drage mennesker til Kristus.

Lykkelig den som ikke vét for meget om disse ting, fristes en til at si. Jo mere en vét om dem, og jo mindre en er istand til at la sig vildlede av den romantiske belysning som kirken og dens historie ved høitidelige anledninger og i opbyggelig talebruk gjerne fremføres i, des mere sørgmodig og ulykkelig kan en bli. Ja, saa dypt kan en grave sig ned i sorg og mismot, at det kan bli til tvil om kristendommen selv. Saa ubarmhjertig kan virkeligheten komme til at stirre en imøte, at en fristes til at si: bønnen om at de alle maa være ett, er ikke blit opfyldt, og det ser ikke ut til at den nogensinde vil bli det.

Men ordene vedblir at staa der: «*At de alle maa være ett,* likesom du, fader, i mig og jeg i dig, at ogsaa de maa være ett i oss, forat verden skal tro at du har utsendt mig». Og har vi engang fanget tonen i dem — eller har den fanget os —, saa har vi vanskelig for at slippe den igjen — eller den har vanskelig for at slippe os. Ordene ringer som kirkeklokker over en larmende by, enten menneskene hører det eller ikke. De hvælver sig som en regnbuebro, op over baade verdens og kirkens uveir, i lys av Kristi

tro! Og vi spør os selv: er det mulig at holde fast ved dem og gjøre os til ett med dem, uten derfor at gjøre noget usandt avslag i den bitre virkelighet, uten at gjøre os skyldig i nogen romantisk tilsløring av en sandhet vi pligter at se i øinene? Ja, er det mulig, og hvorledes kan det ske?

Jeg tror ikke det kan ske anderledes end derved at vi gir nøie agt paa av hvad art disse ord er og drager konsekvenserne derav: at ordene er *bøn* og kalder ogsaa *os* ind i bønnens helligdom.

Vi skal ikke gjøre noget avslag i den haarde sandhet om virkeligheten som livet har latt os se. Men istedenfor at la den lokke os ut i kritik og dom, i harme og tvil, skal vi la den drive os ind i bønnens helligdom, hvor Kristus selv gaar i spidsen som den store beder og forbeder, og hvor alle brødrene av det fælles liv slutter sig til. Der kommer vi til ro. Der finder vi vanskelighetiernes løsning. Der blir vi til ett med de dype ord som ringer for vort øre, med de johanneiske menigheters, den johanneiske kristendoms store kirkebøn, med Herrens egen yppersteprestelige bøn for Guds trone.

Naar vi trær ind i bønnens helligdom, er vi vel hver for os alene for den eviges ansikt, og dog føler vi os ikke alene, men som lemmer av et stort, de bedendes broderskap, hvis hoved er Kristus. Dette broderskap er den usynlige kirke. Bønnen er den usynlige kirkes hjerteslag. Det er en kirke som intet menneske kan banlyse og utelukke os fra. Det er en kirke, hvorfra vi bare kan utelukke os selv. La os ikke gjøre det. La os gaa ind i den og dvæle i den. Da begynder vi efterhvert at fornemme den usynlige kirkes dype hjerteslag, bønnen til den evige fader i Jesu Kristi navn.

«*Fader vor, du som er i himmelen!*» Saa lærte Jesus selv sine discipler at bede, saa bedes der hver dag av alle kristne utover jorden. Selv den stridbareste og umedgjørligste kristen kan ikke undgaa, naar han trær ind i bønnens helligdom og siger: Fader vor!, at ta med sig alle sine brødre, ogsaa dem som han ellers ikke vil holde fred og brorskap med. Jesus har likesom — hvis vi tør bruke et slikt uttryk i en saa alvorlig sak — spillet os det puds, at vi ikke kan komme frem til faderen uten ogsaa at række alle vore brødre haanden, baade dem vi kjender og dem vi ikke kjender, og sammen med dem si: Fader vor!

Og dypere og dypere fører bønnen os ind i enheten mellem de bedende. Helliget vorde dit navn! Idet vi ber saaledes, stiger *Guds hellige navn,* slik som Jesus har aabenbaret det, frem for os

i sin store majestæt, og alt andet blir litet i sammenligning med det. Og vi ber at det maa bli slut med al vanhelligelse av det, ogsaa med den som voldes ved de kristnes strid, ogsaa med den som vi selv volder ved vor egen uforsonlighet og hjertekulde. Maa lovprisningen av den hellige fader ved Jesus Kristus stige samstemmig fra hans barneflok over den vide jord!

Og sammen med navnet stiger *riket* frem, Guds og Kristi rike, det som vi higer imot og som er vort hjertes kostelige perle. Og vi ber at det maa komme i den hele verden, i vort eget land, i vor egen kirke og i vort eget liv, og seire over alt som staar det imot og samle alle som nævner faderens og Kristi navn til et stort aandernes samfund, en stor hjord under den ene hyrde. Komme dit rike!

Og sammen med navnet og riket stiger *viljen* frem for vor sjæl, faderviljen og Kristusviljen, den ene gode og fuldkomne vilje som i sig rummer alle tings maal. Og vi ber at denne vilje maa ske paa jorden som den sker i himmelen, bøie alle de stridige viljer som staar den imot, og vor egen stridige vilje, og samle alle de vildsomme viljer ind til sig: Ske din vilje!

Og naar vi sammen med alle vore brødre har løftet vort hjerte til faderen og bedt om at hans navn maa bli helliget, hans rike komme, hans vilje ske, skulde vi saa ikke unde hinanden *det daglige brød?* Vi kan umulig ha hjerte til at stille nogen utenfor den bøn som vi ber for os selv og for vore: Giv os idag vort daglige brød!

Og skulde vi ikke unde hinanden noget mere end brødet? Skulde vi ikke unde hinanden *tilgivelsen*, den som vi selv ikke kan undvære, om vi ikke skal bli forkastet? Hvor vigtig dette punkt er for Jesus, skjønner vi derav at han likesom stanser os et øieblik midt i bønnen, og minder os om at vi ikke med god samvittighet kan be om tilgivelsen — og heller ikke kan faa den av faderen — hvis vi ikke selv tilgir dem som er os skyldige. Og vi forstaar at vi ikke kommer videre, før vi har git ham ret, og vi kan heller ikke for vor samvittighets skyld andet end bøie os for ham og gi ham ret, og idet vi siger: Fader, forlat os vor skyld, rækker vi haanden ut til vore brødre og siger: som ogsaa vi forlater vore skyldnere!

Men er vi kommet over det vanskelige punkt med tilgivelsen, skulde vi saa ikke unde vore brødre *alt godt* og det bedste vi vet? Skulde vi ikke ta dem med, naar vi ber om bevarelse for fri-

stelsen og om utfrielsen fra det onde, og sammen med dem prise ham hvem riket og magten og æren tilhører i evighet?

Det hellige fadervor, bønnen som Jesus selv lærte sine discipler, er den kristne kirkes eneste virkelig almindelige bekjendelse. Og det har en dyp betydning at denne bekjendelse er en bøn. Der hvor trosbekjendelserne kanske skiller, ener bønnens bekjendelse. Og bønnen ener saa meget mere, jo mere vi med bevissthet stiller den i brorskapets og enhetens tjeneste og med Kristus selv som den store forbeder ber om at de alle maa være ett, «ut omnes unum sint».

Om bare vi som er sammen ved denne gudstjeneste, den lille menighet som i det sidste har samlet sig her oppe i Slotskapellet, kunde enes om at vi fra nu av vil be vort fadervor med tanke paa det kristelige brorskap og ikke vil la nogen dag gaa hen uten en bøn for kristenhetens samling og vor egen arme, splittede kirkes enhet, og om vi saa virkelig ogsaa førte det igjennem med troskap og kjærlighet, tror du saa ikke det vilde bety noget?

Jo, det vilde bety noget, fordi den evige fader vilde høre det og kjendes ved det som uttryk for det sind som var og er i Jesus Kristus. Og det vilde bety noget, ogsaa fordi det nødvendig maatte faa sine følger for os selv.

For nogen vilde det bety at de ikke kunde bli ved med bare at gaa og ryste paa hodet over den forskrækkelige strid i kirken, men maatte overvinde sin svakhed eller feighet og hver efter sin leilighet træde frem til forsvar for det krænkede kristelige broderskap.

For andre vilde det bety at de dypere maatte søke hvile i Guds fred og stride mere med sig selv for at bli villige til uten bitterhet at finde sig i misforstaaelse og mistænkeliggjørelse og forkjætring, i kristelig ensomhet og forspildte arbeidsmuligheter.

For atter andre vilde det bety at de maatte kjæmpe mere med sin gamle hang til rethaveri og ufordragelighet, ukjærlighet og dømmesyke, og søke nærmere ind til kjærlighetens kilde, det nye livs grund.

For alle vilde det bety noget, og hos alle vilde det virke til større kristelig enhet, dypere samling, sandere broderskap!

Gaar vi ind i bønnens helligdom, og tar vi paa os noget av det arbeide og den kamp som bønnen driver til, da merker vi paa mange vis at den kristelige enhet kommer os nærmere. La mig nævne en enkelt gren av dette arbeide som vi ikke godt kan forbigaa, naar evangeliet taler om at Kristus sender sine discipler ut

i verden og ber for dem som ved deres ord skal tro paa ham: jeg tænker paa *missionen.*

At kritisere missionen er næsten like saa let som at kritisere kirken. Ti ogsaa i det sidste hundredaars store missionsblomstring er jo arbeidet for det meste blit fremmet saa, at alle den vesterlandske verdens mange kirkesamfund og sekter er blit flyttet over til de ikke-kristne land og har overført dit sine bekjendelsesskrifter og kirkeskikker, sine religionslærebøker og hele sit hjemmegjorte apparat, tildels — Gud bedre det! — ogsaa sine hjemlige stridigheter.

Men bortset fra at meget av dette fra først av vel ikke kunde være anderledes, det har likefuldt vist sig at netop missionsbønnen og missionsarbeidet i fremtrædende grad har hat en enende magt. Særlig mellem de protestantiske missioner er der skapt meget av ny indbyrdes forstaaelse og frugtbart samarbeide. Det er ogsaa i stigende mon blit klart at det ikke gaar an at bebyrde de ikke-kristne folk som nu for første gang skal tilegne sig kristendommen, med hele vegten av Europas kirkelige fortid. Disse folk maa — des mere, jo høiere utviklet de er — ha aandelig ret til at møte Kristus og tilegne sig evangeliet paa sin egen selvstændige maate. Og de begynder ogsaa selv at kræve denne ret: deres modneste mænd avviser at gjøre de nye kirker til uselvstændige kopier av de europæisk-amerikanske, som slet ikke uten videre fremstiller sig for dem som efterfølgelsesværdige forbilleder.

Det kan se ut som en forøkelse av forvirringen. Men i virkeligheten er det et eningsverk. Er det for dristig at tro at det nye kristendomsliv som utvikler sig paa missionsmarkerne, engang kan faa betydning for kristendomslivet i de gamle kristne land ogsaa paa den maate, at det kan hjælpe med til at befri den vesterlandske kristendom for noget av en fortid som den ikke ved egen kraft kan ryste av? Er det for dristig at tro at de nye uttryk for kristendommens liv som efterhvert vil skapes særlig inden Østens store folk, vil møtes med de nye enhetsbestræbelser som paa forskjellig maate og i forskjellige former gjør sig gjældende i de gamle kirker i Europa og Amerika? Jeg tror ikke det er for dristig.

Engang i mit liv — det var ved den kristelige studenterbevægelses verdenskonference i Konstantinopel i 1911 — har jeg faat et levende indtryk av denne nye enhet mellem de kristne som er i færd med at arbeide sig frem. Kristne studenter fra 32 land og av snart sagt alle konfessioner (undtagen den romersk-katolske)

var da samlet i det amerikanske Robert College ved Bosporus. Det var en besegling av den kristelige enhet — bønnens og livets og arbeidets enhet, midt under alle forskjelle i lære og forfatning — som jeg ikke skal glemme. Jeg merket bare én mislyd: det var en tysk teologisk professor som selv i dette milieu ikke kunde negte sig at avlægge en polemisk visit hos nogen av sit hjemlands liberale teologer. Da det skete paa tysk, blev det dog neppe forstaat av mere end en brøkdel av denne forsamling. Og i ethvert fald: det var kun en hurtig forbigaaende mislyd i det mægtige tonebrus av kristelig broderskap, bøn og samarbeide hvori vi likesom tvættet vore sjæle.

Træd ind i bønnens helligdom og vær med i arbeidet for missionen (eller i andet kristelig arbeide for at øke det godes sum i verden og flytte Guds og Kristi rikes merkestener et stykke videre frem): det er kristelig eningsverk, og det gir tro paa den kristelige enhet, baade den som alt er der, dypt nede under alt som skiller, og paa *den som skal komme* —

Ti i bønnens helligdom og i arbeidets verksted lærer vi ogsaa at tro og haabe paa en kristelig enhet som ligger foran os. Hvor der er liv og arbeide, er der haab, det er likesaa sikkert som at hvor der er død og dovenskap, der avles haabløshet og mismot. Og i bønnens og arbeidets verden gaar det med stigende klarhet op for os at kristendommens maal ikke bare er langt foran os, men ogsaa høit over os. Kristendommens maal ligger over den verden hvor vi nu bor og bygger. Det ligger der, hvor det gamle er forgangent og alt er blit nyt, hvor Gud er blit alt i alle.

Der hører tilsidst ogsaa den kristelige enhet hjemme: «*At de alle maa bli ett,* likesom du fader i mig og jeg i dig, at ogsaa de maa bli ett i os», — «*at de alle maa bli ett*, likesom vi er ett, jeg i dem og du i mig, forat de alle skal være fuldkommet til ett». Amen.

KVITSUN

Då Kristus var krossfest og faren til himmels,
den heilage ånden frå høgheimen kom.
Just no kunde verdi med samvitet høyra
hans vitning um rettferd, um synd og um dom.
For boltar som naglar rettferdi til krossen,
og oddar som øyder Guds ser-sende menn
— som kvitglødde pilar dei broddarne vender
mot bringa åt ætti, og brigslar og brenn.

Når råskap på reinleiken speande sputtar,
og vondskapen vidmynnt åt visdomen lær,
og kjærleiken blødande beder: «Tilgjev deim!
dei veit ikkje sjølve kva gjerning dei gjer»,
— då ofrar den høgste eit gudslam for ætti,
so augo kan opnast til sanning å sjå,
og ånden kan eld yver dauvskapen kasta
og naglar frå krossen i samvitet slå.

Me ventar på reising av vilje i landet,
på kraft som gjer åtak mot myrkheimsens her.
So nikkar me nøgde når tårorne tippar,
og søtsæle møte vert frukti me ber;
når bruden i ørska blodbrudgomen fagnar,
og femning kring krossen set blodet i brand;
når trongsynet trur det med grindar mot gransking
kan berga åt himlen det heilage land.

Nei då vert det kvitsun, når ånden i hjarta
får vitna um rettferd, um synd og um dom,
når sanningi krossfest mot himmelen ropar
so høgt at til samvits det søkk og gjev ljom,
og folket med fæla sitt misstak må sanna:
— *det livet dei slog, dei som guds-liv lyt sjå!*
Då kvitsundags-byrtingen brår gjenom svevnen
og vekkjer til andsvar: «Å brøder gjev råd!»

Då kveikjer Gud kvitsundags-nying i Noreg
med lysande tankar og tungor av eld;
og viljerne — spana som bogen i striden —
vert nøydde til val: — *det er livet det gjeld!*
Og so kvelver Faderen høgsumar-himlen
utyver ein hugsterk og lukkeleg lyd,
og brorskap og rettferd får råda i riket
og styra i stova i bygd og i by.

Sigurd Nesse.

KIRKEN OG GUDS FOLK

Kirken og Guds folk — disse to betegnelser hadde oprinnelig samme innhold, de var identiske. Ti kirken med dens ene Herre, den ene tro og dåp (Ef. 4), den som er bygget på profetenes og apostlenes grunnvoll, er den samme størrelse som i 1 Petersbrev kalles Guds odelsfolk (2,9): Summen av dem som er døpt til Kristi navn.

Men det varte ikke lenge før denne enhet mellem benevnelsene gikk i stykker, og man begynte å skille mellem kirken og Guds folk. Kirkens indre problematikk trådte snart frem, og det med stor skarphet, — vi kan tenke på montanismen i annet århundre; og siden følger denne problematikk kirken i skiftende former. Også vår kirke i dens nuværende situasjon arbeider med problemet «Kirken og Guds folk» i den skikkelse det for tiden gjør sig gjeldende i hos oss.

Her er det jo gått slik at den kirkekritiske bevegelse i den siste menneskealder har skutt meget sterk vekst men uten å føre til uttredelse eller frikirkedannelse. Den vestlandske indremisjon og Kinaforbundet med deres omfattende organisasjoner øver en permanent skarp kritikk over folkekirken, men tenker ikke på å gå ut av den. Disse kretser føler sig religiøst uendelig overlegne over den kirkelige kristendom og kjenner ingen forpliktelser eller hensyn overfor kirken som institusjon. Likevel forbeholder de sig å utnytte alle de muligheter kirken gir, både åndelig og økonomisk. De er fullt klar over at en fri og ubesværet nomadisering på kirkens beitemarker er langt å foretrekke fremfor å slå sig ned utenfor grensene.

Det er oftere blitt pekt på det mindre fine i dette; og med megen føie. Men en må også ta med i betraktningen de psykologiske, geografiske og historiske forutsetninger for forholdet. Psykologisk er å betenke at tyngden av bevegelsen ligger i befolkningskretser hvor den religiøse sans er langt sterkere utviklet enn den etiske, og hvor navnlig forståelsen for ridderlighetens krav og den åndelige noblesse er meget svak. Geografisk er det av betydning at i vårt vidtstrakte, tynt befolkede og fattige land er mulighetene for

varige samfundsdannelser utenfor kirken meget begrensede; det er ingen lokkende opgave å danne frikirker i Norge, dissenternes kummerlige lodd her i landet er i så henseende et inntrengende og advarende vidnesbyrd. Historisk skal det erindres at den religiøse varme og frihetstrang virkelig lenge hadde trange kår i vår statskirke. Den rådende stivhet og konservatisme måtte virke sterkt irriterende på de religiøst mere bevegede ånder, som jo dessuten gjerne politisk hørte med til den demokratiske opposisjon. Stemningen fra kampen mot den byråkratiske statskirkes store og seige bøig sitter i ennu da alt er blitt så forandret, og hindrer hos mange at selv de elementæreste anstendighetshensyn får komme til orde når det gjelder kirken og dens prester. Alt dette forklarer hvordan «Guds folk» gjennem årtier uten skrupler har kunnet utnytte kirken, samtidig som de frakjenner den virkelig kristelig liv, rakker ned på dens tjenere og søker å undergrave den gudstjenstlige organisasjon som er nerven i folkekirken.

Men denne naive tankeløshet har ikke kunnet forbli uforstyrret i lengden. En sterk rystelse fikk den da *kirkeorganisasjonstanken* kom op for alvor i forbindelse med den teologiske strid. Da måtte vestlendingene til å overveie sitt forhold til statskirken, som nu klart stod for dem som et umistelig gode. De måtte bekjempe den frie folkekirke og slå ring om statskirken. Men med hvilken begrunnelse? Den frie folkekirke vilde jo føre ut av statskirkens død og stivhet og skape en levende og arbeidende kirke med selvstyre i demokratisk ånd. Hvad skulde man kunne anføre mot en så høi og vakker tanke? Den nakne sannhet vilde skjære for sterkt i øinene: At «Guds folk» er heldigst stillet i en kirke som ikke er mere enn en officiell ramme hvor alle fritt kan stelle sig som de vil. Hvad man sa i diskusjonen til begrunnelse av sitt statskirkevennlige standpunkt, har da heller ikke så megen betydning som det at bevegelsens ledende menn er blitt tvunget av tidsomstendighetene til å tenke tingene igjennem og gi grunne for den holdning de inntar til kirken.

En frukt av slik eftertanke er *Ludvig Hopes* bok «Kyrkja og Guds folk» (Bergen, Lunde 1923, 145 sider). Vestlandsbevegelsens åndelige fører har her fremlagt sin kirketeori, som skal rettferdiggjøre den faktiske stilling han har tatt til kirken inntil denne dag. Boken er skrevet med utpreget litterært talent og klar tankeføring, der er kultur og intelligens over den like fra den brilliant tegnede vignett på omslaget (bak to svulmende drueklaser rager silhouetten av et kirketårn op. Symbolikken er klar) til den dia-

logiske form, som er benyttet med stor dyktighet. Hans Aasen og Ivar Flatland møtes på dampskibet; de har ikke sett hverandre på mange år, men er gamle venner og begge barn av den samme religiøse vekkelse. Aasen, som har vært over i Amerika en tid, synger en begeistret hymne til Norges pris i ordelag som ånder dyp kjærlighet til naturen og folket. Så kommer samtalen inn på de frie kristelige virksomheter og den retning utviklingen av dem tar, en retning som begge finner har sine betenkeligheter. De blir enig om å få i stand et forhandlingsmøte av en mindre vennekrets, hvor Aasen skal innlede et ordskifte om forholdet til kirken og prestene. Det innledende foredrag på dette møte og det påfølgende ordskifte danner så bokens hovedinnhold. Til grunn ligger nogen foredrag som Hope holdt på et møte av «Vestlandske broderring» i 1922.

Forfatteren sier i forordet at noget av det han vil med boken, er at hans kirkelige motstandere skal forstå ham bedre og ikke dømme den stilling han inntar til kirken på grunnlag av mistydninger. Vil Hope nå sitt mål med boken? Utvilsomt for så vidt som hans standpunkt fremtrær med all ønskelig tydelighet. Og også for så vidt som hans uttalelser virker vinnende og forsonende ved sin ro, religiøse varme og sympatiske vurdering av anderledestenkende. Ikke minst hvad han sier om *prestene* i punkt 5 i den avsluttende sammenfatning, er vakkert og sjeldne toner å høre fra den kant. Likevel må boken nødvendigvis tjene til å skjerpe motsetningen mellem kirken og vestlandsmisjonen, ja gjøre denne motsetning uforsonlig, nettop ved at det Hopske kirkesyn her trær frem i klar teoretisk utformning. Ti når det man til nød kan finne sig i i praksis utkrystalliserer sig som teori, da strammes situasjonen alltid. Og i dette tilfelle betyr teorien i virkeligheten den voldsomste utfordring til kirken. Det har sannsynligvis forfatteren ikke vært helt klar over; men det skulde være underlig om han ikke efterhånden vil komme til å opdage det. Når vi her omtaler boken, kan vi ikke gå dette hovedpunkt forbi.

Hopes stilling til kirken er preget av en dobbelthet, den er positiv og negativ på én gang. Han anser kirken for ganske uundværlig som religiøs folkeopdrager; som sådan er den umistelig, et gode av høieste rang. Men den formår ikke uten i ganske spredte tilfelle å skape virkelig kristelig liv. Det må skje gjennem den frie, åndsbårne virksomhet, og livet må pleies i de frie sammenslutninger. Kirken som sådan med dens embedsverk og ordninger, så nødvendig den er for å holde den kristelige folkekultur ved like, så farlig

er den for den virkelige omvendelse. Det ligger i selve dens institusjonelle vesen at formalismen og utvortesheten truer livet; og denne fare gjør sig like så vel gjeldende i en frikirke som i en statskirke. Det gjelder derfor for Guds folk å styre mellem Skylla og Charybdis, mellem storkirketvang og frikirketyranni. Den rette kurs er en statskirke hvor det råder fullkommen frihet for Guds folk.

Altså: Kirken er uundværlig, og kirken må bekjempes. Det er denne fortvilede stilling som her skal rettferdiggjøres. Enkelte trekk tyder på at forfatteren ikke har følt opgaven som så helt lett, og det er den da heller ikke. Det er jo nemlig klart at det syn som her ligger til grunn, er sammensatt av splidaktige elementer. Opfatningen av det kristelige liv er helt igjennem metodistisk og individualistisk. Men samtidig går blikket ut over konventikkelens snevre grenser: Hope elsker folket og landet med en religiøst betonet kjærlighet; og han vet å vurdere *historien* med dens verdier. Sandelig, det rendyrkede vekkelsesstandpunkt er her kommet i farlige omgivelser! Må det ikke være en sterk fristelse til å løse litt på stramheten, til å anerkjenne også andre former for kristelig liv enn den opskriftmessige, til å tro på den kristne kultur som en bærer av ekte religiøse krefter, kort sagt til å se folkekirken som uttrykket for Guds folk? Men Hope står sterk som en mur mot denne fristelse, han er urokkelig forankret i sitt omvendelsessyn. Den annen side av sitt vesen, vidsynet og kultursansen, søker han å holde skadesløs ved å yde kirken sin varme anerkjendelse som religiøs opdragerinstitusjon, den brede jordbunn for konventikkelens snevre men edle akerland.

Er denne utvei mulig? Kan spliden i bevisstheten utjevnes på den måte? Det må bli den enkeltes sak, andre kan ikke dømme derom. For Hopes vedkommende synes det å fremgå av flere trekk i boken at veien frem til dette standpunkt ikke har vært uten vanskeligheter, og at han har følelsen av at det har sine svakheter. Her skal vi ikke fordype oss i denne personlige side av saken, men vi har å se tingene fra den kirkelige side og gjøre opmerksom på hvordan Hopes kirkesyn tar sig ut derfra. Hope har jo med sin bok tatt uttrykkelig sikte på sine kirkelige motstandere og uttalt håpet om at den må ha en god virkning på dem.

Hope gir kirken sin ubetingede anerkjennelse som kristelig folkeopdrager: som sådan er den nødvendig, og den gjør i det hele godt arbeide i denne gjerning. Dette lyder jo smukt. Men nu

må man spørre: *Hvad vil kirken være?* Hvad er den innstillet på? Svaret er ganske enkelt: Kirken er organisert som et *kultussamfund*, som skal formidle evangeliet og dermed Gudslivet til menneskene. Kirken har altså satt sig *den høieste opgave,* deri ser den betingelsen for sin eksistens. Vi kan her se bort fra i hvilken grad kirken formår å fylle sin opgave, hovedsaken i denne sammenheng er hvad kirken vil være og er innstillet på. Og nu er jo saken den at Hope med tørre ord erklærer at den opgave som danner kirkens eksistensgrunnlag, den kan kirken ikke greie; men til gjengjeld utfører kirken et godt arbeide på andre områder av mer periferisk art men ganske visst av høi betydning.

Hope vil forhåpentlig ved nærmere eftertanke skjønne at for kirkens menn — og dermed menes ingenlunde bare prestene — må denne tale klinge som en grov bespottelse. Ti hvad annet enn en bespottelse er det å si til en mann: den gjerning du har viet ditt liv og din kjærlighet er forgjeves, det er fåfengt strev; men klem du bare på, for du gjør adskillig nyttig verk ved siden av. Den professor som får høre at han ikke duger som videnskapsmann men er en fremragende kunnskapsinnplugger, vil visst ikke føle det som nogen utpreget kompliment. Og et presteskap som får ros for sin folkeopdragelse samtidig som det frakjennes evnen til å vekke og nære virkelig kristelig liv, det må kjenne sig underlig berørt. Da heller høre harmdirrende vérop over kirkens Babylon, over Den store skjøge, enn denne anerkjennelse som i virkeligheten er en dolk omvundet med roser. Nei, Hopes kirkesyn er ikke egnet til å skape nogen felles forståelsens atmosfære, snarere må det virke til at kirkens menn samler sig til en kraftig protest mot den krenkelse, den siktelse som ligger i Hopes velmente betraktning.

Men om Hope ikke har kunnet skjønne hvilke følelser hans kirkesyn må utløse på kirkelig side, så skulde man dog vel ha ventet at han hadde følt en annen betenkelighet ved det: Står det fast at kirkens sikte er rettet på det høieste, på det Guddommelige, det absolutte, men at den svikter nettop i dette, hvordan kan man da forsvare for sin samvittighet å holde på en slik religiøst bankerott institusjon av *nyttehensyn*, la være at det er kristelige nyttehensyn. Man tenke bare på hvad der blir sagt og lovet og bekjent og sunget ved bispe- og prestevielser, ved enhver gudstjeneste og kirkelig handling hver søndag, ja hver dag her i landet; der råder den absolutte, den ubetingede kristelige tone, alt er innstillet på en virkelig Gudstjeneste i ånd og sannhet.

Mener man nu at alt dette, som for kirken er hovedsaken, er en villfarelse, da blir jo den norske kirkes Gudstjenesteliv, dens kultus en eneste religiøs kjempesvindel, en organisert Gudsbespottelse i den grandioseste stil. Men det får man likevel ta med fordi kirken forøvrig gjør så meget nyttig og godt arbeid! — — — Er ikke et slikt resonnement uhjelpelig kompromitterende for en mann som vil høre til Guds folk? Røber det ikke på et avgjørende punkt en uhyggelig brist på sannferdighet og moralsk renslighetssans?

Når det gjelder en mann som *Hope*, hvem ingen vil tillegge annet enn de beste motiver, spør man sig hvad det kan komme av at han ikke har hørt en advarende røst i sitt eget indre mot å innlate sig på en tankegang som den vi her har for oss. Det kan bare være én forklaring på dette merkelige forhold: At han likefrem mangler sans for Gudstjenestens grunnleggende stilling i kirkens liv. Det er i kultusen at dette liv finner sit uttrykk, der kommer det frem hvad kirken vil være. Og kan den ikke være det den utsier og bekjenner i kultusen, da kan intet annet gi den eksistensrett, selv ikke de største moralske egenskaper og den høieste pedagogiske dyktighet. *Religionen* er i virkeligheten ett og alt for kirken, og den som mener at kirken svikter i det religiøse, han må kreve at den skal *vekk,* da den er en uting; en kirke som kun er en opdrager til Kristus, er en blasfemi. Men i den grad er altså Hope og kristne av hans type kommet på avstand fra kirkens vesen og livsutfoldelse at de ikke lenger føler det uhyrlige i å grunne kirkens nødvendighet utelukkende på dens opdragergjerning. De har levd sig så sterkt inn i en bestemt omvendelsesteori at de har mistet sansen for det hellige i andre former enn bedehusets bodsbenk, og forstår ikke hvor kynisk og oprørende deres kirkesyn må virke på den som møter det hellige i folkekirkens gudstjenesteliv.

Men en utfordring som denne kan ikke undlate å gjøre sin virkning på kirken. Det er tegn til at den begynner å våkne til bevissthet om sin *verdighet* og sitt ansvar, at den krever å tas alvorlig og bedømmes efter det den innerst inne vil. Når først det krenkende i det Hopeske kirkesyn går op for de mange, da skal det visselig komme et svar som skal få den til skulderklapp vennlig og nedladende utstrakte hånd til å stivne forbauset i luften og la den tiltenkte anerkjennelse bli sittende fast i halsen.

Som man er vant til på det hold, skal Hope naturligvis også bevise at hans kirkesyn er «Bibelsk». Hans autoritet her er

Professor *Odland,* av hvem han lar sig belære om at nogen kirke fantes ikke i den apostoliske tid; der var bare menigheter, små og helt suverene flokker av levende kristne. Kirken med dens organisasjon er kommet op siden, den er ikke «bibelsk» men en frukt av historisk utvikling og har følgelig ikke krav på en rent religiøs bedømmelse. Bortsett fra den merkelige sondring mellem hvad der er «bibelsk» og hvad der er «historisk tilblitt», så må man sette et stort spørsmålstegn ved hele den Odlandske teori om urkristendommen. Når man tenker på de nettop i nyere tid så livlige forhandlinger om det oldkristelige kirkebegrep (Harnack, Sohm, Holl, Mundle, Foerster osv.), forekommer den Odlandske betraktning rikelig foreldet, men den er jo som laget for det Hopeske kirkesyn. Men de fleste andre vil vel dømme, at skal man si hvem som kommer urkristendommen *nærmest*, den katolske teori eller den Odland-Hopeske, så kan svaret ikke være tvilsomt: det katolske kirkebegrep er langt mere i slekt med den oldkristelige betraktning av kirken, dens autoriteter og hellighet enn den protestantiske teologi lenge ante.

Anton Fridrichsen.

POST FESTUM
ELLER
KYRKJA OG GARBORG

I «Syn og Segn»'s Garborgminnehefte» og i «Samtiden»'s for februar iår er det ved utdrag «Or Garborgs siste dagbokshefte» m. m. godtgjort, at vår store landsmann har vore groveleg *misstydt*, når han i seinare år har vore halden for ein «Heimkomin son» som ved «Jesus Messias» hadde funne vegen til «Den burtkomne faderen». Etter «Samtiden» var det so, at han «Selv følte sig ofte, navnlig i de senere år, plaget av denne snak om hans «omvendelse» — — og var rædd, at mykjen heider kom av «falske forutsætninger».

Og enda dette «snakket» tok til med «Trætte mænd» og han alt den gongen — ikring 1891 — var på det reine med, at «det skal nok alltid ein gong koma opp kor «omvend» *eg* er», so var han enno i 70-års alderen ikkje komen lenger med det enn til dette spørsmålet:

«Åssen pokker skal jeg da få dem til å forstå, at jeg ikke er en kristen?»

Vansken for han kunde no ikkje godt koma derav, at han stod kristendomen so *nær,* at skilet av den grunn *måtte* bli uklårt. Etter eit brev frå hans eiga hand 1922 — attgjeve i «Samtiden» 1924 — var han grei og rein *agnostikar.* —

Det er meir enn merkeleg, at det ikkje skulde lukkast *Garborg* å få folk til å skyne noko so endeframt som dette, at ein agnostikar *ikkje* er det same som ein kristen — Garborg, som so seint som i 1924 har fått Hovdens presteattest for, at «alt han skreiv var so klårt, so speglande klårt».

Meir enn merkeleg!

Minst merkeleg er det vel, at det misslukkast med oss *vanlege* menneskje — folket.

Ved ord og bilæte hadde vi vant oss til bak «Trætte mænd» å sjå Garborgs smertefullt gruvlande andlet — mot heimen vendt og med islæt av anger. — Kven av *oss* kunde koma på den tanken,

at alt dette ålvoret vesentlig er meint som litt *«gjøn»* med eit religiøst romantisk atterslag?

Viare hadde vi lært oss til å sjå på «Jesus Messias» som ei sannkjenning av Garborgs tru på «Nazaraæaren».

At denne boka vesentlig er skreven med det høge formål for auga, at han kunde få høve til å sette «Kristi kyrkje» i anførsel — sjå *det* var det no litt vanskeleg for os å skyne på eiga hand.

Derimot må det vel segjast vera noko *merkelegare,* at Garborg har havt same vanlagnan med dei fire geistlege herrar, som kyrkjeglade syng hans pris i «Syn og Segn»'s minnehefte.

At *Anders Hovden* gjer misstak, får no enda so vera. Han har venteleg altid utmerkt seg mindre ved kritisk evne enn ved poetisk fridom. —

Det fell meir i augom, når *Ivar Mortenson* og *biskop Hognestad* fèr avstad i blinda:

Mortenson, Garborgs personlege ven i mange år; — Hognestad, jærbu og klok mann som Garborg sjølv!

Korleis kan det vera, at det aldri kunde bli gjeve desse tvo eit sopass tydeleg vink om «misstydinga», at dei skyna det? Soleis t. d. når Garborg og Hognestad arm i arm gjekk til gudstenestene i slottskapellet.

Og so tilslut *Jens Gleditsch* — denne strålande intelligens og namngjetne blinkskyttar — har han ikkje fare i veg og utan å blunke lagt agnostikaren til kvile i «Nasaræarandi». — Tru, han ikkje no ogso sjølv finn, at han har gått vel vidt i liberalitet — eller kva segjer han om den fatale opplysning, at Garborg låg på si sjukeseng og i tankane leika med ei — kule?

Lat det likevel vera so merkeleg det vil både med folket og dei fire geistlege og andre —

heilt ut ufateleg blir det, når det helst *ser ut til,* at det *ikkje har lukkast Garborg a få denne misstydinga ut av sine aller næraste* ein gong — fyr no Post Festum.

Hadde det lukkast nemleg, da held eg det for avgjort, at dei i alle høve vilde sytt for å hindre den *kyrkjelege* festivitas ikring Garborgs jordiske leivningar.

Garborg-minnets heider hadde derved ikkje vorte mindre — og «Kristi kyrkje» sin vanheider måtte vera stor nok utan!

U. T.

KRISTI LIVSHISTORIE GJENGIT I ET GAMMELT TAOISTISK VERK

Under de religionshistoriske undersøkelser som drives ved vort Institut i Nanking kom vi sidste høst over et gammelt taoistisk verk fra keiser Kangshi's dage.

Verket som er paa 22 bind med et ekstra illustrationshefte blev samlet og redigert av taoistmunken Chu Ju-Chi. Han brukte tre aar hertil og blev færdig i 1701. Verket blev senere officielt utgit fra taoisternes store centrum i Kiangsi provins «Drage-tigerfjeldet» (Lung-fo-shan) og findes nu rundt omkring i mange av klosterbibliotekerne.

Det er paa sett og vis en kinesisk religionshistorie, givende besked om de guder, buddha'er og helgener som efter datidens tænkemaate bør tilbedes. Flere buddhistmunke har skrevet forord til boken. Det har hittil været helt upaaagtet at man i dette verk ogsaa har et interessant avsnit om vor Frelser, Jesus Kristus og om hans hellige moder, Maria.

I illustrationsheftet findes ogsaa nogen interessante billeder av Frelseren og hans moder. Kristusfiguren fremstilles sittende med korslagte ben (den almindelige meditationsstilling) og med den ene haand utstrakt velsignende over en ung discipels hode. Verkets kinesiske titel er: «Shen hsien Kang-Yeen» d. v. s. «*Helgenanaler*»: Teksten lyder saaledes:

«Naar man drager vestover fra Kina 97 000 li og holder stadig paa i tre aar kommer man til «De vestlige stammers» vestgrænse.

Fra disse egne har man en beretning om en jomfru ved navn Maria som i aaret «Juen si, shin jiu tsei» under det første Handynasti paa den mest ophøiede maate mottok følgende budskap fra Himmel-aanden Gabriel: «Gud har paa en særlig maate utkaaret dig til moder!»

Ut fra dette ord undfanget hun øieblikkelig. Da barnet blev født frydet moderen sig med stor ærefrygt. Hun tok det almindelig brukte tøi og svøbte barnet med, hvorefter hun lagde det i en hestekrybbe.

Alle de himmelske aander (engle) fyldte luften med musik og lovsang.

Efter 40 dages forløp tok moderen barnet og bar det op til helligdommen, hvor hun overgav det til den hellige mester Batehle, som gav det navnet Jesus.

Da gutten var blit 12 aar gammel fulgte han sin mor op til det hellige tempel. Under tilbakereisen mistet de hinanden. Moderens hjerte fyldtes med usigelig smerte. Efter tre dage og tre nætter kom hun tilbake til templet for at lete efter ham og der fandt hun Jesus sittende blandt de øverste, omringet av gamle, vise og ærværdige mestre, samtalende med dem om Guds dype planer og veie.

Da han fik øie paa sin mor, blev han overmaade glad.

Han vendte saa tilbake med hende og opfyldte i ærefrygt alle sønlige pligter mot hende like op til 30 aarsalderen.

Ved de tider forlot han sin mor og sin mester, idet han begyndte at drage rundt i Judæa, hvor han prædiket religionens sandheter og renset og frelste mennesker.

Han utførte ogsaa en hel del undergjerninger. Snart begyndte

imidlertid mange av folkets øverste og ledende mænd drevet av sit hovmodige sind at misunde og hate ham, idet de saa hvordan folkets hjerte vendte sig til ham. Tilslut begyndte de ogsaa at tænke paa, hvordan de bedst skulde faa ham ryddet av veien. Iblandt Jesu tolv apostler var der en mand ved navn Judas, en mand som allerede i længere tid hadde hengit sig til begjærlighet.

Paa en klok maate efterfølte han den almindelige stemning inden sit fædrelands grænser. For at opnaa en ubetydelig vinding ledet han ved midnatstider en skare av mænd frem til Jesus. Disse grep ham og bandt ham, hvorefter de førte ham til Kaiafas's og Pilatus's embedsbolig.

Der rev de klærne av ham, bandt ham til stenpillarene og gav ham over 5 400 piskeslag; slik at hele hans legeme blev hudflettet. Under hele denne pinsel var han taus, meldte ikke et ord til selvforsvar — aldeles som et lam.

Den onde skare tok derefter torneris og laget derav en krans, som de presset nedover hans tindinger. De kastet ogsaa en skarlagenrød kappe over hans legeme, faldt paa skrømt ned foran hans aasyn og tilbad ham, idet de kaldte ham konge.

Et meget stort kors blev forarbeidet, og de nødte ham til at gaa ind under det. Paa veien blev han saa presset av den tunge byrde, at han paa det ynkeligste segnet til jorden. Hans hænder og føtter blev spikret fast til korset. Da han tørstet gav de ham galde at drikke.

Omsider, da hans endeligt indtraf blev himlen formørket, jorden skalv og stenene styrtet mot hinanden og knustes.

Ved de tider var han 33 aar gammel.

Paa den tredje dag efter døden opstod han fra de døde. Hans legeme fremtraadte i straalende herlighet.

Den første han viste sig for var moderen, hvis sorg paa denne maate blev borttat.

Efter 40 dage besluttet han at fare op til himlen. Ved de tider stod han ansigt til ansigt med disciplene i et antal av 120 mænd og gav dem befaling om at spredes ut over hele verden for at utføre forkyndelsens arbeide. De som mottar den hellige vanddaap opnaar renselse fra synd og gaar ind i hans menighet.

Efter at ha talt ut om alle disse ting, saaes en skare av helgener like fra de ældste tider, som ledsaget ham op mot himmelriket.

Efter 10 dages forløp steg himmelaanderne (englene) ned til jorden og tok imot moderen, som de med ærefrygt førte op til himlen. Her blev hun indsat over den niende «pin» (fuldkom-

menhetsavdelingen, der almindelig anskueliggjøres under billedet av en purpurgylden lotuskrans). Paa denne maate blev hun gjort til «Den himmelske, keiserlige moder med makt over al jorden». Fra dette stade leder og beskytter hun alle de troende slik at de kan sprede sig ut over jorden og utbrede religionens sandheter».

*

Denne rørende beretning om Frelseren og hans hellige moder gir anledning til mange betragtninger. Vi skal her blot peke paa nogen enkelte punkter. Avsnittet indledes med en bemerkning, som synes at godtgjøre at forfatteren bestemt gaar ut fra at den tradition hvorpaa beretningen er bygget kom til Kina i det første aarhundrede efter Kristus. Der staar nemlig: «Ved vintertide strømmet de vestlige stammehorder indover (Kinas sydvestlige grænse), men Ma-Yuen beseiret dem og drev dem tilbake. Folk fra disse vestlige egne gir følgende meddelelse». (Her kommer beretningen.)

Med hensyn til «Ma-Yuen» saa vet vi med sikkerhet at det var en av de bekjendte generaler under keiser Kuang-Wu-Ti, som regjerte fra 25 til 58 efter Kristi død.

Forfatteren har saa brukt denne gamle tradition og meislet den ut i overensstemmelse med de betegnelser og den tankegang, som var oppe i tiden i det 16de og 17de aarhundrede i Kina. Der er tydelige merker av romersk-katolsk nomenklatur og fremstillingsmaate. Saaledes brukes «Tien-chü» (Himmelherren) som betegnelse for Gud.

Endnu klarere er paavirkningen fra buddhistisk tankegang. Maria er klarlig blit den buddhistiske madonna *Kwanyin* (barmhjertighetens gudinde) slik som hun fremstilles særlig i «Det rene lands» skole, styrende og inspirerende aandens vidner i verden.

Josef er helt forsvundet. Istedet dukker der op paa buddhistisk vis en «*mester*», der gir barnet navn, en mand der sammen med moderen vistnok formenes at ha ledet Kristi aandelige utvikling gjennem ungdomsaarene. Den kinesiske lydoverføring av hans navn er som vi saa *Batehle*. Kan lyden av dette navn vise os hen til en eller anden oldkirkelig tradition? Eller er denne skikkelse tilføiet helt paa østasiatisk grund? Det skulde være interessant at se hvad vore hjemlige autoriteter paa det nytestamentlige omraade mener om dette (professorene Brun, Moe, Odland o. s. v.):

Vi har offentliggjort oversættelsen og git en oversikt over endel

av «indledningsspørsmaalene» i det store engelske missionstidsskrift «The Chinese Recorder» herute. De mange breve og forespørsler, som flyter ind fra sinologer i Japan og Kina viser at fundet har vakt megen opsikt.

Det er vort haap at det i ikke ringe grad vil hjælpe os til mere klarhet i en del av de spørsmaal, som nu beskjæftiger os mest i studiet av Kinas religiøse utvikling.

Ching Fong Shan, Nanking, 20de febr. 1924.

Karl Ludvig Reichelt.

RELIGIØSE BEVÆGELSER I AFRIKA

Guds veje til mennesker er forskellige. «Han, som sidder paa kongestolen», skriver den kendte norske missionær Johs. Johnson» har mange arbejdsmaader. Til daglig er hans virksomhed at ligne med en fiskers, som fisker med *krog*. En efter en drager han sjælene til sig ved aanden og ordet og de særlige livsførelser; saa her hjemme, saaledes ogsaa paa missionsmarkerne.

Men nu og da fisker han med *garn;* da fornemmes hans aands vingeslag over en hel egn eller et helt land. Store mængder af menneskesjæle sættes i bevægelse, og vi siger, at der gaar en *vækkelse* hen over landet. Det er vist nok denne arbejdsmetode frelseren omtaler i lignelsen om garnet, som kastes i havet» Matt. (13, 47—48).

Man har i den senere tid gentagne gange været vidne til mærkelige religiøse bevægelser i Afrika. Som regel har disse massebevægelser været knyttede til en profet, som en kort tid har øvet en vældig indflydelse og saa igen er traadt tilbage efterladende i tusindvis af mennesker, som nu staar søgende og famlende og ikke ved, hvor de skal vende sig hen. Det er en prøvetid for menigheden. Straks melder det spørgsmaal sig, hvorledes de som kristne skal stille sig til bevægelsen, og dette giver anledning til splittelse og splid. Dernæst ligger det i sagens natur, at efterhaanden som bevægelsen breder sig kommer de hedenske elementer efterhaanden saa stærkt frem, at bevægelsen staar i fare for at udarte. En massebevægelse stiller store krav til den indfødte kristne kirke, til dennes aandelige modenhed og dens evne til at kunne skelne mellem godt og ondt, saadan som det findes blandet sammen i bevægelsen; saa gælder det desuden om at benytte den belejlige tid for disse mennesker, som har forladt deres fædrene religion og brudt med de gamle stammevedtægter. De søger noget nyt og bedre og skulde nødig skuffes i deres søgen. Jeg skal her prøve paa at skildre tre saadanne profetiske bevægelser, saadan som de er fremkommet paa Guldkysten i Nigeria og i Kongo.

1) Profeten Harris paa Guldkysten.

Den vigtigste by i Apolonia-distriktet er Axim, en by hvori der findes en blomstrende wesleyansk menighed. Man havde gentagne gange gjort forsøg paa at komme ind i det indre; men det havde hver gang vist sig umuligt. Befolkningen var prisgivet den blodigste fetischisme og trods alle regeringens anstrængelser fandt stadig menneskeofringer sted. I en lille landsby paa 15 beboere blev saaledes tre børn levende begravet i foraaret 1914. Saa er det den store forandring sker i disse egne, og da englænderen C. W. Armstrong kommer hertil i august 1914, fandt han 8 000 indfødte, der begærede optagelse i den kristne kirke. I løbet af de fire foregaaende maaneder havde 52 landsbyer brudt med fetischismen, man havde ødelagt afgudsbilleder, brændt tryllemidler og amuletter. I kirken i Axim var der plads til 300 mennesker — men der kom 800 til gudstjenesterne. «Vi er i Afrika vænnet til overfyldte kirker», skriver pastor Armstrong, «men noget lignende som denne forsamling paa en trykkende varm søndagsmorgen, har jeg aldrig oplevet. De indfødte stod saa tæt sammentrængt, at der ikke var en smule plads tilbage. Flere børn sad under bordet, som gjorde tjeneste som alter. Mødre, hvis børn begyndte at skrige — noget prædikanten ikke var glad for — kunde ikke bane sig vej gennem den tætte mængde. En moder løste problemet ved at lade sin skrigende baby vandre fra haand til haand hen over hovederne paa folk hen til en veninde, som stod ved døren. Paa en bistation, hvor en gammel evangelist havde betjent en menighed paa 100 medlemmer, samledes nu 700 indfødte. Det lille kapel kunde slet ikke rumme saa mange, og man maatte derfor bygge et tag af palmeblade, som kunde beskytte mot solen. Mænd og kvinder vandrede milevidt for at høre Guds ord. Tusinder blev indskrevet i daabsklasserne, men langt flere maatte afvises, fordi man ikke var i stand til at tage imod saa mange. Hvad var grunden til denne massebevægelse? Der var pludselig fremstaaet en profet. Hans navn var Harris. Han gik i daabsklasse og var altsaa ikke optaget i menigheden endnu. Han var ikke fra Guldkysten, men tilhørte en stamme fra Vestkysten, den foragtede Kru-stamme. Han levede som en profet «uden penge og sko». I sin haand havde han et stort kors lavet af bambus som symbol paa sin tro. Budskabet, han bragte, var lige til. Afgudsdyrkelse er forkert, tryllemidler gavner intet. Der er kun en Gud alle menneskers fader, og en frelser, Jesus

Kristus. Han tænkte ikke paa at grunde en ny sekt, men de mennesker, der blev omvendt, opfordrede han at søge videre undervisning i den nærmeste kirke. Selv sagde han: «Jeg er ikke profet, jeg er kun en stemme i ørkenen. Gør bod; thi himmerigets rige er nær!»

Harris drog fra by til by fulgt af store menneskemasser. Hans magt var enestaaende, hans budskab uimodstaaeligt. I hundredevis samledes folk for at ødelægge afgudsbilleder og brænde amuletter. Fetischpræster opgav deres gerning — ja de indfødte erklærede sig villige til at give afkald paa flerkoneriet — som mange steder er den største hindring for kristendommens udbredelse.

Men profeten selv forsvandt lige saa pludselig, som han var kommet. Hans gerning varede kun tre maaneder, saa drog han ind i det franske omraade, hvor der ogsaa udbrød lignendes massebevægelser. Men det varede kun en kort tid, saa blev han fængslet af regeringen og landsforvist som urostifter.

Profetens gerning var endt, tilbage stod nu et stort arbejde for missionen at gøre. Alle vegne, hvor profeten havde været, var det forbi med fetischismen. De indfødte havde forladt deres gamle religion, de var ikke kristne endnu, men længtes efter at blive det. Alle vegne fra kom der anmodninger om at sende lærere, der kunde undervise i Guds vej. Et brev, som en høvding lod en kristen dreng skrive, lød saaledes: «Da det har behaget den almægtige Gud, og hans aand har bevæget os til ikke mere at kaste os ned for guder af træ eller sten, saa har jeg, høvdingen over Abura og i omliggende byer, tillige med hele mit folk bortkastet alle afgudsbilleder, amuletter og alt, hvad vi før tilbad. Vi har brændt alle gudehusene. Og nu beder vi Eders kirke om en lærer, som kan lede kirke og skole. Vi vil indrette en kirke, der har plads til 300 mennesker, fordi det er tallet paa dem, som er beredt til at tjene den almægtige Gud paa den vej, som I vil vise os. Vi beder Eder, vi stoler paa, at Eders kirke vil hjælpe os for at vi kan faa del i den frelse, som Herren har vist os. For at djævelen ikke skal plage os længere, beder vi Eders kirke om at sende os en lærer inden slutningen af denne maaned». I løbet af 12 maaneder kom der 50 saadanne anmodninger — men der manglede mandskab at sende.

Armstrong fortæller om en begivenhed, som havde gjort et uudsletteligt indtryk paa ham. — I en tarvelig lerhytte var samlet 150 indfødte. For blot 3 maaneder siden var der ikke en eneste af dem, der havde hørt Jesu navn nævne. Aftengudstjenesten

var endt, men ingen havde lyst til at bryde op. En gammel mand stod op, begyndte at synge en improviseret sang med et omkvæd, som hele menigheden sang med. Han beskrev de gamle dage, hvor de levede i mørke og frygt for de onde aander og den kommende morgenrøde, som lovede dem lykkelige dage i Guds klare solskin. Omkvædet, som blev sunget af alle, lød:

> Vi bærer en byrde af synd;
> Vi bringer byrden til dig.
> Vis os vejen til frihed for denne tunge byrde. —

Saa stod en gammel mand op, bad om ordet og sagde: «Jeg er høvding over denne by. Jeg og mit folk har forladt vore fædres fetisch. Vi ønsker at tjene den levende Gud; men vi ved ikke vejen. Vi er som smaa børn, der maa ledes. Vi henvender os til jer: bliv og lær os!» — — Ad ukendte veje breder bevægelsen sig saa i slutningen af 1920 til Kumase i Aschantelandet. Herfra fortæller missionær Waterworth om bevægelsen. «I slutningen af forrige aar kom en kraftig Aschanti-neger af et værdigt udseende ind i mit hus. I haanden havde han et simpelt trækors. Han sagde, at Gud havde befalet ham at prædike og efter hvad hans ledsagere fortalte, kunde der ikke være nogen tvivl om, at Gud havde vedkendt sig hans gerning. Han er en ganske uuddannet mand, men han er i stort omfang blevet anledning til en række sejre for evangeliet og en bevægelse der ved sin hurtige udbredelse og omfang næsten minder om hint første store pinseunder. Hele byer har tillige med deres høvdinger forladt afgudsdyrkelsen og antaget den kristne tro. Mange fetischpræster har i lydighed mod en indre stemme udleveret deres fetischer og amuletter og bekent de gamle vejes vildfarelse. Der gaar ikke en dag i Kumase, hvor der ikke kommer saadanne søgende mennesker. Mange kommer vandrende fra byer der ligger 50—60 mil borte. Langfredag var kirken fuld indtil trængsel — men der sad tusinder udenfor. Der er byer hvor folk sidder fra om morgenen til langt ud paa natten for at tale sammen om de ting, som rører sig i dem. For kort tid siden besøgte jeg en by, hvor der for 6 maander siden ikke havde været en eneste kristen. Nu prædikede jeg for 300, som søgte daab. Da gudstjenesten var endt, drog vi under ledsagelse af høvdingerne og de ældste hen ad byens hovedgade, samlede en mængde afguder, fetischer og amuletter sammen, hældte petroleum derover og medens alt dette,

der var hedenskabets symboler gik op i luer, stod de indfødte og sang en kristen sang ved siden af baalet». — —

Man kan ikke uden vemod tænke paa, at her i disse egne har verdenskrigen berøvet den kristne mission de arbejdere, som der nu er saa haardt brug for. Det var Baseler missionen, som arbejdede her indtil krigen kom og alle tyske missionærer blev udvist. De engelske selskaber har kun i ringe grad været i stand til at tage arbejdet op. Det var ikke viljen, de manglede — men mandskabet. —

2) *Massebevægelsen i Nigeria. Profeten Garrick.*

Foruden den profetiske bevægelse møder vi her en anden, som man ikke kan andet end glædes meget over. Ad ukendte veje gaar evangeliet sin gang fra menneske til menneske og naar til de fjerneste egne. Saa kan det ske, som pastor *C. W. F. Jebb* fortæller: «Da jeg første gang kom ind i byen (en by i Akabodistriktet) kom 35 mænd mig i møde, nogle af dem var gamle, og de førte mig til deres kirke. Man fortalte mig, at jeg var den første hvide mand som var kommet til deres by og den første præst; — vilde jeg ikke nok døbe dem, da der ikke var nogen, der var døbt paa det sted? — — De havde en pæn kirke — — ventede blot paa en lærer, og missionærerne havde ingen at sende». Man kan næsten tænke sig, med hvilke følelser det var, at pastor Jebb maatte afslaa deres anmodning om daab; men hvad skulde han gøre. Han saa ingen udvej til at faa dem undervist, naar de var blevet døbt.

Saa er det sket mere end et sted, at saadanne mennesker har vendt sig til en muhammedansk lærer, han siger ikke nej, og de oplæres nu til bitre modstandere af Kristi kors.

Der er hos de indfødte mange steder — især hos de unge mænd — en trang efter uddannelse. Det er jo ikke nær altid religiøse grunde, der driver dem til at søge missionærerne, men det er nu en gang det eneste sted, hvor de kan lære at læse og skrive, og følgelig søger de den kristne mission.

Hvad massebevægelserne i Nigeria har betydet kan man maaske bedst faa indtryk af gennem nogle tal. I Yoruba-distriktet er antallet af kristne steget fra 31 000 til 83 000 i løbet af de 10 aar fra 1910 til 1920, i Niger missionen i samme tidsrum fra 9 500 til 58 000, i 1920 blev der ialt paa de to nævnte steder døbt 8 500 indfødte. Disse tal viser tydeligt at her har Herren fisket med

garn, og brugt noget, som i sig selv ikke var ubetinget godt — det er Gud jo ofte nødsaget til at gøre, naar han vil have noget udrettet — saaledes at det alligevel kom til at tjene til fremme for Guds rige paa disse egne. Profeten, som fremstod i Niger-Delta egnene i aaret 1916 bar navnet *Garrick Sokari Braid* og han var medlem af St. Andrews menighed i New Calabar distriktet. I en beretning fra pastor M. Kemmer i aaret 1907 omtales han som en ydmyg og rolig ung mand, der viste stor nidkærhed i at forkynde evangeliet og bringe hedningerne ind i Guds hus. Saa sker det, at han faar mange mærkelige bønhørelser, og, berettes der, naar han bad for syge, var det aldrig uden virkning. Han havde drømme og syner, og det sker atter og atter, at ting sker, som er blevet forudsagt af ham. Dette førte til aandeligt hovmod, og han forkynder, at han er den profet, som der staar hentydet til i Malakis kap. 4, 5 vers: «Se, jeg sender Eder Elias profeten, førend Herrens dag kommer, den store og forfærdelige». Saa havde han et syn, i hvilket, siger han, Gud viste sig for ham og gav ham myndighed til at døbe, konfirmere og ordinere — kort sagt, han var en biskop sendt fra himlen.

Der er kun med vanskelighed, at man paa grundlag af de forskellige beretninger kan danne sig et billede af, hvordan han virkelig var. I en beretning vi har fra biskop *James Johnsons* haand, tegnes der et meget lyst billede af ham saavel som af hele bevægelsen. Mange andre ser sagen fra en ganske anden side som f. eks. den indfødte præst, som sagde, at «saaledes virker djævelen». Biskop *Tungwell* meddeler, at de steder hvor de indfødte havde bibelen paa deres eget sprog og virkelig brugte den, der prædikede profeten for døve øren. Missionær *M. P. Pilter* sammenligner Elias II med Muhamed og fremhæver det meget i deres karakter, som de har tilfælles, (Church Missionary Review marts 1917 s. 142 fg.).

Dog maa man vel indrømme at i begyndelsen var der en hel del godt i bevægelsen, men saa straks føje til, at det gode efterhaanden traadte mere og mere tilbage for det daarlige, som kom frem, og det var ikke uden grund, at biskoppen sagde: at det var den største uro, der havde været i hans embedstid.

Det varede ikke ret længe, før rygtet om profeten bredte sig viden om, og snart fik han en enestaaende magt over manges sind. Gud talte jo igennem ham og at være ulydig mod hans ord var ulydighed mod Gud ɔ: synd. Garricks person var hellig og fyldt med kraft, saaledes at det vand hvori han havde vasket sig ogsaa

var fyldt med «kraft» og kunde som følge deraf bruges som medicin. Vi staar her over for hedensk magi. At bruge lægehjælp, naar man var syg, var tegn paa vantro — Gud skulde helbrede ved bøn og haandspaalæggelse. Garrick tradte ogsaa op mod brugen af berusende drikke og talte skarpe ord mod den hvide, som indførte dem. Nydelsen heraf blev stemplet som synd. Dette viste allerede noget af bevægelsens politiske karakter; man vilde rejse sig mod de hvides indflydelse. Garrick sagde aabent, at han kunde standse krigen (verdenskrigen) straks, om det skulde være, men lad den hvite mand kun lide en smule. Magten gaar nu over fra dem til os sorte». Synden var den store aarsag til al sygdom, derfor var bekendelse og tilgivelse af synden en nødvendighed, hvis man skulde helbredes. Udenfor Garricks hytter var mennesker samlede i hundredevis i bøn. Nogle bad fra 10 til 17 timer daglig, og gjorde det i 2 eller 3 uger efter hinanden. Af og til kom profeten ud, og hele forsamlingen bøjede sig i ærbødighed for ham. Mange blev helbredede — skete der ingen helbredelse, saa var Garricks forklaring den, at det var paa grund af synd, som de ikke havde faaet tilgivelse for. Profeten traadte meget skarpt op mod hedenskabet, og med det resultat, at mange afguder blev ødelagt, — men det hedenske sind levede videre, selv om afguden var brændt. Bevægelsen greb uhyre om sig. I løbet af faa uger havde profeten 1 million tilhængere. Paa sine rejser talte han til tusindvis af mennesker. Der gik altid en herold i forvejen, for at melde profetens ankomst; medens han gik forbi, laa de indfødte paa knæ og viste ham en næsten tilbedende hyldest.

Saa breder bevægelsen sig til Bonny distriktet, hvor en profet ved navn Moses Hart begyndte sin gerning under stærk paavirkning af Garrick. Fra hans gerning meddeles det, at 1000 mennesker blev helbredet i løbet af 4 uger. Garrick blev imidlertid fængslet i 1917 — han havde modtaget penge under falske forudsætninger, og hermed var han for saa vidt ude af sagaen. Men tilbage stod de umaadelige menneskemasser, som havde staaet under hans indflydelse. At der var en mulighed her, stod alle klart, men missionærstyrken 1918 var ganske den samme som 1912, saa resultatet blev, at mange af de indfødte faldt tilbage til hedenskabet. Afrikas historie er rig paa eksempler paa profetiske bevægelser. Man maa være forberedt paa, at de kan komme en skønne dag. Findes der saa en moden menighed og nogle

missionærer, som er i stand til at vurdere det, der sker, saa kan det blive en tid, hvor det opleves: «Se, markerne staar hvide til høsten».

3) *En profetisk bevægelse i Kongo.*

Denne bevægelse er af en meget ringere art. Det er i virkeligheden hedensk profetisme i kristendommens dragt. Bevægelsen begyndte i maj maaned 1921 i egnene omkring Kongoflodens nedre løb og det gik i lige grad ud over den protestantiske som katolske mission, der arbejdede i de nævnte egne. Ophavsmanden ved navn Simon Kibangu var medlem af den engelske baptist mission.

Fra en indfødt ved navn Budimbu, som kendte profeten personlig, og som har været øjenvidne til bevægelsen fra begyndelsen af, har vi en meget indgaaende beretning om begyndelsen til bevægelsen. Profeten selv havde fortalt Budimbu følgende. En ven var død i en anden landsby og jeg, Kibangu, gik derhen. Folk dansede, da jeg kom og jeg fik et krampetilfælde og blev bevidstløs. Min fader og moder rejste saa hjem med mig. Paa vejen, mødte vi en mand som hverken var hvid eller sort, ej heller var han mulat. Han var meget velklædt. «Hvor bringer I den unge mand hen», spurgte han. «Vi bringer ham hjem; han er syg» svarede min fader. «Nej», svarede den fremmede, «han er ikke syg. Han vil snart blive rask». De rejste videre og kom hjem. En nat viste en fremmed mand sig i en drøm. Han havde med sig en bibel og sagde: «Det er en god bog. Du skal læse i den og prædike». «Nej» sagde jeg, «jeg er hverken prædikant eller lærer. Jeg kan ikke gøre det». «Saa tag bogen og giv din moder den og sig, at hun skal prædike». «Hvorfor siger du det ikke til hende selv», svarede jeg. Saa fortalte han om et sygt barn i en nabolandsby, og sagde, at jeg skulde gaa der hen og bede, saa det kunde blive helbredet. Men jeg nægtede at gøre det og sagde, at de vilde ikke tro mine ord og kunde maaske forfølge mig og dræbe mig.

Senere kom han til min moder i drømme og sagde, at jeg skulde prædike og helbrede, men vilde ikke. Til sidst kom han til mig igen og sagde: «Der er et sygt barn i landsbyen. Du skal gaa derhen, bede, lægge dine hænder paa barnet og helbrede det. Gør du det ikke, vil jeg kræve barnets sjæl af dig».

Den næste dag drog jeg afsted og fandt det syge barn, som

han havde sagt. Folk stod grædende uden om, men jeg stødte dem til side og bad i lang tid for barnet. Saa lagde jeg mine hænder paa det, og en heftig skælven gennemrystede mit legeme, men barnet blev helbredt. Saa bragte de mig andre syge mennesker, jeg bad, lagde hænderne paa dem, og de blev helbredte.

Saa vidt denne beretning af profetens egen mund. Hvad der var sket blev snart vidt og bredt bekendt. Dr. Judson King, som var leder af et stort hospital i nærheden, kom til at staa uden patienter; alle rejste de hen til profeten for at blive helbredt. Folk kom i saa store masser, at profeten var i virksomhed fra tidlig om morgenen til langt ud paa natten. Tro var betingelsen for at de kunde blive helbredt.

Naar en patient blev spurgt: «Blev du helbredt?» saa skulde der svares uden tøven: «Ja», jeg blev helbredt» — selv om virkeligheden viste det modsatte. En blind blev f. eks. spurgt: «Kan du se?» — «Ja» var svaret; men en undersøgelse viste snart, at synet ikke var vendt tilbage.

Det varede ikke ret længe, før profeten fik en hel del medhjælpere — profeter og profetinder. Mange af disse var enten hedninger med en meget daarlig karakter eller kristne, der var faldet fra paa grund af synd. Men alle hævdede de, at de var sendt af Gud, og kendetegnet paa, at de virkelig var profeter, var dette, at de kunde falde i ekstase. En profet havde ikke «magten» i sig, hvis han ikke kunde blive taget af denne skælven — og her gjaldt ordet: jo værre, jo bedre. Ekstasens voldsomhed var et vidnesbyrd om profetens storhed. Der var en del indfødte kristne, som sluttede sig til profeten, men mange stod meget skeptisk overfor hele dette røre.

Nogle indfødte kristne undersøgte bevægelsen, og fra deres haand har vi en god beretning som viser deres syn paa fænomenet. De fremhæver, at mange rejser fra profeten uden at være blevet helbredt, og saa nævner de en hel del træk, som viser en slaaende rigtighed, troldmændenes virksomhed, naar de skulde helbrede syge, ekstasen med dens mærkelige udslag, dans og sang. Profetens person maatte ikke berøres af mennesker, hans redskaber var tabu o. s. v.

Det varede heller ikke ret længe før nogle af de andre profeter begyndte at tale om, at det var Guds vilje at drive de hvide ud af Kongo og give alle deres ejendele til de indfødte. De raadede ogsaa til at nægte den hvide mand deres arbejde og undladelse af at betale skat. Desuden vilde Herren snart komme igen, saa

man skulde ikke arbejde mere med jordens dyrkning. Regeringen skred ind og flere blev fængslede. Det var for saa vidt ikke klogt gjort, som det skabte en hel del mennesker, som betragtede sig som martyrer, og ikke undlod at omtale dette naar de senere kom ud. Langt mere skæbnesvangert for bevægelsen blev det, at saa mange ikke blev helbredt og manges tillid til profeten blev svækket derved, men ogsaa her skete det, at selve den bevægelse som profeten vakte, gav anledning til en stor vækkelse flere steder, og mange kom og bad om at blive døbt.

Overfor saadanne profetiske bevægelser, har vi vel lov til at bruge Paulus' ord i Fil. 1 kap., vers 15 til 18: «Nogle prædike vel ogsaa Kristus for avinds og kivs skyld, men nogle ogsaa i en god mening.

Disse gøre det af kærlighed, vidende, at jeg er sat til at forsvare evangeliet; men hine forkynde Kristus af egennytte, ikke ærligt, men i den tanke at føje trængsel til mine lænker.

Hvad saa? Kristus forkyndes dog paa enhver maade, være sig paa skrømt eller i sandhed, og derover glæder jeg mig, og jeg vil ogsaa fremdeles glæde mig».

Henry Christoffersen.

KINA OG VÅR TIDS PROBLEMER

AV NICOLAI KIÆR.

Vesten har drevet det vidt, men den har spendt satan for fremskrittets vogn, sier Tagore, og kineserne tenker de samme tanker. Vi beregnet soltidene ved astronomiske observasjoner over 200 år før Abraham forlot sin hjembygd i Ur, kan kineserne si. Vi opfandt krutt, boktrykkeri og kompas. Men skal der holdes ret kurs gjennem livet så må ledelsen være moralsk. Mandarinstolene dekoreres den dag i dag med miniatyr-kompasser som maner til rettferd.

Kinas gamle isolasjonsmur er nedbrutt, revet vekk. Dermed er folket blitt moralsk nedbrutt og revet vekk fra sin gamle, solide kultur og med i vår moderne civilisasjons materialistiske malstrøm.

Tenkende kinesiske pedagoger har gang på gang stillet alvorlige spørsmål til os unge K. F. U. M.-sekretærer i vår tids kulturkrise i Kina. De kommer ikke med konservative fordomme. De peker på livets fakta. Det elektriske lys, «oplysningen», bevirker et gateliv og kaféutskeielser som våre forfedre aldri kunde drømme om. Fransk film forgifter ungdommens moral. Vestens smutslitteratur utbrer sitt market hos oss.

Vi ser med uhygge på videnskapens erobringer, sa en kinesisk lærer til oss efter at vi hadde holdt en radio-demonstrasjon. Våre gamle vismenn brukte billedet om dragen som næres og vekkes op fra sin søvn når vi mennesker forspiser oss på kunnskap uten moralsk styreevne.

Kulturopfindelsene: krigsmaskinene, gassen, mikrobene, føder de ikke nettop den onde drages krefter?

Kulturutviklingens kraftansamlinger i sosiale bølger av umoral gjennem billeder og skrift, de økonomiske kjempeforetagender, de vidtrekkende politiske systemer, og værst av alt militærvesenet, er det ikke mer enn skjebnesvangert, ulykken er allerede født, dragen stormer frem på sitt tog!

Slikt ser de tenkende kinesere i vår tid og det er ikke drømmesyn men uhyggelig virkelighet.

Det synes som om vår tids kulturproblem er produktet av to faktorer:

Kulturopfindelsene, som vil si en rendyrkning, en forsterkning, konsentrasjon.

Civilisasjonen, som vil si en utbredelse av kulturopfinnelsene, en mangfoldiggjørelse, en multiplikasjon.

Produktet av disse to faktorer, multiplisert konsentrasjon, blir åpenbart en sterkt stigende kraftutvikling.

Kulturfaktoren er alltid positiv. Selv en giftig gass gir oss en videnskapelig, positiv erfaring, et aktivum.

Civilisasjonen, anvendelsen kan derimot være både positiv og negativ. Rettferdiggjørelsen av det hele produkt avhenger derfor av at civilisasjonen blir positiv. Det kan denne skjebnesvangre faktor kun blir når den er et positivt fortegn, et pluss: Kristi kors. Uten evangeliets salt, lys og vei går det mot ruin. Et menneske kan idag ved umoralsk anvendelse av vår tids kraftvirkninger utrette større skade enn vi formår å bøte på efterpå. Det gjelder på det sosiale, økonomiske, politiske og aller uhyggeligst på det militære område.

La oss ta et eksempel. Som det vil være mange bekjendt fikk et engelsk firma i 90-årene konsesjon på å bygge en jernbane som forbandt Shanghai med havnen Woosung. Nu er flodløpet til Shanghai mudret op så de største dampere på Orienten kan gå helt inn, men før måtte de ankre ute ved Woosung.

Banen blev bygget, men de gamle kinesere fikk straks betenkeligheter: jorddragen blev forstyrret i sin søvn.

Så blev banen innkjøpt av kineserne. Skinnene blev revet op og skulde kastes i sjøen, men japanerne fikk kjøpt dem og bygget så banen over på Formosa.

Mange av de kinesere som stemte for at banen skulde fjernes av frykt for dragen, lever den dag idag og for dem har det vist sig som om deres bange anelser har fått uhyggelig rett.

La oss fremdeles huske på at kineserne er langt mere anlagte for metaforer og åndelige billeder enn vi prosaiske vestens folk. La oss se tingenes tilstand slik som tenkende gamle kinesere gjør det når det gjelder den gamle drage og dens makt i våre dager.

For tre år siden fikk ikke kineserne lov til å feire dragen under sine tradisjonelle nytårsløier. Det var dødt og stille i gatene derinne i storbyen Changsha, hvor jeg har bodd i de siste 12 år. Fløitespillet, pappkanonenes putren, trommenes støi og all den leven som fulgte med drageoptogene som gikk «julebukk» om-

kring i husene på land og i by, alt var forsvundet, alt var uhyggelig stille, som før en storm.

Dragen er våknet, den er sint, den tåler ikke at vi leker med dens minne, tenkte kineserne og turde knapt uttale tankene: kanskje dragen vilde komme på sitt fryktelige tog og hjemsøke folket! — Med pest, flom, hungersnød, brand eller krig!

Den kom og kom hurtigere og frykteligere enn nogen hadde drømt om. Den besørget selv den nødvendige musikk som skulde ledsage dens forferdelige tog. Dragen har alltid hat en makeløs evne til å holde sig på høide med sin tid. Den hadde ifført sig en meget moderne skikkelse, men sporene efter den viste tydelig at det var den samme gamle drage: det var menneskeblod i dens spor, dens vei var bestrødd med likrester — — —

— — Den ret ytre grunn til at alle nytårsfestligheter var forbudt i Changsha for tre år siden var at den da regjerende militærtyran var en smule nervøs overfor mulige attentat fra befolkningen. Pappkanonenes putren kunde så lett forveksles med maskingeværenes musikk. Derfor ordre om stilhet. Ubønhørlig.

Når så kineserne oplevet at dragen viste sig, ikke bare en men flere ganger og på forskjellige måter så var den ytre foranledning f. eks. følgende scene fra livets virkelighet i Kina i vår tid: Under de stadige militærfeider hvormed «generalguvernørene», rettere sagt røverhøvdingene spiller sitt store sjakkspill med folkets liv, var sydpartiet på retrett ned gjennem Hunan.

På jernbanen syd for byen Yochow stod en salonvogn som blev streifet av et skudd fra kanonbåter ute i floden.

Offiserene i salonvognen gav ordre til å kjøre vekk fra det utsatte sted. Lokomotivføreren vegret sig.

Kjør på eller jeg skyter dig ned, din fordømte hund, sa offiseren.
— Skyt om De vil, men *jeg* kjører ikke! svarte mannen. Ser De ikke at hele den lange jernbro over floden foran oss er fullpakket med folk som søker å redde sig bort fra Yochow som De nettop har satt i brand for å hindre nordpartiet å få tak i amunisjonslagrene! Er De da ikke et mennes — — — —

Et skudd, et par spark og lokomotivføreren lå døende ved sin maskin.

Vil *du* kjøre, min ven? spurte offiseren og rettet revolveren mot fyrbøteren.

Vetskremt lukket denne øinene. Som i drømme åpnet han kraftventilen. Med full fart gikk det mot broen — — og over — —

Dragen kom på sitt tog og den besørget selv sin musikk. Iste-

denfor det bløte fløitespill lød skingrende trompetsignaler. Istedenfor de putrende pappkanoner knitret maskingeværene. Istedenfor trommene lød feltkanonenes dødbringende hosten der dragen for frem på sitt tog.

Det var den onde drages tog. Den stolte stålbro blev besprengt med blod, likrestene hang mellem svillene over de fem lange brospenn, likene av de mange hundrede druknede fløt om i floden nedenunder. — — —

Kineserne er visstnok verdens mest godlynte folk. De er fredsæle, arbeidsomme, saktmodige. De angriper ikke andre folk, de ønsker å leve i fred. Det er en blodig urettferdighet å se hvorledes dette gamle kulturfolk nu martres. Fordi vår tids kraftcivilisasjon gir hvem som helst umoralsk makt over medmennesker — ned på de sosiale, politiske, økonomiske og uhyggeligst på det militære område når landets bærme hensynsløst bruker de moderne maskiner.

Sanseløs forspisning på kunnskapens tre gir den onde drage kraft tenker kineserne av lang erfaring.

Det eneste som kan beseire dragen, ondskapens åndehær i himmelrummet er kun et middel:

At hver enkelt i samfundet blir rettferdiggjort og seirende i «Guds fulle rustning».

KRISTENDOMMEN OG VERDENS-RELIGIONERNE

Albert Schweitzer.

(Oversat fra tysk af stud. theol. Jul. Ellehauge, København).

(Slutning.)

Vi lader foreløbig hinduismen hvile og gaar over Himalaya til Kina. Der finder vi det udprægede modstykke til den brahmanske og buddhistiske fromhed. Er den indiske religiøsitet monistisk-præsimistisk, saa er den kinesiske monistisk-optimistisk.

De førende religiøse tænkere i Kina har alle den overbevisning fælles, at de i verden virkende kræfter er gode. Derfor lader de den sande fromhed bestaa i, at vi søger at forstaa verdens mening og at handle i enhed med den. Konsekvent monistisk kommer de, ligesom brahmanerne og buddha, ikke til forestillingen om en Gud, der er personlighed. For inderne bliver Gud den rene, livløse aandelighed, for kineserne er han simpelt hen indbegrepet af alle i verden raadende kræfter. Denne over alle ting og i alle ting eksisterende magt betegner de som «Himlen».

Med den folkelige, overleverede religion behøver denne religiøse naturfilosofi intet opgør. Den lader den bestaa som en anerkendt kult ved siden af sig. Det hjælper den her, at det kun drejer sig om en fordringsløs ane-, hero- og aandekult.

Fuldstændig udformet møder vi denne religiøse naturfilosofi hos Laotse, i begyndelsen af det sjette aarhundrede før Kristus. Han har kun efterladt et kort værk. Det hedder Taoteking[1] Det betyder omtrent «En bog om livet efter tilværelsens mening». Denne titel stammer fra Kejser Hang Ging Di, som regerede 156—140 f. Kr. og var en beundrer af Laotse.

---

[1] Taoteking er oversat paa engelsk av James Legge i «The Sacred Books of the East» (1891), paa tysk af Victor von Strauss (1870), Richard Wilhelm (1911) og andre, paa fransk af Stanislas Julien (1842).

Hvad vil det sige at tænke og leve efter tilværelsens mening og i harmoni med himlen? At blive som naturkræfter.

Men hvordan er naturkræfternes væsen? De virker usynligt, uegennyttigt, uden ydre fagter, alene ved indre magt. Derfor udretter de saa vældige ting. Paa samme maade skal vi blive kraft.

At vi er milde og fredsommelige og ikke vil gaa efter vort eget hoved: det er hvad himlen kræver af os. Den forlanger ikke enthusiasme og travl optagethed af at gøre det gode; thi sligt kan vi ikke spore i naturkræfterne. En kvietistisk mystik forklaret af mild ethik: saaledes er den religion, hvortil Laotse naar i sin tænkning over verden.

Krigen fordømmer han i vældige ord:

«Hvor to arméer mødes til kamp,
Dér segner den, den gør det med tungt hjerte ....
Vaabnene er ulykkesbringende redskaber,
Ikke redskaber for den ædle.
Kun naar han er tvunget dertil, bruger han dem.
Ro og fred er for ham det højeste.
Han sejrer, men han glæder sig ikke derover.
Den, der vilde glæde sig derover, vilde jo glæde sig over menneskemord ......
Den, der har sejret i kampen, skal staa som ved en sørgefest».

Kungtse (Confucius, 560—480 f. Kr.), Mengtse (Mencius, 372—289 f. Kr.) og Mitse (Micius), som vel levede i sidste halvdel af det femte aarhundrede f. Kr., gaar videre end Laotse.[1] De vil finde meget mere virksom godhed i «Himlens» virken end han. Derfor lægger de, hvad han ikke gjør, virksom kærlighed ind i fromheden. Disse tænkere har mange berøringspunkter med Jesu aand. Ligesom Jesus sagde til den skriftkloge, der forstod det store bud: «Du er ikke langt fra Guds rige», saaledes vilde han ogsaa have haft anerkendelse tilovers for dem.

Længst gaar Mitse. Han opstiller fordringen om uindskrænket menneskekærlighed. Der er bevaret os et vidunderligt ord af ham:

Man maa gøre, hvad himlen ønsker, og undlade, hvad himlen ikke ønsker. Hvad ønsker og hvad hader nu himlen? Den ønsker,

---

1 For saa vidt disse kinesiske tænkeres værker er os bevaret, er de oversat paa engelsk af James Legge. En udmærket tysk oversættelse udgives for tiden af dr. Richard Wilhelm.

at menneskene skal elske hverandre, skal hjælpe hverandre, og ønsker ikke, at menneskene skal udplyndre hverandre. Men hvorfra ved man dette? Fordi den elsker dem alle uden undtagelse, hjælper dem alle uden undtagelse. Dette erkender man af, at den ejer dem alle uden undtagelse og ernærer dem alle uden undtagelse ......».

Der fandtes dengang i Kina mennesker, som gennemrejste landet for at forkynde kærlighed og fred. Her optraadte, vel i det femte aarhundrede før Kristus, de første pacifister. I et dokument, som er os bevaret sammen med filosofen Chwangtse's (Tschuangtse's værker, hedder det om dem:

«De søgte ved en brændende kærlighed broderlige at forene verdens folk. Bekæmpelsen af lysterne og begæringerne var deres grundsætning. Naar de blev forhaanede, holdt de det ikke for vanære, fordi de kun arbejdede paa at forløse menneskene fra strid. De forbød angreb og ønskede nedlæggelse af vaabnene for at befri menneskene fra krigen. Med disse lærdomme gennemrejste de hele verden. De formanede fyrsterne og belærte undersaatterne. Om end verden ikke vilde antage deres lære, holdt de kun saa meget mere fast derved og slap den ikke. Det hed om dem, at høj og lav undgik at komme sammen med dem, men at de med magt skaffede sig adgang.

Der foresvæver disse Kinas fromme, ligesom den moderne kristendom, tanken om et Guds rige, der skal virkeliggjøres paa jorden ved kærlighed. Lad os ikke søge at nedsætte, hvad vi saaledes finder af kristelige idealer under en fjern himmel i svunden tid hos ikke-kristne. Det vilde ikke være i overensstemmelse med Jesu aand. Lad os glæde os over sandheden, overalt hvor den skinner frem.

Men Kinas fromme bygger paa sand. De gaar ud fra den forudsætning, at vi kan aflæse alt, hvad vi tror og fastholder som kærlighedens religion, i naturkræfternes virken, og at vi altsaa føres dertil ved at tænke over verdens inretning. Som verdenserkendelse vil de have kærlighedens religion opfattet. Men dette er en illusion. Verdenserkendelsen fører ikke saa vidt. Dette indser allerede Laotse klart. Derfor opstiller han kun en ganske afbleget Ethik som rettesnor for handlen i overensstemmelse med verdens mening og forkaster al enthusiastisk kærlighedsethik. De forskere, der efterfølger ham i at holde sig til virkeligheden, er nødt til at overholde de af ham afstukne grænser. Den betydeligste blandt dem er Chwangtse (Tschuangtse), i det fjerde aarhundrede før

Kristus. Han optræder kraftigt imod Kungtse, Mengtse og de andre kærlighedens apostle og viser dem med ubarmhjertig klarhed, at livet efter tilværelsens mening ikke stiller saadanne fordringer til mennesket. Ligesom Laotse bliver han kvietistisk mystiker. I meget minder hans religiøse, men samtidig strengt paa virkeligheden indstillede Naturfilosofi om stoikerne og Spinoza.

Den kinesiske religiøsitet har ikke gjort sig saa omtalt som den indiske. Først i den nyere tid begynder den at blive noget mere kendt. Jeg tilstaar for Dem, at bekentskabet med disse tænkere — særligt har Laotse og Mengtse grebet mig — var en oplevelse for mig. De staar os meget nærmere end de indiske, fordi de ikke bevæger sig i anmassende verdens- og livsfornægtelse, men kæmper med tænkningen over verden for deri at naa til virkelig ethisk fromhed. Den kinesike religiøsitet har ikke blot, som den brahmanske og buddhistiske, en udvortes lighed med Jesu evangelium, men den er, eftersom den er bevæget af det store kærlighedsbud, i mange maader aandsbeslægtet dermed.

Men paa eet punkt rykker den os lige saa fjernt som den indiske religiøsitet, nemlig derved at den vil være en enhed, i sig selv afsluttet, logisk verdenserkendelse. For saa vidt som de kinesiske tænkere er ethiske, idealiserer de de i verden virkende naturlige kræfter og tillægger dem ethisk karakter. For saa vidt som de vover at tage virkeligheden, som den er, maa de skrue ethikens flamme ned, til den til sidst endnu kun brænder ganske mat. De sidder fast i deres monisme, de lader sig lede af den illusion, at religionen skulde kunne retfærdiggjøre sig ved hjælp af verdenserkendelse. Naar de ikke kan forstaa verdens mening som en virken af kærlighedskræfter, kommer de til en kold religion om ikke til skepticisme. Saaledes findes der ogsaa kinesiske tænkere, som siger: Verdens mening er, at vi skal nyde livet og vente paa den uundgaaelige død. Den bekendteste af dem er Yangtse fra omkring det fjerde aarhundrede f. Kristus.

Men vi har opgivet den illusion, at levende og ethisk Religion skulde kunne være det logiske resultat af verdenserkendelse. Vi er sikre paa, at vi ikke kan faa vor viden om Gud, som er ethisk personlighed, fra verden. Idet vi ser den frygtelige gaade, som verden byder os, i øjnene, kæmper vi for ikke at gaa vild af Gud. Vi vover at indrømme for os selv, at de i verden herskende kræfter paa saa mange maader er anderledes, end vi vilde vente det i en verden som er udsprungen af en fuldkommen god skabervilje. Vi vover at indrømme for os selv, at vi i naturen og i os selv møder

saa meget, som vi føler som ondt. Meget dybere end Kinas fromme føler vi, hvad synd er, meget dybere end de, at Gud ikke kan erkendes, men maa gribes i den tro, som siger: «Dog bliver jeg altid hos dig».

Til brahmanerne og til budaha sagde vi: Religion er mere end verdens- og livsfornægtende pessimisme. Til Kinas fromme siger vi: Religion er mere end ethisk optimisme. Til dem begge under eet: Religion er ikke en erkendelse af det guddommelige, som gaar op for os ved betragtningen af naturen. Gud er for os ogsaa noget andet end det aandelige, som ligger til Grund for denne verden. Monisme og pantheisme fører ikke, er de end nok saa dybe og nok saa fromme, ind til religionens sidste gaade. Religionens gaade er, at vi oplever Gud i os anderledes, end han træder os i møde i naturen. I naturen opfatter vi ham kun som upersonlig skaberkraft, men i os selv som ethisk personlighed.

Den gaadefulde splid mellem Gud og verden, som vi saaledes oplever i os, tager vi med ind i vor religion, som ogsaa Jesus gjorde det i sit evangelium. En fromhed, der udgør en logisk enhed, som vi finder den hos brahmanerne, og buddha og Kinas religiøse tænkere, lader vi bag os som en naivitet. Den svarer ikke til virkeligheden uden for os og i os. . . .

Nu vender vi tilbage til Indien og beskæftiger os med hinduismen. Det er særligt den, missionærerne i Indien har at gøre med. Det er ogsaa den, der bereder sig til at optræde i hele verden som den kristendommen overlegne religion.

Hvad er nu egentlig hinduismen? Hvorledes forholder den sig til Brahmanismen og Buddhismen?

Hinduismen er en folkelig, religiøs bevægelse, der rejser sig ved siden af den brahmanske tænkning, men dog er mere eller mindre afhængig deraf. Dens første optræden gaar tilbage til det niende aarhundrede før Kristus. Den opstaar af sekter, som vil indføre brahmanernes tænkende religiøsitet i de lavere kasters hidtil heraf uberørte fromhed og ogsaa vil gøre forløsningen tilgængelig for disse.

Men tillige betegner hinduismen en religiøsitet, som er mere levende og bedre tilfredsstiller hjertets krav end brahmanernes og buddhas. Denne mere levende fromhed vil nu ikke, som den brahmanske og buddhistiske, leve ved siden af den overleverede gudetro, men søger at tænke sig ind i den og forædle den.

Derfor er hinduismen Indiens folkelige religion. Da buddhismen udbredte sig i Indien, bekæmpede hinduismen den og overvandt den til sidst. Da de muhammedanske erobrere fra omkring tusind e. Kr. brød ind i Indien, vilde de ogsaa her som i Persien skaffe deres religion herredømmet ved vaabenmagt. Men det lykkedes dem ikke. De to religioner levede ved siden af hinanden i fordragelighed og øvede gensidig indflydelse paa hinanden. Bekendt er det forsøg, Abkar den Store (1542—1605), Delhis muhammedanske hersker, gjorde paa at skabe en universalreligion af hinduismen, Islam og Zarathustras religion med benyttelse af kristendommen, som han havde lært at kende gennem portugisiske missionærer. Den stiftede religion blev kun af kort varighed.

Hinduisme er polytheisme, som i sig rummer en bestræbelse efter at blive ethisk monotheisme, men dog ikke vover det afgørende skridt. Den indlader sig ikke paa at sætte polytheismen ud af kraft. Den bærer sig saaledes ad, at den ophøjer en af de højeste guddomme, sædvanligvis Vishnu eller Krishna til en slags universel Gud, der indeslutter alle andre guddomme i sig. I diskussionen med monotheistiske religioner optræder hinduismen derfor som monotheistisk. Men over for det jævne folk fremtræder den som polytheisme.

De vil spørge mig: Hvorledes formaar hinduerne paa een gang at tænke monotheistisk og polytheistisk? Jo, de er ikke saa klodsede som vi. De siger: Alle guder, som det jævne folk ærer, er kun fremtrædelsesformer for den højeste Gud. I dem alle er han engang optraadt. Den, der dyrker dem, tilbeder altsaa i dem den højeste og eneste Gud.

Denne relativistiske betragtningsmaade er bekvem, men meget betænkelig. Monotheismen er ved den stadig i fare for at ligge under for polytheismen. Den er som et menneske, der er indespærret i et bur sammen med en løve. I virkeligheden bliver monotheismen i hinduismen ogsaa stadig trængt tilbage af polytheismen. Det allermest betænkelige er, at hinduismen endog taaler ganske umoralske polytheistiske kultur.

Man maa altsaa skelne mellem de tænkende hinduers og det jævne folks hinduisme. Vi kunde sige til hinduismens tilhængere: «Gør først ende paa den afgudsdyrkelse, som I fører med i eders religion, og kom saa og diskuter med os». Men vi vil lade dette ligge hen. Vi vil betragte den idealistiske hinduisme, som nu allerede delvis er tilrettelagt for Europa, som den virkelige, og vi vil

forsøge at være retfærdig over for dens religiøse ideer og at maale dem med den højeste aandelige og ethiske religions maalestok.

Hinduismen er en reaktion mod den brahmanske religiøsitets stivhed og kulde. Den vil ikke forlige sig med den tanke, at Gud kun skal være den rene, upersonlige, aandelige væsen; men den trænger til at forestille sig det højeste aandelige væsen som personlighed. Theisme og pantheisme søger den at forene i tanken. I overensstemmelse dermed opfatter den ogsaa Guds forhold til verden mere levende, end brahmanerne og buddha gør det. Gud er for den ikke blot verdens væsensgrund, men et væsen, som elsker verden. Dermed er der ogsaa givet et meget mere levende religiøst forhold fra menneskenes side til Gud end hos brahmanerne og buddha. Vel er ogsaa for hinduismen religion til sidst hensynken og hendøen i Gud. Men den vil tillige opfatte denne opgaaen i ham som en kærlig hengivelse til ham.

Paa klassisk maade giver disse dybe og levende rørelser i hinduismen sig udtryk i den berømte Bhagavadgita — d. v. s. den højestes «Sang». Bhagavadgita er et religiøs-filosofisk digt fra det store indiske Epos Mahabharata.[1] Der fortælles, hvorledes guden Krishna viste sig for helten Arjuhna og meddelte ham aabenbaring. I denne sang siger den højeste gud om sig selv: (Bhagavadgita 20.)

«Jeg er sjælen, som bor i alle væseners dyb, jeg er alle væseners begyndelse, midte og ende....Jeg er den straalende sol blandt alle lys, jeg er maanen blandt stjernerne....

Jeg er før den hele levende verden ophavet og tillige undergangen....Jeg er det udødelige og døden, er det værende og det ikkeværende.

Den, der besidder erkendelse, han gaar efter mange fødsler ind til mig....Hengiv dit sind til mig, fordyb din aand i mig, saa vil du efter denne tilværelse tage bolig hos mig....

Hør endnu af mig det allerhemmeligste højeste ord. Jeg elsker dig saare meget, derfor vil jeg sige, hvad der tjener til din lykke. Tænk paa mig, slut dig nær til mig, hyld mig, tilbed mig, saa vil du komme til mig; jeg lover dig det i sandhed; thi du er mig kær. Lad alle læresætninger bag dig, tag alene din tilflugt til mig. Jeg vil forløse dig fra alt ondt, vær ikke bedrøvet....»

Idet hinduismen forsøger at opfatte Gud som ethisk personlig-

---

[1] Mahabharata behandler kampene mellem to mægtige slægter. Den affattelse, hvori det er overleveret os, stammer fra omkring det første aarhundrede e. Kr. Men i sig selv er det vel meget ældre.

hed og religion som opløftende hengivelse til ham, kan den mange gange ligefrem tale i kristelige ord. I virkeligheden har den ogsaa i sin bestræbelse paa at udvikle sig til ethisk religion mottaget impulser fra kristendommen i større grad, end den vil indrømme for sig selv. Fra det sekstende aarhundrede af har den været i berøring med kristendommen. I de sidste hundrede aar har fremragende tænkere inden for hinduismen umiskendeligt formuleret de tanker, der minder om kærlighedens religion, meget bestemtere, end det tidligere skete. Ja, mange af dem har ligefrem tilstræbt en sammensmeltning af hinduisme og kristendom. Uden Jesu evangelium var hinduismen ikke, hvad den nu er eller vil være.

Bevæget af ethiske tanker bestræber hinduismen sig ogsaa for at blive en handlende religion. Den prædiker for menneskene ikke blot fuldendelse ved verdensflugt, men forsøger ogsaa at kalde dem til kærlighedsgerninger. Som De ved, ser hinduismen ikke mere, saaledes som brahmanismen og buddhismen gjorde det, ganske passivt paa de højst ulykkelige sociale tilstande i Indien, f. eks. enkernes trøstesløse stilling; men den interesseret sig for virkeligheden og forsøger, om end tøvende, reformer.

Hvad er altsaa hinduismen, bedømt efter de højeste tanker, som rører sig i den? En reaktion mod den absolutte pessimistiske verdens- og livsfornægtelse hos den brahmanske og buddhistiske religiøsitet og et forsøg paa fra død monisme og pantheisme at hæve sig til forestillingen om en personlig og levende ethisk Gud. Men for at blive levende ethisk religion opgiver hinduismen den brahmanske og buddhistiske religiøse tænknings konsekvens og sluttethed. Den føjer forskelligartede tanker sammen for at komme til værdifulde resultater. I enhver henseende er den kompromisreligiøsitet. Polytheisme og monotheisme, pantheisme og theisme, intellektualistisk mystik og inderlig fromhed, aandelig religion og populær kultreligion: alt dette vil den samle til en enhed uden at bøje sig for uforenelighedens evidens. Den lever af uklarheder og halvheder. Deri bestaar dens styrke, deri ogsaa dens svaghed.

*

Men at blive udpræget ethisk religion formaar hinduismen ikke. Dette vilde jo betyde et brud med polytheismen. Den formaar det heller ikke af den grund, at den, naar alt kommer til alt, ingen anden verdensanskuelse har at sætte i stedet for den brahmanske. Saa snart den vover at tænke konsekvent, det gælder saa vel ældre som moderne tilhængere af den, falder den tilbage til denne. Dens

bevægelsesfrihed til at fjerne sig fra brahmanismen er kun ringe. Den bærer lænken om foden, om den end søger at skjule den.

Dette bliver klart i Bhagavadgita. I det øjeblik, saaledes fortælles der, at helten Arjuhna vil give signal til kamp, kommer han pludselig til at nære betænkelighed ved at dræbe mennesker. Da viser den højeste Gud sig for ham og har en lang samtale med ham. Under denne forklarer han ham, at det ved en handling til sidst kommer an paa, med hvilket sindelag den gøres, ikke hvori den bestaar. Vilde han, helten, med ren myrdelyst styrte sig ind i kampen, vilde han handle slet. Men naar han overvejede, at alt, hvad der sker, ogsaa kamp og myrderi, er begivenheder, som Gud lader indtræde ved os, vilde betænkelighederne falde bort. Visdommen bestaar i, at man gør sig klart, hvorledes alt, hvad der eksisterer, eksisterer i Gud, og alt, hvad der sker, sker i Gud. Det kommer altsaa kun an paa, at mennesket i al sin handlen bliver sig bevidst at øve den som en af Gud villet gerning i hengivelse til Gud. Saa staar det som den, der lever i Gud, over godt og ondt. Naar altsaa Arjuhna overvejede, at de fjender, han stod overfor, af Gud var bestemte til døden, og han nu fuldbragte Guds gerning, saa kunde han med roligt hjerte bestige sin stridsvogn og svinge spyd og sværd. Glad over denne besked giver helten kampsignalet.

Paa dette berømte sted afgøres hinduismens skæbne som ethisk religion. Den vover ikke resolut at gribe tanken om den ethiske Gud. I det store problem, hvorledes Gud kan opfattes som den i alle verdensbegivenheder virkende kraft og tillige som kærlighedens Gud, der kun tillader os at handle i kærlighed, falder hinduismen ud af den ethiske religion tilbage til den uethiske, eller bedre den overethiske. I stedet for at tage den ethiske religions konsekvenser paa sig trækker den sig tilbage til en sofistisk pantheismes hule overvejelser.

Religion, sagde jeg, er søgen efter svar paa det spørgsmaal, hvorledes mennesket kan være i verden og tillige i Gud. Derpaa svarer brahmanerne og buddha: Ved at man afdør fra verden og livet; thi Gud er ren aandelighed. Hinduismens svar lyder: Ved at man gør alle ting med forvisningen om at udføre Guds vilje; thi Gud er kraften, som virker alt i alle. Ved saaledes at forbinde Gud og verden udvisker hinduismen forskellen mellem godt og ondt, som den ellers primitivt og levende føler. Hvad driver den dertil? Ønsket om at være en religion, som forklarer alt, en religion, der danner en enhed og er fremgaaet af logisk tænkning over verden.

De iblandt dem, som i Indien har at gjøre med hinduismen, er maaske forbavset over, at jeg i opgøret med den ikke saa meget opholder mig ved dens forbindelse med overtro og lavere religiøsitet og dens andre svagheder, men saa ensidigt lader alt dreje sig om det spørgsmaal, hvorvidt den har energi til at ville være virkelig ethisk. Jeg gør det med vilje. I dette spørgsamal ligger afgørelsen. Her viser modsætningen sig, ikke blot mellem kristendom og hinduisme, men mellem kristendom og hele den østlige religiøsitet, som har beskæftiget os i disse timer. Den superioritet, hvormed deres tilhængere møder os, hvad enten det drejer sig om brahmanerne eller buddha eller Laotse eller Tschuangtse eller de ældre og moderne tænkere inden for hinduismen, bestaar i, at disse religioner vil være og er opstaaet af tænkning over verden. De er religiøs naturfilosofi, enten det saa er pessimistisk eller optimistisk. Deri ligger deres styrke, deri ligger ogsaa den stadig voksende tiltrækning, som de øver paa os vesterlændinge. De lader os faa deres selvbevidsthed at føle, disse logiske religioner! De af Dem, som arbejder i Indien eller Kina, kender noget dertil. Og hos de mennesker og i de bøger, som kommer til os fra østen, giver den sig saa stærkt til kende, at den næsten skræmmer os.

Som tænkning over verden er disse religioner uangribelige. Al religiøs naturfilosofi gaar paa en eller anden maade de samme veje som den østlige, hvad enten det saa er i mere pessimistisk eller optimistisk retning. Hvor nær staar ikke stoikerne, gnostikerne, Spinoza og repræsentanterne for den spekulative tyske filosofi i deres sidste tanker østens religiøse tænkning.

Men religionen skal ikke blot forklare verden. Den skal ogsaa give svar paa, hvad jeg vil med mit liv. Den sidste maalestok, man maa anlægge paa den, er, om den i sandhed og paa levende maade er ethisk eller ikke. I denne afgørende prøve kommer østens logiske religioner til kort. De kæmper for at være ethiske. De strækker deres tanker ud derefter. Men til sidst synker de udmattet tilbage. Den gren, som de trak ned, brækker i haanden paa dem og svipper i vejret, uden at det lykkedes dem at faa fat i den frugt, som de vilde plukke.

Det sted fra Bhagavadgita, som jeg berørte for Dem, er med rette berømt. Her staar vi ved centrum i den tragiske kamp, som de logiske religioner fører om det ethiske. Her aabenbares det med frygtelig klarhed, hvorledes det kun er i ord, de redder det, men i virkeligheden prisgiver det.

Logisk tænkning over verdens væsen kan ikke naa til det ethi-

ske. Jeg har givet Dem et indblik i de indre kampe, som afspejler sig i østens religiøse tænkning. De har bemærket, at jo mere logisk og konsekvent den er, desto ringere er ogsaa dens ethiske lødighed. Laotse og Chwangtse (Tschuangtse) er meget større tænkere end Kungtse (Confucius) og Mengtse; men følgelig er deres verdens- og livsanskuelse ogsaa mindre ethisk.

Paa dette punkt passer vi de østlige religioner op. Her taler vi det afgørende ord med dem. Deres stolte holdning kan ikke mere skræmme os. Og det afgørende ord taler vi ikke som forsvarere for en overleveret religion, men som de, der selv er religiøse tænkere, som lader det dybeste i deres umiddelbart fremtrædende religion komme til sit afgørende udtryk.

Enhver tænkende religion maa vælge, om den vil være ethisk religion eller religion, som forklarer verden. Vi kristne vælger det første som det værdifuldeste. Den logiske i sig afsluttede religiøsitet giver vi afkald paa. Spørgsmaalet: Hvorledes kan jeg være i verden og tillige i Gud? besvarer Jesu evangelium saaledes: Idet du lever og handler i verden som en, der er anderledes end verden.

Dermed er den almindelige logiske tænknings bro afbrudt. Vejen fører ind i naivitetens og modsigelsernes land. Men vi gaar den resolut og tillidsfuldt. Vi holder fast ved den absolute og dybt levende ethiske religion som ved det ene fornødne, om ogsaa verdensforklaringen derved brister. I det, som synes naivt i kristendommen ligger dens dybde.

*

Der findes to slags naivitet: en som endnu ikke har overskuet alle problemer og endnu ikke banket paa alle kundskabens porte, og en anden, højere, som opstaar ved, at tænkningen har skuet ind i alle problemer, har hentet raad hos al viden og erkendelse og saa indser, at vi intet kan forklare, men maa følge overbevisninger, som paatvinger sig os ved deres indre værd.

I sammenligning med østens logiske religioner er Jesu evangelium ulogisk. Det forudsætter en Gud, der som ethisk personlighed paa en vis maade staar uden for verden. Ved besvarelsen af spørgsmaalet, hvorledes denne ethiske personlighed forholder sig til de i verden virkende kræfter, undgaar man ikke uklarheder. Kristendommen maa fastholde, at Gud er indbegrebet af alle i verden virkende kræfter, d. v. s. at alt, som er til, er i Gud. Den kan altsaa til sidst heller ikke andet end tænke monistisk og pantheistisk. Men samtidig taaler den ikke, at Gud skal være indbegrebet af de

i verden virkende kræfter. Thi monismens og pantheismens Gud — den Gud, der svarer til den naturlige tænkning over verden — er upersonlig og har ingen ethisk karakter. Derfor paatager kristendommen sig alle dualismens vanskeligheder, er ethisk theisme og opfatter Gud som en vilje, der er anderledes end verden og tvinger mig til at være anderledes end verden.

Atter og atter har den aarhundrederne igjennem, saa længe den har bestaaet, søgt at bringe den ethiske Guds-forestilling og den Guds-forestilling, som den naturlige tænkning fører til, i harmoni med hinanden. Det lykkes den aldrig. Spliden mellem monisme og dualisme, logisk og ethisk religion bærer den i sig uden at kunne løse den.

Heller ikke i spørgsmaalet pessimisme eller optimisme kommer den til nogen afgørelse. Pessimistisk er den, ikke blot fordi den, som brahmanismen og buddhismen, er klar over, at ufuldkommenhed, smerte og sorg hører med til den naturlige verdens væsen, men tillige, og endnu mere, fordi den i mennesket finder en vilje, som ikke stemmer overens med den ethiske Guds vilje og derfor er ond.

Optimistisk er den paa den anden side, fordi den ikke opgiver denne verden, ikke som brahmanismen og buddhismen, trækker sig tilbage fra den i verdens- og livsfornægtelse, men stiller mennesket midt i verden og befaler det at leve og virke der i den ethiske Guds aand og giver det den vished, at Guds bestemmelse med verden og mennesket derved opfyldes. Hvorledes man skal forestille sig dette, kan den ganske vist ikke forklare. Thi hvad betyder i det uendelige verdensmaskineri det fromme menneskes ethiske liv og ethiske handlen? Hvad udrettes derved? Lad os indrømme, at vi intet andet svar ved at give derpaa, end at Guds vilje derved opfyldes.

Alle religionens problemer gaar til sidst tilbage paa eet: at jeg oplever Gud i mig anderledes, end jeg erkender ham i verden. I verden træder han mig i møde som gaadefuld, vidunderlig skaberkraft, i mig aabenbarer han sig som ethisk vilje. I verden er han upersonlig kraft, i mig aabenbarer han sig som personlighed. Den Gud, som erkendes i tænkningen over verden, og han som jeg oplever som ethisk vilje, lader sig ikke forene. De er eet; men hvorledes de er det, forstaar jeg ikke.

Men hvilken Gudserkendelse er den afgørende? Den som jeg oplever som ethisk vilje. Vor erkendelse af Gud ud fra naturen er altid ufuldkommen og uadækvat, fordi vi kun ser tingene i verden

udvendig fra. Jeg ser træet vokse, grønnes og blomstre. Men de kræfter, som bevirker dette, fatter jeg ikke: deres dannende evne forbliver gaadefuld for mig.

Men i mig selv erkender jeg tingene indvendig fra. I mig aabenbarer den skabende kraft sig, som frembringer og opholder alt, der eksisterer, paa en maade jeg ellers ikke erkender den, som ethisk vilje, som noget, der vil være skabende i mig. Denne oplevede hemmelighed er afgørende for min tænkning, vilje og erkendelse. Paa baggrund heraf tør jeg til sidst lade alle hemmeligheder i erkendelsen af verden og mit liv i den staa hen som uløste og uløselige. Mit liv er fuldstændigt og sikkert bestemt ved den ene i mig oplevede hemmelighed, at Gud aabenbarer sig i mig som ethisk vilje og vil tage mit liv i besiddelse.

Lad mig anvende en lignelse. Vi har et ocean. Koldt vand, uden bevægelse. Men i oceanet løber Golfstrømmen, varmt vand, det strømmer fra Ækvator til Polen. Spørg kun alle lærde, hvorledes man fysisk kan forestille sig, at der mellem oceanets vande, som mellem to bredder, flyder en strøm varmt vand, bevæget i det ubevægede, varmt i det kolde. De kan ikke forklare det. Saaledes er kærlighedens Gud i verdenskræfternes Gud, eet med ham og dog saa ganske anderledes end han. Af denne strøm lader vi os gribe og føre af sted.

Ganske vist søger ogsaa kristendommen at forklare saa meget som muligt. For de første kristne bestod løsningen i, at Gud snart vilde forvandle denne naturlige verden til den fuldkomne Gudsriges verden. Med brændende længsel ventede de paa saaledes at se Gud og verden i harmoni med hinanden og, medens de levede i verden, tillige at være fuldkomment i Gud. Deres haab gik ikke i opfyldelse. I de begivenheder, med hvilke verden fortsatte sin sædvanlige gang, sagde Gud til dem: «Mine tanker er ikke eders tanker».

Siden da har de kristne atter og atter forsøgt at gjøre kristendommen til en lære, hvor den ethiske Guds handlen bringes i harmoni med det naturlige verdensløb. Det er aldrig lykkedes. Stadig paa ny undergravede virkeligheden de af troen opstillede theorier, som en uhyggelig flod skyller mod dæmningen til der ikke er mere af den tilbage.

Saaedes har kristendommen maattet opgive det ene stykke verdensforklaring efter det andet, som den endnu mente at besidde. Dermed bliver den mere og mere til det, som den efter sit væsen er. I en vædlig aandeliggørelsesproces gaar den fra den naive nai-

vitet mere og mere over i den dybe naivitet. Jo flere forklaringer der glipper for den, desto mere opfyldes den første saligprisning paa den: «Salige er de fattige i aanden». Den er profetisk for kristendommen.

Naar kristendommen besinder sig paa sit inderste væsen, opfatter den sig som fromhed ifølge indre nødvendighed. Den højeste erkendelse er, at alt, hvad der omgiver os, er hemmeligheder. Ingen viden og intet haab kan give vort liv holdning og retning. Det modtager først sin bestemthed, naar vi lader os gribe af den ethiske Gud, der aabenbarer sig i os, og lægger vor vilje i hans.

Al dyb religion er mystik. At blive forløst fra verden ved at leve i Gud: det er den længsel, der bor i os, saa længe vi ikke lader os bedøve i tankeløshed. Men det liv i Gud, som kommer i stand ved en intellektuel erkendelsesakt, som i de østlige religioner, bliver altid en død aandelighed. Det virker ikke gjenfødelse i Gud til levende aandelighed. Levende aandelighed, sand forløsning fra verden, opnaaes kun ved det ethisk bestemte liv i Gud. Østens religioner er logisk mystik; men kristendommen er ethisk mystik.

Saaledes vandrer vi gennem verden, ubekymret om erkendelse, læggende selv det, som vi haaber for os og verden, i Guds haand, idet vi, grebne af den levende Gud, ejer alt i alt.

De første kristne ventede Guds riges nære komme som en total forvandling af den naturlige verden til en fuldkommen. Vi er blevet mere beskedne. Vi udstrækker ikke mere Guds rige til verden. Vi indskrænker det til menneskeheden og forventer det som det under, hvori Guds aand underkaster sig alt menneskelige sindelag. Generationerne for os vilde og kunde tro, at dette under foregik i en stadig, langsom udvikling. Men vi føler os under de frygtelige og vanvittige begivenheder, som vi har oplevet og endnu oplever, som kastet tilbage langt bort fra Guds riges havn, og vi maa ro til imod storm og strøm uden at have vished for at komme fremad. Saaledes tager Gud os ligesom de første kristne i det ords frygtelige skole: «Mine tanker er ikke eders tanker». Han forlanger det svære af os, at vi er Guds rige tro som de, der ikke ser og dog tror. Vi formaar det , hvis vi er grebne af ham.

Naar De forkynder evangeliet, da vogt Dem for at forkynde det som den religion, der forklarer alt. Det er sikkert saaledes her i England, som det er paa fastlandet, at mennesker i tusindevis er kommet i vildrede med kristendommen, fordi de har set og oplevet krigens rædsel. Over for dette uforklarlige er den religion, hvori de troede at eje forklaring paa alt, brudt sammen.

Ti aar igennem har jeg, før jeg rejste til Afrika, givet drengene

ved St. Nicolai kirke i Strassburg konfirmandundervisning. Efter krigen kom nogle af dem til mig og takkede mig, fordi jeg saa bestemt havde lært, at religion ikke er noget, som forklarer alt. Derved var de i skyttegravene blevet bevaret for, som saa mange, der ikke var forberedt paa det uforklarlige, at kaste kristendommen fra sig.

Naar De prædiker, skal De føre mennesker bort fra begæret efter at erkende alt hen til det ene fornødne, til begæret efter at være i Gud, hvorved vi bliver anderledes end verden og som forløste fra verden staar over alle gaader. Vis dem de ord: «Naar jeg har dig, spørger jeg ikke efter himmel og jord» og «alle ting tjener til gode for dem, der elsker Gud» som den Ararats top, hvorhen de kan flygte, naar det ubegribeliges flod oversvømmer alt.

*

Jeg er næsten bange for at være blevet for ensidig og at have talt for stærkt filosofisk om kristendommen og dens opgør med verdensreligionerne. De maa undskylde mig. Jeg følger heri min overbevisning. Som den dybeste religion er kristendommen mig tillige den dybeste filosofi.

Under opgøret med verdensreligionerne maa kristendommen træde disse i møde i sin simpelheds hele dybde. Over for hin logiske religiøse tænkning kan den ikke simpelt hen fremstille sig som historisk aabenbaring. Dette er en farlig forskansning. Over for logisk religiøs tænkning formaar den kun noget, naar den viser sig som den dybere og mere religiøse tænkning, som den er. Det er ikke blot den historiske, men tillige den dertil svarende og denne stadig bekræftende indre aabenbaring, den maa benytte sig af. Den skal vise, at dens opgivelse af at være logisk, sluttet erkendelse er en nødvendighed for tanken, at de modsigelser og den ufærdighed, den holdes fast i, ikke er tankefejl, men uundgaaelig ufuldkommenhed ved den tænkning, som gaar i dybden med probemenes alternativet: logisk eller ethisk religion maa den opstille med klar bestemthed og hævde, at det ethiske er den højeste og eneste levende aandelighed. Naar kristendommen saaledes fremstiller sig som den religion, der gennemtrænger og gaar ud over al erkendelse og dermed naar til den levende ethiske Gud, som ikke kan erkendes ud fra verden, men kun aabenbarer sig i mennesket, taler den med hele den sandheds magt, der findes i den.

Med disse aandens rene vaaben skal De kæmpe dér, hvor kristen-

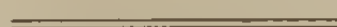
dommen gennem Dem skal forsvare sig over for de andre verdensreligioner.

Og De skal gøre det med sagtmodighed. Dyb sandhed optræder ikke prætensiøst. Desuden: dyb ydmygelse venter alle os, som prædiker evangeliet derude. «Hvor er da eders ethiske religion?» spørger de os, hvad enten det er de primitive i urskoven eller de dannede i det fjerne østen. Hvad kristendommen har virket som kærlighedens religion regnes som udslettet, fordi den ikke var stærk nok til at opdrage de kristne nationer til fredsommelighed, og fordi den desuden under krigen selv besmittede sig med saa meget verdsligt og hæsligt sindelag, ja endnu den dag i dag ikke har løsrevet sig derfra. Paa frygtelig maade har den været Jesu aand utro. Hvor vi forkynder evangeliet derute, skal vi ikke bestride nogen af disse sørgelige kendsgerninger og intet besmykke. Vi er faldet saa dybt, fordi vi forestillede os det for let at eje Jesu aand. Nu skal der begynde en alvorligere kamp for den.

Vi er, naar vi nu forkynder evangeliet derude, forposter for en armé, som har lidt et nederlag og først igen maa komme til kræfter. Men vi vil være modige forposter. Ingen vildfarelse og ingen utroskab hos mennesker kan berøve Jesu evangelium den sandhed, det bærer i sig. Og naar vi blot selv ved i sandhed at være anderledes end verden, aabenbarer noget af grebetheden af den levende ethiske Gud, saa udgaar Jesu sandhed fra os.

Et ord i skriften har for os en særlig klang. Det er Paulus's, hedningeapostelens ord: «Guds rige bestaar ikke i ord, men i kraft». Det gives os ydmyghed og tillige glæde i hjertet.

Efter at vi saaledes med hinanden i fælles samarbejde har rettet vore tanker mod det værk, vi driver, drager vi ud til arbejdet, en herhen, en anden derhen. Adskilte i rummet er vi forbundne i aanden som de, der vil gaa ind under Guds vilje og se deres kald i at vække længslen hos mennesker efter at opleve saadanne ting.

NORSK TEOLOGI[1]

I.

Dette emnet har kome upp or ein lengt hjå dei teologiske studentane etter ein meir nasjonal, ein sermerkt norsk teologi. Dei kjenner seg mest forsette av det tysk-teologiske verlaget og stundar etter å tufta sitt teologiske tempel på heimegrunnen. Det tykkjest meg vera eit godt teikn.

Men er ikkje dette himmelblå romantikk, rosemåla svermarskap? Er det råd å få ein norsk teologi, vil ein spyrja? Er ikkje teologien som all vitskap internasjonal og yvernasjonal? Må ikkje metodane vera dei same i all teologisk gransking? Er ikkje det bibelske, systematiske og historiske stoff stort set det same? Er ikkje det religiøse liv som den kristne teologi granskar, det same etter sitt akosmiske upphav? Kristus er yvernasjonal. Men når metodane er eins i all teologi, når stoffet stort set er det same, når det akosmiske grunnlag for kristendomen er det same frå land til land — kva plass vert det so for det nasjonale i teologien?

Eg svarar til det fyrst: det nasjonale stikk seg fram i det *psykologiske*. Er det sant at her er eit sermerkt norsk folkelynde, ei norsk folkesjel eller folkeånd, då vil det setja sitt merke på alt åndsliv i landet, og det ikkje minst på det religiøse og teologiske åndsliv, som går so djupt inn i folkesjeli. Me ser det best hjå andre folk. Det er ikkje so liten skilnad på tysk og engelsk teologi, ein skilnad som visseleg skriv seg mest frå folkelyndet, frå det nasjonale.

Men endå um ein sannar dette, kann ein reisa ei ny innvending: Det nasjonale treng me ikkje bry oss med; det ligg oss alle i blodet bore og gjer seg gjeldande oss umedvite som ein naturgrunn i oss. Lat oss difor verta so dugande teologar som råd er, so vert teologien vår av seg sjølv norsk.

Dette er sant nok i normale tider. Men likesom det er tider for

---

[1] Innleidingstale til ordskifte i «Teologisk forening» $^{8}/_{2}$.

einmennet, då det vert utsett for å få sin individualitet forkvakla eller beint fram tynt, so kjem det og slike tider for eit folk og for ei grein av åndslivet, t. d. teologien. Og slike unormale tider har det vore her til lands. Folket vårt har i 3—4 hundrad år vore eit underbruk under framandt åndsliv. Det har sett sitt trælemerke på oss, som syner jamvel no etter me i hundrad år har vore frie. I dette landet har me lote reist ein nasjonal strid, som me enno er midt upp i. Her har det nasjonale vore trakka og stengt ute. For visst og sant treng me her, at ættled etter ættled vekkjest nasjonalt og tek til å dyrka det nasjonale målmedvite i sitt åndsliv. Og denne nasjonale vekkjingi treng me og i teologien. Me er her enno i mangt og mykje eit tysk underbruk. Det tyske bryt seg inn yver vår vesle norske teologiske åker, so her nestan ikkje vert plass for ein norsk gror. Soleis var det i mi studentertid, og soleis høyrer eg det er framleis.

Ja, vil min ven, professoren svara. Det er ikkje minste undarleg. Tyskland er eit land med dei mange universitet, dei store bibliotek, og det lysande førarskap i teologien gjenom mange hundrad år. Me kann ikkje taka upp tevlingi med Tyskland, det teologisk rike og sterke Tyskland. Me fær vera glad til me fær sessa oss ved deira rike bord og livnæra oss. Det er det beste eit lite folk som vårt kann gjera.

Til dette kunde eg ha hug å svara som ein teologisk student i mi tid ein gong svara sin professor i eit lite privat ordskifte: «Tja, det er visst noko i det De sier der, professor!» Det let seg ikkje nekta, at tysk teologi sit inne med hjelpemedel, som me i vårt vesle folk ikkje maktar skaffa. Og likso sant er det at det vilde vera uboteleg skade, um me stengde oss av frå all den teologiske rikdom som Tyskland har å by oss. Det same gjeld den teologiske bokheimen i Frankrik og England. I det heile å stengja oss av frå tillaup andre stader er den sikraste vegen til armod, so vår nasjonale teologiske kvern gjeng tom og vert ubrukande eller fatar varme og gjer skade. Det kann ikkje vera tala um å tevla med Tyskland um førarskapen. Men er me av den grunn dømde å vera eit tysk underbruk all vår dag? På ingen måte.

I åndslivet er det ikkje det kvantitative, men det kvalitative som veg. Eit lite folk kann gje eit tilskot til åndslivet, som når like høgt som tilskotet frå eit stort folk. Det veit me frå jødane og grekarane. Når det gjeld det originale og nyskapande, kann eit lite folk jamvel nå lenger enn eit stort, der dei utjamnande, nivellerande krafter har større svingerom.

Med nasjonal teologi meiner me difor ikkje ein teologi som stengjer seg frå framande tillaup, men ein teologi som veks sjølvstendig frå si eigi heimlege rot og umlagar alle framande næringsemner til hjelp for sitt eige heimlege liv og lage. Det er ikkje eit underbruk, men ein odelsgard, der mykje er heimelaga, sumt henta langt ifrå, men alt lagt inn under den heimlege dåmen.

II.

Korleis skal då teologien verta norsk?

Det fyrste kravet gjeld teologen sjølv: han må medvite dyrka det norske toet i seg, den norske åndi og den norske åndsberaren, språket. Det har ikkje vore fint her til lands, at ein akademikar skulde vera norsklynd. Det stod slik glim av det framande, at vårt eige naturgjeve kom burt i husmannskråi. Sovidt eg veit, var Chr. Bruun den fyrste som for ålvor kalla akademikarane heimatt til Noreg. I sine fyredrag i studentsamfundet i 1870 um «folkelege grunntankar» krov han ei meir nasjonal uppseding og utdaning. Mykje har betrast sidan dei dagar, men enno trengst det å ropa til akademikar, ikkje minst teologar: Gjer det norske toet i deg sterkt og levande. Søk inn til dei storånder som lyser som brennande vardar for det norske i folket vårt, og nør elden i deg på den måten. Sit ved kjelder der den norske folkesjeli speglar seg klårast av, dei store folkerørslene og den rike folkediktningi vår.

Kva gagnar alt dette teologien? Der den norske uppkoma er levande og rik hjå teologen, so vert teologien hans av seg sjølv norsk. Det teologiske arbeidet fær sin svip og sin serdåm av den sterkt norsklynde åndi. Det er sant at det teologiske studium arbeider med uppgåver og problem, som er yvernasjonale og ålmennelege. Men like so visst og sant er det, at teologane frå kvar nasjon går til løysingi av desse problemer og desse uppgåver kvar med sine individuelle og nasjonale fyresetningar. Og dei fyresetningar som ligg i den norske folkeånd treng ikkje skjemast for korkje engelske eller tyske fyresetningar. Vårt folk står korkje i gløgg tanke, eller i djup kjensle, eller i energi attende for andre. Det er døme på det ogso i den vesle norske teologi me har. Og det er drag i vårt folkelynde, som kunde gje vilkår for eit rikt teologisk liv og originale løysingar av teologiske problem, eller utgangspunkt for nyorienteringar i den teologiske verdi. Eg tenkjer på

det sterkt individualistiske i vår folkekarakter — det stride einmennet, dei sterke motsetningar, det drag til å gå til kvar sin kant og til yttarkantane. Det er vår veike side og kallar lett baglarândi fram, so me aldri kann stå saman. Me må ha minst tvo av kvar rørsle og kvart arbeid: tvo fakultet, tvo presteskular, tvo indremissionsselskap, tvo kristlynde ungdomsrørsler, missionsselskap, ungdomsskular o. s. b. Men dette er og den sterke sida hjå oss. Det gjev sjølvstende, det gjev motsette syn, sterkt utforma åndsrørsler, brytningar, liv, vokster. Alt dette skulde vera ein god grorbotn for originale og sermerkte tilskot til den teologiske tenkjingi — til ein sermerkt norsk teologi.

*

Noko i same leid går det andre kravet: Ein norsk teologi må gje seg serleg av med å granska det religiøse livet hjå nordmenn. Ikkje berre av di all ekte teologi har religiøst liv til fyresetning, men det inste og største fyremål som teologien har, er å vera tenar for det religiøse liv i landet vårt. På den måten fær den teologiske tenkjingi hjå oss sine sermerkte religiøse fyresetningar, og i rikt samspel med teologien i andre land kann me då ha von um å gje verdfulle norske tilskot til det store sams kyrkjeliv.

Me saknar enno eitt inngåande studium av norsk religionssoga fram gjenom tidene. Me har berre so vidt teke til å sjå at me vantar ein norsk religionspsykologi, som kunde syna ikkje berre presten, men og teologen, dei religiøse livstyper, livsformer og livstydingar i folket vårt, dei religiøse tildriv, religiøse vanskar og livsproblem. Me vert i våre dagar her i landet heimsøkte av engelske og amerikanske vekkjingsmetodar. Heimattkomne amerikansk og engelsk utdana emissærar og evangelistar fyller landet vårt med amerikansk-engelsk religiøsitet, religiøs kling-klang poesi og religiøse dansemelodiar — alt i den beste meining sjølvsagt, men det er importvare, utanpå hengt jugl, og tyner sansen for det ekte, det naturlege, det som høver med norsk lynne og norske tradisjonar. Det er eit syrgjeleg teikn at våre koralar og våre kløkkjande væne religiøse folketonar og folkesongar vert trengde til sides under full gitarmusikk for det utanlandske kram.

Her meiner eg den teologiske granskingi her i landet har ei stor uppgåve: å klarleggja norsk religiøsitet, norske livsformar og typer, og syna dei psykologiske vegane inn til den religiøse gror-

botten i folket. Likeeins meldar seg den dogmatiske og etiske uppgåva å leggja dei kristne religionstankar og religionsvanskar fram for norske tilhøve og i norsk bunad. Ei slik kartleggjing av den norske religiøsitet er det serleg prestane våre skulde kjenna seg kalla til. Men skal dei kunna samla inn tilfang og gjeva teologien det i hende, må dei verta innførde i psykologisk studium, med dei er teologiske studentar. Med andre ord: norsk religionssoga og religionspsykologi er eit vilkår for ein sermerkt norsk teologi, serleg ein sermerkt norsk dogmatikk, etikk og pastoralteologi.

*

Vidare krev ein norsk teologi, at teologane fær sine viktugaste hjelpebøker på norskt, ikkje på framande mål. Sjølvsagt ikkje av di dei skal sleppa bryet med å lesa utanlandsk faglitteratur i originalspråket. Det må framleis krevjast — ikkje minst for å trygda dei teologiske studentar mot einsidig parti-teologi her heime.

Men det er eit *psykologisk* krav at det heilage åndsinnhaldet som teologien arbeider med, skal koma studentane i møte i ein språkbunad som er kjend og heimleg. Fyrst då kveikjer det sjelene med sin eld, fyrst då vert det rette atterklangen. Fyrst då frigjerast åndsenergien hjå teologen til å arbeida fritt og beinveges med innhaldet. Um studenten er nokso van med å lesa tysk eller engelsk, so gjeld for han som for eit heilt folk at einast morsmålet lyfter åndi til sine høgder og bryt den beste veg inn til skyn, tileigning og fullt herredøme yver innhaldet. Det er den same grunnlov som rår her som attum kravet på at alle fyrelesningar skal vera på morsmålet.

Eg er rædd for at det teologiske studium vert turt og hardbale for so mang ein student, av di han lyt arbeida seg igjenom meir eller minder tunge, innfløkte tyske kommentarar og handbøker, som nok gjev lærdom, men ikkje det indre ljos i åndi. Reint språkleg er fylgja av all den tyske lesnaden den, at dei teologiske vendingar og uttrykk vert meir eller mindre fordekte tyske lån, at teologane kjem inn i den tyske «Begriff»-dyrkingi og abstrahisme, og misser evna å tala skynleg til folk når dei kjem ut i prestetenesta. Er det ikkje for gale at me teologar tidt veit mykje betre korleis eit teologisk umgrep lyder på tysk, enn på vårt eige folkemål. Ein norsk teologi vil by fram dei teologiske rettane i norske

former, so dei går dei teologiske studentar «in sucum et sanguinem». Einast soleis vert det lett for studentane å vinna fram til eit sjølvstendig studium — til frigjering og fagnad i studiet.

Det er klårt, at dette spursmål har ei leid økonomisk sida; me er eit lite folk og dei teologiske studentar er få. Norsk teologisk faglitteratur vert kostesam. Men lat det so vera, at det fell noko dyrare. Det må då vera råd å få eit vitskapleg kommentarverk til Nytestamentet på godt norsk. Eller ei åndfull og fengande dogmesoga? Eller spesialverk frå kyrkjesoga. Våre professorar maktar vel ikkje alt dette, men dei burde få andre dugande teologar med til det. Dette er kann henda stride krav, men ein norsk teologi kann ikkje nøgjast med mindre.

Det er tvo stridsspursmål som tæper innpå emnet mitt, men eg vil ikkje gå nærare inn i dei. Eg tenkjer på kyrkjestriden og språkstriden. So lenge me ikkje legg oss etter ein sjølvstendig norsk teologi, har me lett for å svinga upp og ned med dei teologiske straumdrag i utlandet. Til ein viss grad er me nøydde til det. Men me vilde ha lettare for eit friare utsyn og stå meir sjølvstendige i det teologiske stormveret, dersom me held upp med å vera ein teologisk jolle på slæp i det tyske kjølvatnet, og siglde vår eigen båt med det norske merke høgt til tops. Dette er ikkje ein personkritikk av våre teologiske professorar; eg kritiserar systemet, skipnaden og ikkje nokon einskild person. Me lyt deila skuldi allesaman. Det som orsakar oss, er at me her i landet har havt so mykje anna å stri med. Men skulde det ikkje no snart vera på tide, at me fekk ein meir norsk svip på teologien vår.

Um språkstriden skal eg ikkje seia mange ord. Til no har det ikkje vore so mykje spursmål etter fyrelesningar på nynorskt mål. Men kravet vil koma, og det er rettferdig. Talet på dei teologstudentar som nyttar nynorsken skriftleg og munnleg, aukar fra år til år. Det er ikkje noko urimeleg um dei reiser kravet å få — i alle fall sume av fyrelesningane på nynorskt. Det vil vel elles koma av seg sjølv, dersom målstudentane kann rekrutera professorpostane! Fram frendar!

Men anten de no står på den eine eller den andre sida i språkstriden, vil eg ynskja at de teologar tek det nasjonale inn i Dykkar hug og arbeid. I katolske tidi evna teologane her i landet å bera fram dei heilage tankar i norsk bunad, so dei nådde inn til folkehjarta. Me hadde eit presteskap som stod som fremste bygnings-

menn i vår nasjonale kultur. Det har diverre våre smått med det seinare. Lat det verta ein snunad.

Ein teolog har med det heilage å gjera og bur seg til å vera erendsvein for det inn i folkesjeli. Folkemålet er hans beste arbeidsreidskap. Må de verta so kjende og heime i denne folkesjeli, at ho vender seg til dykk i sorg og strid og ser upp til dykk etter dei heilage vardar og våpen. Må de stiga inn med Kristmerket i dette folket, og lata dykkar sjel svinga saman med det, i den nasjonale striden og den nasjonale odling av åndslivet.

Håkon Wergeland.

FRA ENGELSK KIRKELIV

AV NIELS STEEN.

Selv om en nordmand opholder sig bare en kortere tid i Storbritanien, vil han vanskelig kunne undgaa at lægge merke til religionens magt og kirkens sterke stilling i folket. Om det er noksaa forskjelligt fra vort og noget egenartet sammenlignet med nordisk religiøst liv — saa merker man i kulturen og folkelivet, at kristendommen har noget at si, at den betyr meget for den enkelte, for hans livssyn og for hans vandel. Det er sandt: nyttehensynet, som paa alle omraader er saa sterkt hos dette verdens største handelsfolk, lægges kanske i nogen grad ogsaa paa religionen og kirkens arbeide, man ser på det hele fra den sociale side, ihvertfald vil *de* gjøre det, som ikke er direkte og dypere grepet personlig av det religiøse liv og dets værdier. Men alle respekterer det, tar hensyn til det, lar det ogsaa i det store og hele være standard for sin handel og vandel. Vi ser det i samfundsindretningen, i det hele arangement av samfundets liv. — Hvem kjender f. eks. ikke uttrykket: «Stille som en engelsk søndag». Folk fra kontinentet kan ikke let sætte sig ind i det, endnu mindre indrette sig derefter. Enkelte likefrem frygter den. De vet ikke hvad de skal «fordrive tiden med» en søndag i England. De aller fleste forlystelsessteder er stængt — ja i middelstore efter vore forhold meget store byer — kan det være vanskelig nok for en fremmed at faa «spise ute» i byen.

Endnu vanskeligere vil det som regel være for en utlænding at sætte sig ind i, hvad det dog betyr for nationen, hvilken styrke det ligger deri for samfundet. La være at saa mangen, kanske de fleste engelskmænd, ser paa det som en nødvendig «rekreation». «Jeg er nødt til at læse dagsavisene for forretningens skyld hver ukedag; men om søndagen læser jeg aldrig andet end «British Weekly» eller en anden kristelig eller kirkelig avis», sa en større engelsk skibsreder en gang, jeg reiste sammen med ham.

Men denslags søndage med den slags tænkende og følende mennesker gir dog kirkens og det religiøse arbeides tjenere den rikeste anledning til at paavirke nationens liv og moral til det bedre.

Om man, stort seet, ikke finder saa meget av den skikk fra Victoriatiden, at hvert menneske, som vilde ansees for nogenlunde hæderlig og agtværdig, burde gaa i kirken mindst en — helst to gange om søndagen, — saa er det underlig med engelsk konservatisme. Det hænger adskilligt igjen av det. Og endnu det hører ikke til god tone at læse aviser eller spille «verdslige» melodier om søndag. Kontinentale mennesker — og ogsaa vi som holder paa at miste vor helg og vor søndag — vil trække paa skuldrene og se paa det som noget bornert, en følge av den engelske «splendid isolation», deres insularitet — og at dette, som vi mener «bare er en skik» og intet andet, det maa da føre til en mængde hykleri.

«Kan De ta to unge norske damer i Deres hus nu?» sa en Fredrikstad-kaptein til en pensionatsvertinde i London for nogle faa aar siden.

«Jeg skulde saa gjerne gjøre det for Dem, kaptein», var svaret «men sandt at si, bryr jeg mig ikke om at faa make til dem, De bragte mig forrige gang. De laa og sov hele søndags formiddag som trætte sypiker og hindret baade mig og tjenerne i at gaa i kirke. De maa virkelig undskylde mig, men jeg ser helst jeg slipper dem».

Det tør være at dette med at ligge og sove søndag formiddag ogsaa nærmest «bare er en skik», — men da tør det ogsaa være sandt, at en god skikk i alle tilfælde vil føre til bedre resultater end enten *ingen* skikk eller ogsaa en *daarlig* skikk.

Alt i alt generes ikke engelskmændene stort av vor og andres dom over dem i saa henseende. «Here we are in England». Man afficeres ikke av nogen særlig ømskindethet for hvad andre folk sier eller mener. Det vet hvad de har, og gir likesaa nødig slip paa det — fordi det er prøvet og for dem selv har det vist sig at være godt — som paa sit tungvindte system med £, shilling og pence.

Det er igrunden merkelig, at engelsk kirkelig og religiøst liv ikke har havt større indvirkning paa os og vort end det har havt.

For, for det første har der fra gammelt av været en sterk forbindelse mellem os og vort nærmeste nabofolk i vest, ja fra kristendommens aller-første tid.

Og om de to nationers dimensioner i rent ydre henseende i aarhundreders løp har fjernet sig fra hinanden, saa er dog selve livsvilkaarene ikke mere forskjellige end, at der har været en livlig samfærdsel og samhandel landene imellem, med utveksling av

varer og andre livsfornødenheter. Vi har paa mange maater og ad mange veie dratt os til nytte mange av de aandelige og materielle fremskridt som den angelsaksiske rase i Storbritanien har gjort. Og her i landet har der altid været dem — og det blandt vore ypperste, ledende mænd — som har været orientert vestover og gjerne har tatt lærdom fra det store demokratiske samfund i vest.

Ogsaa nu er der mange, særlig i forretningsverdenen, som ser sine nærmeste forbilleder i England og engelsk liv. Mange av os liker at klæ sig i engelske klær, endnu flere at røke engelske tobakker.

Hvad kan det da komme av igrunden at der er saa litet av engelsk paavirkning i vort religiøse og kirkelige liv?

For en del kommer det naturligvis av det sterke *romanske* islet i engelsk folkelynne, i deres sprog og traditioner.

Dernæst ogsaa av at reformationen, som fra først av — saa ut til skulde gaat i den retning Luther angav — i sit videre forløp blev Calvinsk reformert. Det blev Genf og ikke Wittenberg, som i det lange løp blev bestemmende.

Nu er det jo som bekjendt saa, at den religiøse indflydelse fra den angelsaksiske verden her hos os for en stor del har kommet til os gjennem vore landsmænd i Amerika, og efter de livsvilkaar, de første par generationer av utvandrere hadde baade herhjemme før de reiste og derover de kom, er det rimeligt nok, at det da maatte bli fra den almindelige mands religiøse verden i de lav- og bredkirkelige lag at vore landsmænd væsentlig fandt sin aandelige næring. De impulser, vi har faat ogsaa fra moderlandet, England, er kommet for det meste gjennem det praktiske livs, haandens mænd. Der er litt av den brede, populære folkereligion, vi kjender fra de frikirkelige lag, fra Torrey, Moody, Spurgeon og Frelsesarmeens noget grovt tilskaarne folkelige forkyndelse.

Vore akademikere, ikke mindst *teologerne,* har *været orientert mod syd. Der* fandt man de subtile teoretikere, den dype grundighet, i vor reformations moderland. Man træffer endnu i de kredse, en temmelig aabenbar indrømmelse av, at man intet har at lære av England, ihvertfald ikke i videnskapelig henseende. Ti engelskmændene er nu engang ikke teoretikere, men praktiske mennesker. Der findes litet eller intet av den slags grundige videnskabelighet som f. eks. i Tyskland. Kort sagt: *de øvre lag, lederne i vort aandelige liv har stort seet ikke været indstillet paa engelsk aandsliv i det hele.* — Nogle faa undtagelser er der naturlig-

vis. Men de har ikke været mange nok eller indflytelsesrike nok til at gi os sterkere impulser av livet i de høiere middelklasser og i societeten i England. Tildels har vi saagodtsom heller ikke havt folk, som har staat paa et saadant kulturtrin som eliten av det engelske folk. Livsvilkaarene har ikke været saa gunstige her nord, at vi har hat raad til at fostre slike, og derfor har heller ikke aandskorrespondancen kommet istand. Thi for at den skal bli sterk og inderlig, maa der, som bekjendt, være to nogenlunde jevnbyrdige parter.

Det høiere kirkelig-kristelig liv i England har derfor av disse og andre grunde hat vanskelig for at bli kjendt og skattet i Norge. Og slik er det den dag idag. Skjønt der utvilsomt var store og værdifulde ting at hente derfra, særlig fra den engelske statskirkes liv.

I sit hjemland er den en mægtig institution. Folket er rigtignok delt i to omtrent like store halvdele: Statskirken og de mange større og mindre frikirker. Men saa vidt jeg har merket, er statskirkens stilling og betydning den langt overveiende saavel i folkets daglige liv som i stats- og kulturliv i det hele. Der er intet, som paa langt nær kommer op ved dens side i anseelse, indflytelse og betydning. Den er sterk og paa mange maater suveræn. Ogsaa den har især i de sidste aartier gjennemgaat *en sterkere demokratisering,* men den har igrunden, i det aandelige klima, som hersker i den og om den, endnu *den gamle myndighet, som kun traditionen kan gi.*

Den, som kjender den engelske kirkes reformationshistorie fra Henrik den 8's tid, vet, at den engelske kirke igrunden blev staaende paa halvveien (Via Media) mellem Rom og Protestantismen. Dette er siden blit dens ære. «Den gyldne middelvei», utviklingen tok, roses, især i de høikirkelige kredse naturligvis. Der hører man ogsaa ofte, at den engelske kirke er *genuin katolsk, jevnbyrdig med Rom fra først av.* Man regner da selvfølgelig med den keltisk-irske utvikling før Augustin av Canterbury. — For englænderen er *hans egen kirke* «una sancta ecclesia catholica» (den ene hellige, katolske kirke). Den er *stor* nok og *vid* nok til at rumme de mest forskjellige opfatningers mænd, saavel i dogmatisk som kirkepolitisk henseende. Der har man den sterke, ranke *høikirkemand* med sin engelske selvbevidsthet, men med en forkjærlighet for romersk praksis i sit ritual og sakramentforvaltning, med enheten i traditionen, med skjønheten i formen og den herlige kirkemusik.

Der har man de *bredkirkelige* med sin sunde fornuft, med sin særlige engelske evne til at finde linjen midt imellem to yderligheter, med sin tolerence og frisind — og saa de *lavkirkelige*, «evangeliske» som de ogsaa kaldes — de som staar nærmest de frikirkelige i baade praksis, følelser og tænkemaate.

Om opfatningene endog av meget væsentlige ting er høist forskjellige, har jeg endnu aldrig seet, at den ene «skole» eller retning har beskyldt de andre for ikke at være rette kristne.

Striden mellem f. eks. Church Association og English Church Union kan ha været heftig mangen gang. Men de anerkjender hinanden dog selvfølgelig som kristne brødre. Forholdene er store nok til det. *Det er kun de smaa forhold, som synes at skape saa selvgode folk,* at de ikke kan faa «plads i solen» — Guds sol — for anderledestænkende. «Den engelske kirke blir *baade katolsk og protestantisk* enten der brændes røkelse i den eller ikke» sier Lord Hugh Cecil av den høikirkelige Salisbury-slegt.

Vi nordboere synes kanske en høikirkelig engelsk gudstjeneste ikke i nogen væsentlig grad adskiller sig fra en romersk katolsk, og at den kan være ensformig og kjedelig nok med sine lange, monotone bønner.

Men for englænderen gaar uniformitet, enhet, katholicitet i et. Slik har den engelske gudstjeneste foregaat fra umindelige tider, slik foregaar den idag utover hele det mægtige verdensrike. (Imperium Britanorum).

Den synlige og usynlige kirkes skarer er han med i, naar han forretter sin bøn og sin tjeneste for Gud i fædrenes kirke.

Og hvor ivrige protestanter vi end er, hvor meget vi av hjertet er vor lutherske kirke hengivne — den kirke som for os bedst kaster lyset fra oven ind over frie, personlige menneskeliv, saa kan vi kanske bli enige om, at reformationen, som alt ufuldkomment menneskelig ikke bragte bare fordele og ny vinding. En del værdier maatte ogsaa gaa tapt. Og i alle tilfælde maatte *enheten brytes,* selv om vi vandt frem til en høiere forstaaelse av uttrykket i vor tredie artikel: «Jeg tror *een hellig katolsk kirke*». Utviklingen har siden vist, at vi var nødt til at faa en «papirpave» istedetfor paven i Rom, at vi mistet meget av den historiske kontinuitet og tradition, at enheten *stadig blir brudt mere og mere* i stykker og at *skjønhetsværdier* av umistelig værd for det religiøse menneskesind *blev borte.*

Vi kan si og indrømme det uten bitterhet eller bebreidelse nu saa længe efter. Vi vet, at den nye landevinding var saa stor,

at vi aldrig kan ønske at vende tilbake. Vi har i personlig tro og tillit det, som gir en langt sikrere hvile for sjælen end paven i Rom eller nogen midlerstand av prester mellem menneskesjælen og Gud.

Men vi kan nok en gang av og til spørre, om ikke ogsaa vor kirke kunde bevaret eller ihvertfald nu faa tilbake noget mere av den apostoliske tradition, med den ubrutte haandspaalæggelse i bisperækken fra kirkens første tid — den tradition, som i de første 1500 aarh. var den eneste rette ved overdragelsen av biskops- og presteembedet og som endnu betragtes som den rette i den alt overveiende del av kristenheten.

Modernismen er, merkelig nok, forlængst gjort hjemstavnsberettiget i engelsk kirkeliv. Og forunderlig nok, er det netop i de høikirkelige kredse med sine ellers saa konservative idealer, hvad gudstjenesteformer angaar, at den liberale teologi har sine fleste og ubetinget dygtigste talsmænd og tilhængere. Jeg minder saaledes om, at det var den høikirkelige biskop Dr. Charles Gore, som i 1890 i boken «Lux Mundi», som han utga sammen med flere andre, skjøt den første bresche, i den, indtil da, ogsaa i den engelske kirke eneraadende opfatning om Bibelens bokstavelige inspiration og hævdet, at den menneskelige kjendskap til Christus var begrænset. Senere, som biskop, vendte han dog tilbake til den kirkelige ortodoxi.

Av andre høikirkelige liberale teologer nævnes Dean Inge ved St. Pauls katedralen i London.

Biskopen av Durham, Dr. Hensley Henson, er en fremragende liberal teolog. Oprindelig utgik ogsaa han fra den høikirkelige skole, men indtar nu et mere evangelisk standpunkt.

Det synes som om de høikirkelige har særlig held med sig i det kirkelige arbeide blandt de store byers arbeiderbefolkning især i Sydengland. Den nuværende biskop av London, Dr. Winnington Ingram, med sine sterke folkelige og sociale interesser var fra 1889 leder av Studenter Settlementet Oxford House. Siden arbeidet han i Betnal Green og som underbiskop i Øst London, indtil han i 1901 blev biskop i London. Han er utpræget høikirkelig.

Lægger man nøiere merke til de kirkelige tilstande i England, vil man finde, at de for en stor del er *bestemt av sociale og ikke egentlig religiøse hensyn.* Stort seet føler de lavere klasser av nationen sig mest tiltrukket av frikirkene og de evangeliske eller bredkirkelige i statskirken. Der er dog i saa henseende adskillig

forskjel i det sydlige og i det nordlige England. I *syd* favoriseres den høikirkelige ritualisme, i *nord* modernismen og den tolerante latitudinarisme. — I *Wales* er man overveiende frikirkelig. Derav i 19 statskirkens adskillelse fra staten der og i *Skotland* raader presbyterianismen omtrent uindskrænket om end den strenge kalvinisme ogsaa der forlængst er avstreifet. De to store kirkesamfund i Skotland, The Church of Scotland (statskirken) og The United Free Church of Scotland (presbyteriansk) holder netop nu paa at smelte sammen igjen. Loven derom er utarbeidet, og der er al utsikt til at den med faa forandringer gaar igjennem og blir sanktionert saavel av kirkesamfundene som av parlamentet og kongen.

Naar det nu i julen offentliggjordes av erkebiskopen av Canterbury, at der i det sidste hadde foregaat underhaandsforhandlinger mellem mænd fra den engelske statskirke og den romerske-katolske kirke, hørtes jo dette ganske opsiktsvækkende ut.

Men disse forhandlinger er dog kun at betragte som et enkelt led i et større hele.

Under krigen arbeidet alle de mange kirkesamfund, statskirken, de mange frikirker og den romerskkatolske kirke sammen for soldatene rundt om paa slagmarkene.

Man opdaget herunder, at mange av de forutsætninger, som i sin tid hadde skilt de mange store og smaa frikirker fra statskirken hjemme i Storbritanien nu for en stor del var forældet eller bortfaldt.

Hvorfor skulde man opretholde disse mere eller mindre kunstige skillelinjer? Var det ikke bedre at nationskirkelige og kristelige kræfter stod sammen i kampen mot alt det onde?

Efter krigen har der derfor paagaat *en sterk tilnærmelse mellem kirkesamfundene i England.* Dette er hvad der er skedd paa «hjemmefronten».

Men *ogsaa utadtil* er der arbeidet paa tilnærmelser mellem kirkene.

De høikirkelige har som nævnt altid hat en viss forkjærlighet for Rom og i sine gudstjenester har de holdt sig saa nær det romerske ritual og kirkelige skikk og bruk som mulig. En hel del av de ledende mænd i Oxfordbevægelsen i 1830 aarene gik ogsaa virkelig over til Rom. (Cardinal John Henry Newman).

Man har spøkende sagt, at dersom paven kunde bli valgt blandt

engelskmænd, vilde hele den høikirkelige del av statskirken gaat over til Rom.

Men paven har aldrig stillet sig særlig imøtekommende overfor de engelske tilnærmelser. Kfr. hans bulle Apostolicae Curae i 1896, hvori han helt underkjender den engelske kirkes biskop- og presteordination, fordi den efter den romerske kirkes mening savner den apostoliske suksession.

De høikirkelige vendte derfor sine øine mot den græsk-katolske kirke, og der har i senere aar været drevet forhandlinger med patriarkene i Rusland og Konstantinopel. Nylig er der offentliggjort en hel del dokumenter, som viser baade, hvad man har kunnet enes om, og at der endnu er lang vei igjen, før der kan være tale om en nærmere sammenslutning.

Lambeth konferancen i 1920 besluttet et nærmere samarbeide bl. a. med den svenske kirke, som efter engelsk opfatning maa ansees for at ha den rette apostoliske suksession. For Norges og Danmarks vedkommende stod saken slik, at spørsmaalet ikke f. t. ga anledning til nogen beslutning.

The Lambeth Appeal i 1920 saavel som den tidligere startede amerikanske Life and Workbevægelse gjælder dog ogsaa den romersk-katolske kirke, og det er en følge herav vi nu ser i forhandlingene i Malines. — Pressen har i det store og hele stillet sig forstaaelsesfuld overfor disse bestræbelser, som erkebispen har tatt det fulde ansvar for. De ser deri et bevis paa en større fordragelighet inden alle kirkesamfund. — For ikke mere end 10—15 aar siden vilde saadanne forhandlinger været næsten utænkelige, og det vilde blit mødt med et ramaskrik over hele Storbritanien. — Nu var selv de frikirkelige forholdsvis milde i sin dom derover, om de end naturligvis sa bestemt fra, at de ikke vilde opgi noget av sin protestantiske arv for at tækkes Rom.

Fra engelske romersk-katolske geistlige er det fremholdt, at slike forhandlinger er nytteløse. De vil aldrig føre frem. Rom kan og vil aldrig gi efter i noget punkt, som angaar læren. Det eneste fik da være, at den engelske statskirke helt opgav sin protestantisme. — Men det, fremholdes der fra alle hold inden denne, er der ikke tale om, kan ske. *Det* er ikke bare en kirkens sak, men ogsaa *statens.* Og i denne stat er omtrent halvparten av folket frikirkelig protestantisk.

De romersk-katolske sier, at det eneste samarbeide, der kan være tale om fra deres side er *paa det kristelig sociale omraade.* Og dette samarbeide er allerede i gang og de er villig til at fort-

sætte dermed. Noget andet og mere, sier de, kan de ikke gaa med paa.

Desuten, fremholder de, var der ved forhandlingene nu ikke nogen representant for den romersk-katolske kirke i England, likesom der heller ikke fandtes andre representanter fra den engelske kirke end fra høikirken. Ogsaa de andre retninger inden denne burde, hævdes der fra den romerske side, været representert ved slike forhandlinger kirkesamfundene imellem. Om f. eks. biskopen av Durham hadde været med, er det ikke sikkert, at resultatene hadde blit de samme.

SYDAMERIKAS SKYTSHELGEN

Jeg kunde ikke reise fra Lima uten at ha set Santa Rosas helligdom sa mine peruvianske venner; jeg hadde vel hørt om Rosa de Santa Maria, Peru's og hele det spanske Amerikas skytshelgen? Jo hørt hadde jeg nok, men det var ikke mere end netop, heller.

«Kom imorgen tidlig», sa min ven professoren, «saa skal vi gaa dit bort; kirken blir lukket kl. 9; men mellem 8 og 9 er det tid til at se hvad der er at se og fortælle hvad jeg vet om Santa Rosa og hendes helligdom».

Jeg kjendte Santa Rosas helligdom utenfra. Mange ganger alt under mit ophold i Lima hadde jeg staat paa den lille pladsen nær kirken Santo Domnigo og glædet mig over den maleriske silhuet av Det hellige kors' gate, og kjendt noget av den gamle tids aand ta mig ved synet av de gamle hus i kolonialstil med sine dekorative portaler, som førte ind til rummelige patio'er, med sine træbalkoner i anden etage, indelukket med et netværk av utskaarne trægittere; de gamle uthugne stener omkring brønden gav tankene flugt, og mot aften, naar lysene tændtes bak vindusgitterne og bygningene stod svarte mot kveldshimlen, saa jeg en svunden tids mennesker gaa forbi mig i stilheten; — var det ikke her en av vicekongene hadde hat et kjærlighetseventyr og opsøkt sin elskede, forklædt som tiggermunk? Men hør — Angelus lyder fra Santo Domnigos taarn like tilhøire, og svarer fra Santa Rosa's dernede hvor gaten slutter —

«Den kristne aften, naar sjælen skjælver,
en stjerne mot nat, og kun Gud er stor —»

Det gamle Lima — som det nye, forresten, med sine femti kirker, sine klostre og sine religiøse fester og processioner, — var ikke bare bløtagtighetens, livsnydelsens og grusomhetens stad, men

ogsaa selvfornægtelsens, menneskekjærlighetens og evighetslængselens hjem.

Jeg hadde set den praktfulde domkirke som bl. a. gjemmer Piazarros lik, og hvor kirketjeneren viste os saarene som endnu var synlige paa det nøkne legeme. Jeg hadde set San Pedro og La Merced og en række andre kirker med sine mængder av kjæmpealtre, aldeles overdækket av utskjæringer eller forgyldning eller begge deler, — levende mindemærker om en tid da folk levde og arbeidet likesaameget for den anden verden som for denne. Men i Santa Rosa hadde jeg ikke været; vist maatte jeg se den —

Rundt om Santa Rosas helligdom er det bygd et dominikanerkloster; gjennem klosterkirken kom vi ind i et par smaa rum og derfra ut i en have, fuld av roser og liljer, rosmarin og andre blomster, palmer og akacier. Like tilhøire gapte en dør ind til et stort, mørkt rum: «I dette rummet», sa professoren, «blev Santa Rosa født — og her i denne gaarden levet hun næsten hele sit liv.

Hendes far var en fattig mand som kom fra Porto Rico til Peru for at søke sin lykke i midten av det sekstende aarhundrede; men det var ikke bare at bukke sig ned og ta guldet op fra gaten længer dengang, og det gik elleve aar før lykken hadde et lite smil tilovers for Gaspar Flores. Da blev han bøsseskytte i vicekongens garde, — og det blev han ved at være. For en enslig mand var det ikke saa værst, men noget at gifte sig paa, var det ikke, og Gaspar ventet og ventet til han blev fem og femti aar, men bedre raad fik han ikke. Og saa giftet han sig med en ung pike, Maria de Oliva, «av fattig, men hæderlig familie» sier krønikeskriveren. Maria hadde kanske sigtet høiere end til at bli gift med en aldrende bøsseskytter; hun hadde faat en god opdragelse og hadde boklige kundskaper over det almindelige selv for adelige damer dengang; men hendes forældre hadde ingen medgift at gi hende, saa hun fik ta tiltakke — —

Livet blev ingen dans paa roser for Maria de Oliva. Hun fik elleve barn i sit egteskap, men om familien vokste, saa blev indtægterne like smaa, og det var ikke frit for at strævet og sorgene gjorde hende bitter. Hun hadde sin mor i huset ogsaa, og hun var nok temmelig nærtagende, og ikke god at komme ut av det med. Men Maria stred som en helt for at holde huset sammen og faa barna ivei, og det var hun som hadde styret i hjemmet, — som det pleide være i Amerika i kolonialtiden.

Rosa var det tredje barn; og Maria fortalte at hun ikke kjendte den ringeste smerte da hun bragte hende til verden; det var 30te april 1586 paa den hellige Katarina av Sienas dag. Hun blev døpt for Isabel. Likefra hun var spædbarn, var det noget over hende som ikke var ved andre barn; én kunde ikke sé hende uten at bli glad og underlig bevæget. Den lille indianerpiken som passet hende, merket det ogsaa, og snakket om det til de to smaa brødrene hendes. Maria de Oliva hørte det, og gik bort for at se paa barnet. Samme følelsen grep hende; hun tok den lille og holdt hende ind til sig og den prosaiske Maria fik en poetisk indgivelse: hun syntes barnet lignet en vakker rose; og hvisket: «Livet mit, sjælen min! Du skal være den lille rosen min, og anderledes vil jeg ikke kalde dig, saalænge Gud lar mig leve!» Og siden fik ingen i huset lov til at kalde hende andet end Rosa.

Bedstemoren tok det som en fornærmelse mot hende: hun var ikke god nok til at bli opkaldt, naturligvis. Og det gik ikke en dag uten at hun og datteren skjændtes om det. Det var meget andet at skjænde for og, i huset, og de andre barna kunde være braakende og brysomme; men lille Rosa var altid stille og snil og lydig. Der var noget andet underlig ved hende, og: saa standhaftig og taalmodig hun var naar hun led ondt. Engang faldt et tungt kistelok ned og næsten knuste fingeren hendes; det gik verk i saaret og de maatte hente badskjæren for at skjære den. Men alt det han skar, saa sat den lille treaaringen rolig og sa ingenting, saa badskjæren brøt ut: «Nei se, saa kjæk vesla er». Siden engang hun fik skurv i hodet og den blev tat væk med bekhætte efter den tids skik; heller ikke da enten sa hun noget eller vægret sig, de bare saa at hun blev ganske hvit i kindene og at de smaa hændene som hun holdt foldet likesom til bøn, skalv og ristet.

Moren læste for dem hver kveld om helgenenes liv; og lille Rosa hørte spændt efter. Hun hørte om Katarina av Siena som Kristus valgte til sin brud, og hun var bare fem aar gammel, da hun gav Gud det løfte at hun aldrig skulde gifte sig, men bevare sig ubesmittet for sin guddommelige brudgom. Hun hørte om Frantz av Assisi som kaldte dyr og blomster for sine brødre og søstre og hun syntes hun kjendte det samme selv: fugler og insekter og blomster, alt som Gud hadde skapt, sa hun paa med sine store, klare øine og saa at de var levende, var hendes søskende.

Det gik en hanekylling omkring i gaarden hos dem. Den var sløv og doven og Maria de Oliva sa en dag: «Hvad skal vi med

det unyttige dyret? Den har hverken forstand eller stemme. Det er bedst vi dræper den, den duer bare til at spise». Rosa hørte det, og syntes saa indelig synd i hanen, at hun ropte til den: «Syng da, lille kyllingen min, syng, ellers dræper de dig!» Og hanekyllingen begyndte at synge med klar, skjælvende stemme, en tone som en sterk klarinet og den fyldte baade huset og haven. Og ingen fik dræpe hanen, den levde til den blev ældgammel, og hver morgen sang den samme klingende sang til dagens og Guds pris.

Rosa støiet og lekte aldrig som andre barn. Hun kunde sitte og høre den lille indianske tjenestepiken fortælle om livet hjemme i fjeldene, om adobehusene, og om skogene der trærne var saa store som det Kristi kors var laget av. Eller hun sat stille og tænkte paa Kristi lidelse. Den ældste broren, Fernando het han, var altid snild mot hende. Han fulgte hende til kirken; hvis hun da fik se to straa ligge i kors paa gaten, tok hun dem op og kysset dem ærbødig, forat ikke gjenløsningens tegn skulde bli traadt under fot. Han hjalp hende at bygge en liten eremithytte av grener og blad flettet sammen og der krøp hun ind og sat og talte med Gud.

For ikke at fristes av verden og kjødet, spiste hun aldrig frugt; hverken appelsiner eller plommer, alligatorpærer eller plataner vilde hun smake. Naar det var slikt paa bordet, lukket hun øinene, til fristelsen var overvundet.

Da hun var elleve aar blev hun konfirmert av erkebispen. Han gav hende navnet Rosa; da maatte bedstemoren endelig gi sig, for det var tydeligvis Guds vilje at barnet skulde skifte navn.

Det var ved denne tid at Rosas søster Bernardina døde; hun var bare syk kort tid, og hendes død var et vemodig minde som ingen av familien glemte; men Rosa var sterkest rørt: hun hadde set at englene hævet sig til himlen med søsterens hvitee sjæl, hun hadde endda hørt det sagte suset av vingene — —»

Professoren stanset. Vi var alene i haven, og det var ikke vanskelig at tænke sig, at den laa ganske som da de smaa til bøsseskytteren løp og lekte i den, — selv om den kanske var større da.

«Jeg kjender ikke» sa professoren, «nogen religiøs personlighet, selv blandt mystikerne, som har hat saa nok i sit indre liv som Santa Rosa. De fleste religiøse mennesker har, ialfald til en tid av sit liv, kjendt trang til utadvendt virke, til at gjøre sin personlighet gjældende. Mangen helgen har, selv som moden

kristen, været en væsentlig handlende personlighet — tænk paa Katarina fra Siena eller den hellige Birgitta. Andre har flygtet for verden, som den hellige Teresa, selv Frantz fra Assisi drømte i sin ungdom om ærefulde eventyr og om kjærlighetens lykke.

Santa Rosa var bare aand. Og det endda hun var vakker, ganske usædvanlig vakker. Naar moren var saa glad i hende, var det ikke uten en verdslig bitanke: hun haabet paa en bedre skjæbne for sit barn end den *hun* hadde hat; hun vilde se datteren rikt gift og dermed se *sin* alderdom sikret, og Rosa var ikke bare vakker, hun førte sig ogsaa som en rigtig adelsdame; ingen kunde andet end bli glad i hende. Men aldrig tænkte hun paa at vinde noget for sig selv; hun strævet som liten med at hjælpe moren i huset og med smaasøskendene; da hun blev større sydde hun for de rike damer i Lima og dyrket violer som hun solgte, for at hjælpe til at holde det fattige hjemmet sammen. Moren strævde paa sin kant: hun holdt skole for smaa adelsfrøkener. Faren var gammel og skrøpelig, han kunde ingenting tjene længer.

Det kom den ene unge mand efter den anden og talte om egteskap med Rosas forældre. Men hun sa nei hver gang. Tilslut var det en ung adelsmand, rik, av udmerket familie, eneste søn av en dame blandt de mest fremstaaende i Lima. Denne damen kom selv til Rosas forældre og talte sønnens sak.

Forældre og søskende var ute av sig av glæde. Bare Rosa taug bedrøvet. Til nu hadde hun ikke nævnt til noget levende menneske, det hun hadde lovet som barn: nu maatte hun aabenbare sin hemmelighet. Da Maria de Oliva fik høre om datterens kyskhetsløfte, blev hun rasende. Der var snaut det vondord hun ikke brukte. Faren og søskendene var ogsaa skuffet og ærgerlige, og det var ikke andet at høre i hele huset end onde ord mot Rosa.

Rosa svarte ikke et ord. Hun var glad i sine egne, de kunde ikke være anderledes end de var. Og hun tok guitaren og sang saa blidt, at stormen i de andres sind gav sig, og de ikke kunde gjemme nogen ond vilje mot hende:

O, Jesus, mit liv,
hvor synes du skjøn
mellem blomster og blad
og olivenen grøn!

Men hvad skulde hun nu ta sig for? Hendes eneste ønske var at fly fra den ytre verden og leve med Gud. Clarisserinderne stiftet et kloster i Lima i 1605. Og trods sin fattigdom fik Rosa tilbud om at bli optat i ordenen. Hun var ute av sig av glæde. Men da hun kom hjem og fortalte det, blev moren arg; var det ikke nok, at hun hadde skuffet hendes haab om en sorgfri alderdom? Vilde hun nu ikke engang hjælpe sine fattige forældre med sit arbeide? Og bedstemoren jamret sig: skulde hun miste Rosa som var slik en snil og opofrende pleierske. Rosa vaklet; men hendes skriftefar opmuntret hende til at bli nonne, han snakket for moren, ogsaa, og tilslut blev det da til at Rosa skulde gaa i kloster. En søndag gik hun avsted til klostret; broren Fernando fulgte hende. Hun hadde sagt farvel til alle hjemme, ogsaa til bedstemoren, bare moren hadde hun ikke hat mot til at ta avsked med. Hun og broren gik indom kirken Santa Domnigo, for Rosa vilde si farvel til billedet Vor Frue av Rosenkransen, som hun var saa glad i, og som hun pleiede be foran.

Rosa knælte ned foran sin dronning og herskerinde. Hun var saa bedrøvet over at forlate hende, og bad inderlig. Da kjendte hun med ett at hun var som spikret til gulvet, hun prøvede reise sig, men kunde ikke.

«Du maa skynde dig, Rosa» sa Fernando; «tiden gaar og nonnerne venter paa dig».

Men alt det hun prøvde, var det uraad at staa op. Hun bad den hellige jomfru om hjælp, men det hjalp ikke. Broren gav hende haanden for at hjælpe hende, men hun kunde ikke røre et lem. Da skjønte Rosa, hvad meningen var, hun saa ydmygt op paa Vor Frue av Rosenkransen og sa: «Jeg lover dig, hellige jomfru, at det første sted jeg gaar til, skal være min mors hus; og der skal jeg bli, saalænge det behager dig.» Og ikke før hadde hun sagt det, saa kunde staa op og røre sig ganske som før. Hun gik hjem og fortalte at hun vilde bli hos sine, og de var ute av sig av glæde. De hadde allesammen syntes at uten Rosa var hjemmet øde og tomt, et sted uten glæde og uten kjærlighet.

Kort efter blev hun optat som søster i den dominikanske «tredje orden», og blev iklædt den sorte og hvite ordensdragt. Hun kunde da bo hjemme, men allikevel leve en nonnes liv.

Den som arbeider paa sin saliggjørelse har likesom den som skaper kunstverker, sine timer av henrykkelse som ingenting kan

overgaa i sødme; men likesom kunstneren har han ogsaa sine mørke timer, da det er «nat i sjælen» som de kristelige mystikere har kaldt det. Som Thomas à Kempis sier, mystikeren som har opbygget millioner med sin Kristi efterfølgelse: «Intet er tiltrækkende, eller sødt, uten at erfare din naade og bli indviet i din visdom». Rosa kjendte denne sødme; fra hun var ganske liten hadde hun daglig kjendt Guds nærvær og levet det ophøiede liv som mystikerne kalder foreningen med Gud. Men da hun blev større, hændte det saa at si hver dag, at samtalen mellem Gud og hans skapning pludselig blev avbrudt; da var det som om hjertet ikke vilde slaa mere, alt blev mørkt omkring hende, alt hun ellers glædet sig ved, fik en bitter smak, og hun blev blek som et lik og koldsvedet over hele kroppen. Hun kjendte vel ikke søster Juana de la Cruz' sang, men hun kunde ha klaget med den mexicanske dikterinde:

Min elskede, hvor fandt du
det skjulested, din elskte ikke kjender?
Med hjortens hast forsvandt du,
hver time savnet brænder,
og hvor, hvor finder jeg de milde hænder?

La mig dit nærvær kjende
og se paa mig med dine milde blikke.
Min kjærlighets elende,
ak den helbredes ikke,
for *jeg* faar synet av dit aasyn drikke.

Femten aar itræk led Rosa en time eller to hver dag under denne prøvelse — fra sit tolvte til sit ni og tyvende aar. En lærd mand, dr. Castillo, som sammen med nogen andre teologer eksaminerte hende for at se, om hendes liv i Gud «var virkelighet eller fantasi», gav hende forklaringen paa hvorfor hun led saaledes: «Denne veksling mellem lys og mørke tjener til det gode, for den lærer os at sætte tilbørlig pris paa naaden, naar vi staar i fare for at omgaas Gud familiært; og frygtens gave holder os i tømme og gjør os ydmyge», sa doktoren, og Rosa tok ærbødig og taknemlig mot hans ord. Og fra den tid av blev hun mere tillidsfuld og hendes klage klang ikke mere saa bitter, naar hun sang til tonene av sin lut:

«Skytsengel kjær
flyv og bring bud,
si til min Gud,
hvor ensom jeg er!»

Og hendes gud forlot hende ikke; mens hun sat som flittigst og arbeidet med sin naal paa de fine broderier som hun solgte til damer og herrer av Limas aristokrati, kom han til hende og smilte til hende. Oftest saa hun ham i skikkelse av det lille Jesubarn paa et alterbillede som hun var særlig glad i. Her er det» — vi kom ind i et rum, temmelig mørkt, men lyst nok til at skjelne endel billeder som hang paa væggen. Vi stanset ved ett av dem. Det forestillet den hellige jomfru som gir sin søn bryst. Et fint, lidt konventionelt utseende madonnahode, — det originale er i stillingen, — hun støtter det ene kind mot guttens hode. Gutten er et kraftig utseende barn — han ser efter noget og for at se bedre har han sluppet morens bryst. Det maa være én han er glad i, han ser paa, han ser saa fornøiet ut.

«Da Rosa levet», fortalte professoren, «skal dette billede ikke ha set ut som nu. Det tilhørte en spansk adelsmand som hadde bragt det over fra sit fædrenehjem i Atocha i Spanien. Han og hans hustru tok sig meget av Rosa det sidste aar hun levet. Billedet hang i hans privatkapel i gaten Puerta falsa de Concepsión. Dengang stod Jesusbarnet og drak av brystet og saa sig ikke om. Men saa var det sent en kveld i Don Gonzalos kapel at hans hustru og døtre og Rosa sat og talte sammen. Donna Maria fortalte om de undergjerninger som billedet hadde virket hjemme i Spanien. Rosa sat med øinene fæstet paa billedet; da saa hun at Jesusbarnet danset paa jomfruens fang og snudde paa hodet; hvergang Donna Maria stanset, holdt miraklet op — det var tydelig at barnet sprang av glæde over at høre sin mors lov — slik billedet ser ut nu, slik saa det ut bare for Rosa — —

Siden saa hun ofte Jesusbarnet, naar hun bad. Hun kjendte med ett at rosene i haven duftet saa meget sterke end ellers. Og Jesusbarnet viste sig da paa morens arm og bød hende plukke roserne; Rosa vilde gi ham de buketter og kranser hun bandt; han vilde ikke ta imot mere end én rose, men sa kjærlig «du skal være min rose». Overvældet av sin kjærlighet tok Rosa da en krans og satte den paa Jesusbarnets hode, og den lille saa paa hende og smilte saa blidt og forsvandt — —

Ogsaa den hellige jomfru forundte hende sin gunst. Det var hende som paala Rosa at føie «de santa Maria» til sit navn.»

Vi stod foran et krucifiks. Den korsfæstedes hode dryppet av blod, spikrene gjennem hænder og føtter, saaret i siden, alt var fremstillet med vanlig uhyggelig realisme.

«Foran dette billede fik Rosa det største bevis hun nogengang oplevde, paa Guds kjærlighet», sa min ven. «Hun sat sent en nat i bøn; hun hadde tænkt sig til alters dagen efter, men hun kjendte sig dødsens træt og nære ved at fortvile. Da kom hendes herre hende til hjælp; det hellige billede bøide sig ned og bad Rosa drikke saarvandet som randt av den korsfæstedes side. Rosa drak; og med det samme kjendte hun sig vidunderlig styrket, hendes sjæl vandt atter mot, smakte atter naadens ubeskrivelige sødme.

Hvad kunde hun gjøre til gjengjæld for saa stor gunst? Naar hun tænkte paa hvad hendes Gud hadde lidt for hende, fyldtes hele hendes hjerte av sorg og medynk. Hun vilde dele sin elskedes trængsler og nød. Hvordan kunde hun smake utsøkte retter og saftig føde, naar Jesus hadde drukket eddike paa Golgatha? Kunde hun sove i en myk seng, naar menneskesønnen ikke hadde en sten han kunde læne hodet mot? Kunde hun pleie sit legeme, naar Kristus blev pisket, spyttet paa og slaat, naar hans hode hadde baaret tornekrone, hans side var blit gjennemboret av spyd?

Hun spiste bare den tarveligste mat og gjorde selv den usmakelig med bitre urter, og hun fastet tre dage i uken. Hun pisket sig med en jernlænke tre gange i uken, indtil hendes klær, gulvet og væggene var tilsølet med blod. Hendes skriftefar forbød dette, men saa lavet hun sig et belte av en jernlænke som gik tre gange rundt livet, inde paa selve kroppen. Det hændte at hun ikke orket at ha det paa sig og tok av sig beltet, naar det skar sig ind i kjødet. Derfor laaste hun beltet med en hængelaas og kastet nøklen ned i brønden her i haven. Til seng hadde hun tre kvistede træstammer og til hodepute tre stener. Men hun sov ikke lang tid om natten, bare to timer. Resten tilbragte hun i bøn, og for at ikke søvnen skulde overmande hende, fæstet hun sin haarfletning til en spiker, høit oppe paa væggen. Det er den spiker De ser der — —

Men Rosa husket ogsaa Kristi ord: Hvad har I gjort for én av disse mindste, har I gjort for mig. Hun hadde ikke penger at gi dem som led nød, men hun gav dem sin medfølelse, sin om-

sorg og sine gode raad. Hendes samliv med Gud hadde ikke gjort hende fremmed for denne verden. Hun opsøkte de fattige syke og pleiet dem, hvad enten de var hvite eller farvede. Av sin mor leiet hun en fløi av gaarden de bodde i, og der indrettet hun et litet hospital. Dit bragte hun de verkbrudne og saarbefængte, vasket deres føtter, skar deres bylder, klædte dem og gav dem mat, som hun selv hadde tilberedt.

De fattiges mor blev hun kaldt; og der var megen fattigdom og elendighet i de dage i Peru og i Lima ikke mindst».

Vi var kommet ind i et andet og større rum, indrettet til en liten kirke; et krucifiks, nogen stolrader og nøkne adobevægger.

«Her paa dette sted hadde Rosa sit hospital», sa min ven. «Her kjæmpet hun den sidste kamp for at overvinde sit eget kjød og for at gjengjælde Jesus hans kjærlighet til hende. Det var her, hun engang gik ut av døren, tilgriset av en av de sykes spy og mødte sin mor. *Hun* sa noget om at datteren luktet vondt. «Naar vi tjener de syke, senora, lukter vi godt for Jesus Kristus», sa hun med sit milde smil.

Hun hvilte ut her i haven. Her bygget hun sin lille eremithytte av jord — broren Fernando som hadde hjulpet hende at bygge løvhytten som barn, hjalp hende med denne ogsaa. Der tilbragte hun de sene nattetimer i bøn og betragtning. Men det første hun gjorde, naar dagens arbeide var slut, var at se til sine kjære blomster. Og de kjendte hende: naar hun kom gaaende, skjalv citrontrærne, platanene, rosentrærne, ja selv urtene i kjøkkenhaven av glæde — —

Her i haven var alle levende væsener hendes venner; naar hendes høie beskytter Don Gonzalo og hans frue eller tertiærsøstrenes priorinde kom og besøkte hende her, bad hun dem ikke dræpe moskitoene som sværmet om dem. «Hold fred med dem, og de vil holde fred med jer», sa hun; og moskitoene adlød — —

Her i haven sat hun og sang sine kunstløse sange til herrens pris; en nattergal kom hver aften og sat paa grenen over hendes hode. Rosa sang:

«La os synge, nattergal,
Herrens pris i kvelden sval,
Han som dig og alting skapte,
Han som frelste mig fortapte».

Og fuglen sang og sang med sine kunstfærdige triller, og Rosa lyttet bevæget. Men naar tusmørket faltd paa, og den første stjerne kom tilsyne paa himlen, fløi nattergalen bort. Og Rosa sang:

«La fuglen fly saa høit mot sky,
og jeg blir her alene,
— min Gud vil hos mig være,
den signede, den kjære.

At jeg, min Gud, tør elske dig,
du straalende og klare!
At jeg tør tro, du elsker mig,
som er din skapning bare!»

Rosa var nu en og tredive aar gammel. Endnu en gunst skulde bli hende til del, mens hun dvælte her. Palmesøndag hadde hun gaat til kirken Santo Domnigo for at faa en av de velsignede palmegrener, men ved en feil av sakristanen hadde hun ikke faat nogen. Bedrøvet søkte hun ind i kapellet, dér Vor Frue av Rosenkransen stod, og klaget sin nød: hun skjønte at hun var en altfor stor synder til at bære den indviede palmegren, men skulde hun da aldrig naa frem? Da saa den hellige jomfru saa ømt paa hende, at Rosa utbrøt: «Hvad gjør det, o dronning, om jeg ikke faar nogen palmegren av dødelige menneskers hænder. Du, herskerinde, du har git mig en palmegren som aldrig visner; med den vil jeg være rik og evig lykkelig».

Da sa Jesusbarnet til hende: «Mit hjertes Rose, du skal være min brud!» Hun turde ikke tro hun hadde hørt rigtig, men Maria bekræftet sin søns ord: «Se, Rosa, den uforlignelige naade som min guddommelig søn har forundt dig!»

Hun fik Fernando til at bestille en guldring til sig, og uten at han vidste, hvad den skulde brukes til, lot han — drevet av aanden — indgrave paa den de samme ord som Jesusbarnet hadde sagt til hende. Skjærtorsdag gav hun ringen til sakristanen og bad ham gjemme den paa alteret. Hele den dagen og langfredag laa Rosa paa knæ for alteret. Paaskedag kom hun igjen og da kom fader Velasques, hendes skriftefar, tok ringen og satte den paa hendes finger til tegn paa at trolovelsen var fuldbyrdet — —

Det var vel ogsaa et tegn paa at hun var færdig med sin vandring hernede. Rosa selv vidste med vishet hvilken dag hun skulde dø. En dag sat hun i haven og sang:

«Santo Domingo, fader kjær,
nu da jeg skal dø,
anbetror jeg dig min mor
naar hun blir alene».

Moren hørte det, og blev ræd. Men da hun saa Rosa sitte der sund og frisk, slog hun det væk, — det var vel var bare en melankolsk fantasi hos datteren. Men kort efter blev Rosa pludselig syk i huset hos sin beskytter Don Gonzales og døde efter faa dages sykeleie den 24de august 1617.

Hun hadde lidt forfærdelig før hun døde, men da liket var blit stelt og folk slap ind for at se det, var der ingen merker at se efter sygdom og dødskamp; læbene hadde faat tilbake den røde farve, øinene var halvlukt og likesom saa, ømt og midt, frem for sig. Det var som om hun lyste av en stor og høitidelig glæde; og hadde hun ikke grund til det? Nu hadde hun naadd dit hun vilde. Hun kunde si med den hellige Gertrud: «Hvilken usigelig glæde er det ikke at slutte sin vandring hos Jesus, hvor glæder jeg mig ikke ved at sove for altid under hans blik, det rene, og høre hans stemme, søt som musik, si til mig: «Det er mig som kommer til dig, til det evige bryllup.»

Hun blev begravet med samme æresbevisninger som en erkebisp. Hele Lima fulgte hende til jorden. Alle var enige om at hun var en hellig kvinde, og mængden trængte saa paa for at komme til at røre ved liket og for at sikre sig en relikvie efter hende, at vicekongen maatte kommandere hellebardierene ut for at holde orden. Folk rev klærne av liket, spikket fliser av kisten. Bisættelsen maatte tilslut foretas i stilhet, saa den kunde foregaa paa sømmelig maate.

Den første sørgefest til hendes ære blev holdt bare faa dage senere; vicekongen og den hele geistlige og verdslige myndighet var tilstede. To aar senere blev liket flyttet til prædikebrødrenes kirke og da blev der atter holdt en høitidelig sørgefest. Femti aar efter Rosas død utsendte pave Clemens IX en bulle om hendes beatification, og den kom til Lima i begyndelsen av 1669. Da blev der stor glæde i Peru og en høitidelig procession blev

holdt til Rosa de Santa Marias ære; vicekongen og hans gemalinde, erkebispen og hele Limas adel var med og æret hende. Men endnu større var jubelen, da Clemens X i 1671 kanonicerte Rosa og erklærte hende for «den fornemste og almindelige beskytter ikke bare av Lima og Peru, men av alle provinser, kongedømmer, øer og lande i hele Amerika, Filipinerne og Indierne». Da blev det festet som aldrig før i Lima. Nogen av gatene, processionen gik gjennem, var belagt med sølv; fra alle balkoner hang det kostelige tæpper, og altrene som blev baaret i processionen, hadde vicekongen og alle Limas dignitærer smykket med ædelstener, saa det lyste av diamanter og rubiner, safirer og smaragder. Og efter de religiøse fester fulgte forlystelser: tyrefegtninger, turneringer og poetiske pristevlinger.» — — —

Kirken skulde lukkes, og vi maatte gaa. Vi kastet et sidste blik paa haven, paa eremitcellen av ler, paa brønden, hvor hun hadde kastet nøklen til martyrbeltet, paa hendes soverum, hvor der hang et lite krucifiks og stod en liten stol hun hadde brukt. Eremitcellen var bygget inde av træ, ind- og utvendig, forat ikke de besøkende skulde ta klumper av leret med sig; krucifikset og stolen stod i glasskap forat ingen skulde spikke fliser av dem.

Barnlige troende, men ialfald troende! Magisk-materialistisk religion, men ialfald religion. Og ærbødighet for kirken og lydighet — — I Peru hersker endnu den katolske kirke som i faa andre land. Like til for faa aar siden var al anden end romersk-katolsk gudstjeneste forbudt. Den nye grundlov av 1919 indeholder ikke noget slikt forbud; men den nuværende præsident er kirkens ven og beskytter, — og beskyttes til gjengjæld av den.

Idag som for tre hundre aar siden gaar de religiøse processioner gjennem Limas gater og naar et av de undergjørende billeder bæres frem, er trængselen ubeskrivelig. Alle vil røre ved, eller ialfald se billedet; da er de sikre paa at bli kvit sine plager, faa sine ønsker opfyldt — —

Overtro hos mængden; herskelyst hos kirken. Men kanske findes der ogsaa hjerter som brænder av samme evighetstørst, samme kjærlighet til Gud og samme gode vilje mot mennesker som den hellige Rosa av Lima's.

Vi nordboer er jo ikke overtroiske som peruanerne. Vi er oplyst nok til at fortolke de bud «aandelig» som Santa Rosa tok bokstavelig. Vi tar ikke Kristi kors op og følger ham; og vi

sælger ikke alt vi har og gir det til de fattige. Ser vi os høve til det, lever vi med god samvittighet av de fattiges arbeide.

Og — hvormange er kristne fordi de likesom Santa Rosa «elsker Gud av sit ganske hjerte», og hvormange for den hygges skyld det kan gi her og hisset?

Vi har ingen hos os, som vilde spikke fliser av Santa Rosas kiste og bruke relikvien som amulet.

Men hverken Norge eller Danmark har heller frembragt nogen Rosa de Santa Maria.

Charles Kent.

RELIGIØSE STRØMNINGER I NU-TIDENS KINA

(Slutning.)

III.

I oversigten over de religiøse strømninger, som præger Kinas aandsliv for tiden var vi kommen saa langt at vi skulde omtale noget nærmere den saakaldte *«Tao-Yuen»*, *«livsvisdomsselskapet»* eller *«institutet for livsloven»*.

Det er uten sammenligning et av de mest interessante religiøse selskaper herute, og den rivende hurtighet hvormed det sprer sig ut igjennem Kinas større kulturscentrer tyder paa at det i en sjelden grad har evnet at samle just de religiøse livsrørelser, som tidens dannede kinesere nu drages henimot.

Da jeg siste gang var borte i foreningens vakre lokaler her i Nanking fortalte lederne mig med glædesstraalende øine at den første filial av «Tao-Yuen» just var aapnet i Japan og at man om ikke ret længe vilde faa en filial ogsaa i Kanada blandt utvandrede kinesere.

Det er ellers ingen lang historie selskapet har bak sig. Det skriver sig fra vinteren 1921. I det aar var det at en officer ved navn Liu Min-tseng sammen med en del likesindede oppe i Shantung-provinsens hovedstad Tsinanfu slog sig sammen i et større vennesamfund for at drive religiøse og spiritistiske fromhetsøvelser. Liu hadde aaret i forveien hat en ganske merkelig oplevelse. Mens han en aften holdt paa at more sig med det gjennem aarhundreder i Kina saa vel kjendte skjæbnespil («fu-chi: et bret bestrød med fint sand hvori en orakelpensel ført med venstre haand viljeløst kradser omkring og derved betegner figurer, der minder om de kinesiske skrifttegn) fik han til sin store forfærdelse avlæse et længere sammenhængende verk.

Boken præsenterte sig som *«Verdenscentrets sande og guddommelige skrift»* og blev naturligvis senere selskapets hellige bok, git som den var ved *særlig aapenbaring.* At «Tao-Yuen» saaledes blev en skriftreligion og en aapenbaringsreligion like fra første stund bidrog i høi grad til at befæste dens stilling.

Liu gik altsaa et helt aar og grundede før han fik klarhet og frimodighet nok til at lægge sin aapenbaring frem for menneskene. Alt synes at tyde paa at han virkelig gjennem sin oplevelse var blit et helt nyt, vakt og religiøst menneske. Naar hans system imidlertid fik den støpning, som vi senere skal se, er det vel ikke tvil om at det beror paa fortsat reflektion og meditation saavel hos Liu selv som hos den religiøse venneflok, der litt efter litt samlet sig rundt ham. Ti det hele er nu saa tidsmæssig og praktisk lagt tilrette at det vilde være mere end utænkelig at det alt skulde være tat direkte ut av «Tao-Yuen»s aapenbaringsbok.

Det fortjener at bemerkes at en av de mænd, som først sluttet sig til Tao-Yuen i Tsinnanfu var en fremstaaende kristen. Hans navn er Hou og jeg har den glæde at kjende ham personlig, idet han sammen med andre av de ledende i «livsvisdoms-selskapet har besøkt os her ved vort institut i Nanking. Hou har et meget godt navn fra den tid han beklædte høiere embedsposter under manchuregimentet. Han har ogsaa studert taoismen og buddhismen ret grundig og levet med i de forskjellige aandsbrytninger herute. Han hævder med stor bestemthet at først nu efter at være kommen i forbindelse med Tao-Yuen har han helt smakt kristentroens lykke. «Ti sjælen i «Tao-Yuen» er Kristus sier han. Dette kan nok Hou si med subjektiv sandhet. Men det er desværre ikke tilfælde med alle de andre, omend de fleste vil gi Kristus en ledende stilling i selskapet. Nei, dertil er det hele altfor forvirret og grumset, altfor gjennemsyret av uklart religionsblanderi.

Efter disse indledende bemerkninger skal vi gi et lite overblik over selskapets lære, praksis og gudstjenstlige former.

Den ovenfor nævnte bok «Verdenscentrets sande og guddommelige skrift» er altsaa kilden hvorfra lærestoffet øses. Imidlertid holder man fast ved muligheten av en fortsat aapenbaring gjennem aandeskrift og meditation, ikke bare for de kurante hverdagslige spørsmaals vedkommende, men ogsaa for de store problemer.

Med hensyn til «Tao-Yuens» hellige bok er der ellers det at bemerke at den kun utleveres til de indskrevne medlemmer. Utenforstaaende maa nøie sig med de smaa katekismer og propagandaskrifter og den ret utviklede bladliteratur. Et større magazin utgis maanedlig, et ukeblad ved navn «Filosofen» utkommer ret regelmæssig og en dagsavis med det betegnende navn «Swastika»[1] (navnet for det urgamle tegn for den kosmiske enhet 卍) har set dagens lys i 1923.

---

[1] Kinesisk «sin-yin» eller «wan-tse».

De førstnævnte smaa læreskrifter gir en populær fremstilling av det hele system, mens bladlitteraturen excellerer i aandefotografier, aandemeddelelser og underlige metafysiske avhandlinger. I den brogede samling av inserater findes der en og anden perle, skildringer av dypt følte religiøse oplevelser, men størstedelen av artiklerne maa betegnes som ret forvirrede og kritikløse.

Efter katekismernes fremstilling er Tao-Yuen's hovedformaal følgende: En harmonisk utvikling av det religiøse liv (det som i grunden er menneskets *egentlige* liv) efter livslovens klare linjer. Denne utvikling gaar først og fremst gjennem *planmæssig meditation* og gir sig uttryk i et fromt og rikt indre liv der igjen faar sit utslag i en from og hellig livsførsel rik paa gode gjerninger. De gode gjerninger spiller en stor rolle og mange av foreningens medlemmer kan ogsaa virkelig fremvise skjønne resultater i saa maate: Skoler for fattige børn er blit aapnede, syke og lidende er blit hjulpne og en række filantropiske anstalter er sat igang.

Under de ofte fortvilede og elendige sociale forhold i Kinas storbyer, kan ikke disse forsøk paa ædel, filantropisk hjælp sættes høit nok. Ikke mindst paa dette punkt betyr Tao-Yuen's virksomhet en glædelig reaktion mot den passivitet og livsfjernhet, som saa længe har præget det organiserte buddhist- og taoistsamfund herute. Ogsaa paa et andet punkt reagerer dette religiøse selskap mot de nævnte store religioner. Det er i den sterke urgeren av den ene, store alfader, Gud, der staar bak tilværelsen som dens ophav, styrer og evige maal.

Buddhismen — ogsaa den kinesiske mahayana-buddhisme — opløser jo Guds begrep i høi grad. Vel er der mange enkeltpersoner og enkelte skoler som f. eks. «Det rene lands skole», der efter lange ørkenvandringer og ad mange omveie synes at komme tilbake til den evige Gudstanke, men i sin almindelighet maa det sies at den personlige Gudsidé bortilimeres eller gjøres saa abstrakt, at det blir saare vanskelig for sjælene at finde frem til Gud og endnu vanskeligere med barnets tillit at faa lægge sin trætte sjæl ind til hans varme faderhjerte. Og jo længere jeg færdes i buddhisternes flok herute des klarere blir det mig at den forunderlige apathi for verdens nød og de iøinefaldende moralske brøst, som præger selv fromme og klartskuende buddhister ofte har sin grund i denne kardinalskade: *de har ikke fundet Faderen.*

Se, derfor set fra et missionshistorisk synspunkt og ut fra den dypeste humane samfølelse med kineserne, maa vi være inderlig

glad over at dette nye og betydelige religiøse selskap har knæsat *Gudstanken* som sin mest centrale tanke.

Samfundets medlemmer gaar gjerne med paa at bruke det gamle, majestætiske uttryk for Gud, *Shangti*, det som vi ogsaa bruker i den kristne mission.

Men allerhelst bruker de et andet nymyntet, men ikke mindre talende ord, *Lou-Tou*, «Den ældste», «Den gamle av dage» eller *Tai-I*, «Aarsakernes første grund».

Hvilken opgave for os, som elsker Guds rike, at bede og arbeide for at denne centralidé maa bli mere og mere fyldt med personlighetens inderlighet og paa samme tid bli bevaret fra forurensning ved antropoformistiske tilsætninger. Og vor bøn og vort arbeide vil her igjen samles i dette: at disse religiøse mennesker dog maatte ret levende lære ham at kjende, som helt ut har vist os faderen, vor Herre og mester, Jesus Kristus.

«Tao-Yuen» anerkjender de 5 store verdensreligioner som de der paa den klareste maate gir uttryk for altets ophav og grundplan: kristendommen, muhamedanismen, konfucianismen, buddhismen og taoismen.

I overensstemmelse hermed hævdes det derfor igjen og igjen at det at slutte sig til «Tao-Yuen» betyr ikke en opgivelse av disse religioner, men tvertimot en opløften til et universalstade, hvorfra man ser disse religioner i deres harmoni og dypeste sammenhæng. Fra dette synspunkt kan «Tao-Yuen» sies at være en kinesisk form for teosofi. Men det er det at bemerke, at denne teosofi ikke er sprunget ut paa indisk eller europæisk grundlag, men er helt «hjemmelagte». Saa meget mere interessant er det at se hvordan aandslivet hos religiøse mennesker i vor forunderlige tid i øst og i vest arbeider sig frem langs de samme store linjer.

Hvad gjør man saa med kristendommens profet-, apostel- og helgenrække, med taoismens «seng-hsien» (guder og helgener), buddhismens buddha'er og bodhisattvas, muhamedanismens profeter og «sande mænd», Konfucianismens heroer o. s. v.? Jo, de slaaes sammen i en stor kategori med mange underavdelinger og blir væsentlig det som vi kristne betegner med *engleskaren* eller *de hellige aander*. En hovedplass blandt disse fuldkomne retfærdiges aander «danner de store religionsstiftere, repræsenterende de ovenfor nævnte hovedreligioner. Se, derfor har man altere særlig for disse. Men centralalteret er for «Den gamle av dage» Laotsu, han som er ophavet for alt ogsaa for livsloven» (tao).

Ham tilkommer hovedtilbedelsen. Dernæst tilbedes de gudsendte

religionsstiftere og saa rækken ned igjennem de hellige aanders rad.

Denne tilbedelse foregaar ved knælen og bøininger med brændende lys og røkelse under bøn og skriftlæsning. Men endnu viggtigere er den daglige meditation i stille ensomhet eller i smaa klynger. Under meditationsakten sitter man paa lave bænker, hvorpaa der er lagt en pute. Et eget lite skrift er utgit om meditationen, og nøiagtige beskrivelser er der git saavel om legemstilling som om den indre sjælelige virksomhet.

Gjennem regelmæssige, dype aandedrag og sterk sjælelig koncentration vil man naa frem til sjælelig klarhet, fred og forvisning om syndstilgivelse, samtidig som man legemlig vil friskne til, selv om man er aldrig saa syk. Det er Joga paa kinesisk grund ført frem til sin høieste utvikling. Jeg har hat anledning til at konstatere, at adskillig virkelig er blit legemlig og aandelig fornyede under denne process. Har nogen av medlemmene forset sig vil han frivilig gaa ind i helligdommen og holde dommedag over sig selv under meditation.

Jeg er ikke i tvil om at det er dette punkt i «Tao-Yuens» program, som positivt virker til mest velsignelse.

Av langt tvilsommere art er den tredje kultushandling, som drives i dette nye religiøse selskap med saa overordentlig stor iver: *avlæsningen av aandeskrift.* Her kommer vi med engang ind i spiritismens farlige skjærgaard.

Er det gode og ædle mennesker tør vi vel ikke benægte, at de herute slik som under vore hjemlige forhold i enkelte tilfælder virkelig ogsaa paa denne vis kan motta hellig inspiration (sammenlign beretningene om vor ædle, avdøde Norlandsprovst Anderson), men i det store og hele fører det mange betænkelige sider med sig og avstedkommer ikke faa slemme foreteelser.

Dette viser sig naturligvis ikke mindst i et land som Kina, hvor samfundsforholdene i en slik forfærdelig grad disponerer for vindesyke og kræmmeraand i forbindelse med de religiøse fromhetsøvelser. Adskillige av lederne er da ogsaa blit grepne i tvilsomme transaktioner paa dette punkt. Men det vilde være *meget* uretfærdig om man av den grund vilde stemple den hele bevægelse som humbug. I nær sammenhæng med avlæsningen av aandeskrift paa skjæbnebrettet staar aandefotograferingen.

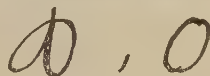
Som regel sættes fotografiapparatet ut mot den aapne himmel, hvor de drivende skyer danner bakgrunden. En række fotografier er optat paa denne maate. Enkelte av disse virker helt sælsomme, idet der virkelig indimellem de paa platen optagne skylag synes

at skimte frem i uklare konturer ansigtstræk og legemslinjer av menneskelignende væsener.

Jeg tør intet mere si om dette. Min meget begrænsede forstand staar stille. Mit hode reagerer mot det og jeg har gang paa gang været fristet til at tro at der ligger en *pia fraus* bak det hele. Men se det skal være usagt, da der som bekjendt er mere mellem himmel og jord end filosoferne «aner?» — — —

Det er slike aandefotografier, som er opsat over de tidligere nævnte hovedaltre for de fem religionsstiftere. Nuvel, disse har jo alle været mennesker og kan derfor tænkes ut fra idéen om *aandslegemet*, men jeg er meget bedrøvet over at «Tao-Yuen»s folk ikke har nøiet sig dermed, men ogsaa har forsøkt paa helligdommens midtplate at avvige billedet av «Den gamle av dage». Det er en sænken av det hellige Gudsbegrep, som nok vil straffe sig, idet foreningen vil søke at naa dem, der ønsker at tilbede Gud som «en aand — i aand og sandhet».

Hvordan har man da kunnet være viss paa identiteten av disse billeder? —

Ja, her mener «Tao-Yuen» at ha fuld garanti. Gjennem aandeskrift har de store religionsstiftere og en masse av helgenrækken aapenbaret sit særlige «monogram». Kristi monogram er den bekjendte triangelform lukket eller aapent i et av hjørnene med (△ ⊓) den ene side dreiet ut. Den hellige jomfru Maria gir sig tilkjende ved et 0 eller en hjertefigur

Kristi pleiefar Josef ved et mere indviklet tegn eller Disse monogrammer er katalogisert og indrykket nøiagtig i hændige bøker. Skulde man nu være i tvil om et billedes identitet kan man bare raadspørre Gud gjennem skjæbnebrettet, og han vil i sin tid svare enten direkte eller gjennem en av de befuldmægtigede aander.

Jomfru Maria spiller en stor rolle som budbærer og formidler. Men ellers optræder en hel del like fra de bekjendte 8 hellige (ha-hsien) fra Kinas oldtid til Abraham Lincoln.

Tao-Yuen har allerede en sterk organisation. Det er anerkjendt og inregistrert av universitetet for indre anliggender og er sterkt rekrutert av literatur, embedsmænd og officerer, ældre og yngre.

En centralforening spænder over følgende seks avdelinger: Præ-

sidentens avdeling, meditationsavdelingen, avdelingen for forbindelse med aanderne, den literære avdeling, avdelingen for barmhjertighetsgjerninger, prædikeavdelingen. Dertil kommer 5 særlige departementer for de 5 hovedreligioner. Det vil av dette forstaaes at Tao-yuen i meget er likt et broderskap. Svakheten er at der lægges saa megen vegt paa ydre fuldkommenheter (literærtræning, høiere social stand o. s. v.), at den hele bevægelse trues med at utvikle sig til at bli en aristokratisk klub.

Interessant er det at man ogsaa inddeler medlemmene i studieklasser. Der er saaledes en egen klasse for dem, som driver generelt studium av religionerne og dem som særlig studerer *en* av de fem religioner.

De kristne er meget velseede i foreningen og kristelige idealer og tanker faar mere og mere komme tilorde. Paa den anden side vil det av ovenstaaende fremstilling ogsaa sees, hvor faretruende tyk den obscurantismens taake er, som har lagt sig over det interessante «livsvisdomsselskap». —

Efterskrift:

I septembernummeret for 1923, hvor de forrige artikler om ovenstaaende emne var indtat, var der ogsaa et opsæt av hr. M. J. Meeg om «Kristus og avgudene».

I dette opsæt var der ogsaa adskillige merkværdige uttalelser om det arbeide, som vi forsøker at drive for at vinde de religiøse lag herute for Kristus. Læserne vil ha lagt merke til at mine artikler i væsentlig grad gir svar paa de fremførte betænkeligheter. Jeg skal derfor ikke her gaa dypere ind paa saken.

Blot et par bemerkninger:

Spørsmaalet om den paulinske og johannæiske metode i missionsarbeidet er i og for sig meget interessant og jeg kunde ha adskillig lyst til at gaa ind paa en drøftelse av det her i tidsskriftet. Men jeg kan ikke gjøre det med hr. Meeg. Og grunden er selvindlysende: Den første betingelse for en objektiv og frugtbringende skriftveksel er den at man holder sig det gamle store bud efterrettelig: «Du skal ikke si falsk vidnesbyrd mot din næste». Naar hr. Meeg sier at jeg i artikelen «Weishan kloster» i festskriftet for generalsekretær Dahles 50 aars jubilæum» hævder at «den store barmhjertige (Amitobha), som raader over livet er *tilbedelsesværdig*, saa er det *et falskt vidnesbyrd.* Det har jeg, som læserne selv kan forvisse sig om ved at gjennemse nævnte festskrift, ikke sagt. Og det kunde jeg efter min dypeste overbevisning aldrig

si. Ti for mig er der kun *en* Gud, som er tilbedelsesværdig, og det er ham som er aapenbaret for os gjennem Kristus Jesus. Og naar det videre heter i hr. Meeg's stykke: «I de klostre han vil oprette for at trække buddhistmunke til sig blir Kristusbilledet sammen med buddha, i samme rum» da er det en like saa stor usandhet. Mine kolleger av det norske, svenske og danske missionsselskap, som har været her paa stedet, set vort kapel, deltat med os i vore gudstjenestlige akter o. s. v. vil her kunde gi besked.

Nei, i de «klostre» vi raader over, det vil si vort lille sted her i Nanking og vort større sted ute paa landet, hvor vi haaper at faa bygge det egentlige institut, skal der saa sandt ikke faa komme noget buddhabillede ind i helligdommen. En anden sak er det at vi ofte prædiker ute i templerne og klostrene omgit av avgudsbilleder og at enkelte steder i de tidligere skildrede religiøse foreninger man selv uten nogen forbindelse med os har opsat et alter eller navnetavle for Kristus. Paa slike steder prædiker vi som andre missionærer ogsaa Kristus, naar man gir os lov dertil, men vi bryter ikke voldelig ind for at ødelægge avgudsbillederne; ti det vilde være at gjøre Kristi sak en daarlig tjeneste. Jeg har tidligere oplyst hr. Meeg om disse ting i en skriftveksel i «Dagen».

At der er skjønhet og religiøs stemning over meget av den buddhistiske skulptur er jo ogsaa en velkjendt sak. De almindelige Buddhafigurer er jo i kunstnerisk henseende sterkt paavirket av den græco-scythiske Appolontype, der som bekjendt den dag idag ogsaa hjemme i Europa anerkjendes som et av de skjønneste, plastiske uttryk for menneskeaandens ideale længsler. Denne beundring vedkjender jeg mig frimodig indfor mesterens aasyn.

Ching Fong Shan, Nanking, 26de januar 1924.

Karl Ludvig Reichelt.

LITTERATUR

Søren Kierkegaard av *Vilhelm Sommerfelt.* Cammermeyers forlag.

Rektor Sommerfelt hadde en lykkelig evne som forteller. I prestemøtene i Larvik og omegn var han i sin tid et oplivende element. Alle, som var på disse møter, vil sikkert huske hvor festlig det var når han kom med sine sirlig skrevne stilebøker og leste op for oss. Alltid var han like fengslende, hvad enten det han leste handlet om reiser i Tyskland, om Bjørnson eller om Kierkegaard. Der var noget i hans stil som minnet om det beste av Funcke. Jeg tror vi alle var enig om at disse stilebøker engang burde utgis. Det meste av det han hadde skrevet om Bjørnson utga han også selv i 1917 under titelen: «Minder fra Bjørnsontiden». H e r har vi fått stilebøkene om Kierkegaard.

Stoffet er her en del omarbeidet under hensyn til den nyeste Kierkegaard-literatur (Amundsen, Koch). Sommerfelt hadde ikke rukket å få omarbeidelsen helt ferdig før sin død. Siste avsnit grunner sig derfor helt på hans tidligere fremstilling.

De fleste vil antagelig tenke at en bok, som fører inn i Kierkegaards tanker, nødvendigvis må henregnes til det mere tunge lesestoff; men slik er ikke Sommerfelts bok. Der er ikke noget i den som smaker av teologisk avhandling. Sommerfelt forteller simpelthen, hvordan mannen så ut. Hvor rar han var. Hvad folk tenkte og mente om ham, når de så ham på gaten. Vi får derefter høre om hans omgivelser og om hans eiendommelige tankeverden. Mer og mer koncentrerer fremstillingen sig om denne, og om dens forskjellige utslag i literær form. På en meget tiltalende måte føres vi inn i hele Kierkegaards produksjon. Vi følger ham fra skrift til skrift og får en orientering over grunntankene. Sommerfelts bok vil således også være udmerket som en veiledende håndbok for dem som vil trenge dypere inn i Kierkegaards skrifter.

H. Blom Svendsen.

Giv aldrig tabt av *Olfert Ricard.*

Olfert Ricard har i disse dage udsendt en bog, der som enhver virkelig god bog e r sin forfatter. Ricards hovedegenskaber som forfatter: hans følelses finhed og hans sky blufærdighed, der nok stundom kan blege hans fortællen en del, er i denne lille bog smeltet sammen i en harmonisk helhed. I skildringen af Gottlieb Blumhardts bevægede barndom og ungdom giver just den afdæmpede bleghed i farverne det realistiske æmne en egen sløret skønhed, en mild inderlighed. I. P. Jacobsen siger et steds saadan noget som, at intet moderne menneske kan sige ordet «rørende» uden en svag biklang af ironi; og han har nok oftest ret heri; men denne bog e r rørende — uden mindste biklang af ironi; den r ø r e r, just

fordi den ikke tilsigter det og ikke selv ved af det. En fri og dæmpet gammel melodi, med dybder, som man kun faar lov at ane; og genem melodien bestandig et enkelt lille thema ligesom omkvædet i en folkevise: «Du kan jo gaa til Jesus med det altsammen». En fromhed og tro saa ren og simpel som et barns. Og mens man lytter til barnets skrøbelige bøn, er det, som man selv fornemmer den stille, sagte susen og mærker sin sjæl renses derved.

En sær vemodig bevægelse, en mild sorg er det, man gribes af ved denne bog — som naar man som barn lyttede til en skøn sang, man ikke ret forstod, og saa ind i et tungsindigt ansigts blege, gode smil.

Cand. mag.
Ragnhild Blicher-Simonsen.

„Der mennesker blir guder" av *Kristian Schelderup.* H. Aschehoug & Co. Kria. 1923.

Med sin fargerike, levande stil og si framifrå evne til populær framstilling har forf. her gjeve oss ei bok som alle dei som har interesse for «det fjerne Østens» folk og liv, bør gjera seg kjende med.

Det er renit utruleg kva han har å gjeva oss på desse 200 sidene — og han legg det fram for oss på ein måte so vi beintfram lever med han inn i det stoffet han har fyre seg. Men nettupp dette gjer ogso at der blir slik ein farge og musikk over alt han skildrar. Kjenslevarmt og forunderleg fint verkar stilen på oss. Heile tida ligg der som ein dåm av helg og høgtid — av mystikk — over den.

Forf. skriv i fyreorda til boka si m.: «Jeg har bestræbt mig på at lære de fremmede religioner at kjende indenfra, ved at forsøke at leve mig ind i deres kultur og fromhetsliv».

Og sovidt eg kann skyna har han på ein merkeleg måte magta dette — å trengja seg inn til sjølve sjæla. Som ein stille undertone kling gjenom heile hans framstelling denne djupe forståing av og samkjensla med desse framande folkeferd og deira religiøse liv.

Dette gjer ikkje mindre til at boka blir sers interessant. Vi får liksom eit forunderleg tak i sjølve det mangestemte religiøse liv derburte, som ligg til grunn for framstellinga, og vi lærer å forstå og verdsetja dette innanfrå. Vi får soleis eit klårt og levande innblikk i sjølve mystikken som jo sermerker Østens religiøse liv i det heile, — og overlag forvitnelege er dei bilæte han gjev oss av dei ymse — ofte reint vanvittige — utslag av asketisme og munkeliv. Men ogso desse lågaste former av religiøst liv handfer han med ei kjensla av heilag age — ogso her finn han glimt av guddomeleg utspring. Men forf. gjev oss ogso døme på høgboren, same og gripande religion. Eg må tenkja på dei skildringar han gjev oss av menn som den merkelege Ramakrishna og fremforalt av den indiske fridomshelten Gandhi, som han skildrar på ein uvanleg sympatisk og tiltalande måte. I Gandhi møter vi vel den merkelegaste mann India har fostra på langsamelege tider.

Av dei 3 store austasiatiske folks liv som han tek fyre seg i denne boka si — er det serlig det indiske han drygjer meir umstendeleg ved. Etter å ha gjort utførleg greide for buddhismen og seinare avgreiningar av denne — som han alt skildrar levande og fargerikt — går

han so på dei 30—40 siste sidene over til å gjeva nokre småglytt inn i Kina og Japan og det religiøse liv som karakteriserar folkelivet der.

Forf. seier i fyreorda um boka si m. a.: «den forsøker å gjengi nogen av de indtryk som jeg har mottatt på en ett-årig studiereise i Østen». So vi skynar: han set ikkje so store krav til henne. Men eg må seia: han har på ein meisterleg måte forståttt å skapa ei verkeleg bok av desse spreidde inntrykk. Og når du legg boka ifrå deg, sit du att med ei kjensla av: Eg har lært noko.

Boka er dessutan utstyrd med ei mengd gilde illustrasjonar.

Ø. H.

Av liv og lære, tanker om opdragelse og undervisning av Dr. *Otto Andersen.*

I en række foredrag, taler og artikler behandler her den utmerkede lærer og pedagog opdragelse- og undervisningsspørsmål. Det er ikke godt at uthæve noget bestemt; for baade fra formens og indholdets side er alt like fortræffelig. Skulde jeg nævne noget især, maatte det være det foredrag som er holdt ved det nordiske skolemøte paa Askov høiskole: Skolen for skolens opgaver. Man faar under læsningen rent uvilkaarlig sin lommeblyant frem for at understreke de mange træffende sandheter. En ganske speciel glæde vil det være for «Aars- og Vossianere»[1] at læse den fortrinlige tale, holdt ved denne skoles 50-års fest.

Baade lærere og forældre vil i denne bok få beriket sit sind og få mange tanker til eftertanke for sin opdragergjerning.

Som kirken ligger på et høit sted, vil forfatteren at også skolen skal ligge på et høit sted i folkets bevissthet, og at lærerstanden skal baade i det offentlige og private liv agtes høit for dens gjernings skyld. Det kan mangle meget i det endnu i vort samfund.

En dyp kjærlighet til og en rik forstaaelse av barn og ungdom aander ut av alt hvad her sies. Og, om noget latent, klinger der en egte religiøs grundtone paa bunden av hele det livssyn som bærer forfatterens livsgjerning. Vakrest kommer det til syne i den varmt følte tale skolebestyreren holdt ved sin skoles 25-aars fest.

I. A. Ottesen.

Andagtsbog for gamle av *Diederik Arup.* Steenske forlag, Kria.

Arups andagtsbok er kommet ut i ny utgave, 11te tusen. Den naar ikke vore mest populære andagtsbøker i utbredelse, saavel Laache som Johnson har naadd videre. Men Arup har sine folk og fortjener at have det, baade fordi Diederik Arup var en hellig mand og fordi hans bok passer for mange av os.

Den h a r ialfald passet godt for os. Arup hørte hjemme i 60 aarenes kirkelige vækkelse, hans pietisme er hellig og uten kirkepolitisk bismak. Bokens kristendom er ganske vist snever, men ren og navnlig i sjette avsnit «Korte lærdomme og gode raad» ret karakteristisk. Han var en god sjælesørger, hans samtidige som lik ham ofte bar prestekraven som «en møllesten om halsen» søkte ham

[1] Elever av Års og Voss' skole.

gjerne, naar de var i nød. Og fra Veldre og Slidre menigheter som han betjente har han godt vidnesbyrd.

Maatte det være et tidens tegn at denne bok likesom Pontoppidans «Sandhet til Gudfryktighet» blir trykt op igjen i disse aar. Naar vi læser saadanne bøker finder vi den aandelig levende kjerne i det væsen som nu, verdsliggjort og magtsykt, vil dominere vor kirke.

J. Gl.

Det nye Polen av *Doman Wieluch.*

Vi maa vænne os til det nye Europas nye geografi. Og i dette lille skrift bydes der os et godt hjælpemiddel til at lære noget om den nye stat Polen, ny republik av allernyeste datum, gammelt forhenværende valgkongedømme og hertugdømme. Vi faar her stifte bekjendtskap med landets mange naturherligheter, dets fruktbare jord, dets store vandkraft, dets mineralrigdom og dets industri. Av og til klinger der en tone igjen fra den gamle adelsrepublik med sin valgte konge, fra kampe og nederlag, fra reisning og undertrykkelse. Men for det meste fortæller forf. ganske rolig og forretningsmæssig og paakalder mer vor sans for forretninger end vor beundring for bedrift og historie.

Det er en fornuftig bok og de oversigter forf. gir synes at stemme med hvad man ellers vet, blandt andet lægges der ikke skjul paa, at de væsentlige dele av riket, det tidligere *preussiske* polen foruten at ha været gjenstand for et noksaa sterkt germaniseringstryk ogsaa er vokset frem til en høiere utvikling paa omtrent alle kulturområder end det øvrige land. Den nye stat med sin store befolkning, næsten tredive millioner mennesker og med sine betydelige ressourser synes bestemt til at spille en stor rolle i det nye Europa, bl. a. ved at indta en mellemstilling mellem vest og øst, baade nationalt og religiøst. Hvorvidt folket er tilstrækkelig ensartet og sterkt til at fylde denne opgave vil fremtiden vise.

J. Gl.

TIDSSKRIFTER:

Dansk Udsyn.

Dette tidsskrift utgives av foreningen «Askovs lærlinge» og har iaar begyndt sin fjerde aargang. Det første hefte av aargangen gir mig en velkommen anledning til at presentere tidsskriftet for K. & K. læsere, idet det indeholder en meget læseværdig artikel av en av bladets redaktører, den kjendte lærer ved Askov, C. P. O. Christiansen, om «Danmark—Norge og de nordlige øer». Den gir det «danske utsyn» i en for nordmænd tiltalende skikkelse, idet forf. forstaar forskjellen mellem *formal ret* og en mulig dypere *real ret* og holder paa, at Danmark og Norge maa kunne *tale sig sammen* om Grønlandssaken. Som rimelig kan være for et tidsskrift, der stammer fra Askov, den danske nationalitets utpost mot syd i gode og onde dage, i stadig vakthold om værdier, som den formale ret og uret truet, vet Dansk Utsyn ogsaa ellers, f. eks. likeoverfor *Island,* noget om det ukuelige element som heter folkelig grundfølelse og om denne følelses magt, enten den nu durer som mange vandes lyd iaar fra det Vestenfjeldske Norge eller den har stille magt over sindene

som i det ofte truede «Trondhjems amt».

Idet jeg hilser til redaktionen, som jeg i stort set betragter som ven og meningsfelle, haaber jeg kun at bladets danskhet ikke vil fordrive dette tidsskrift fra sin læserkreds. En av de ting som Kirke og Kultur vil, er at gjøre gjældende at Nordens folk, hvilken fortræd de end har gjort hinanden i fortiden, maa være helt klare over, at ingen av os tør være likegyldige ved det andets ve og vel, i nutid og fremtid.

Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses.

Jo længer det lider og jo mer vi blir os vor egenart bevidst, des mer føler vi trang til at utvide vore forbindelser utenlands. I religiøs henseende har vi for en tid siden flyttet vort séglas en smule vestover, først til bekjendtskap med skotsk og engelsk kirkeliv, og omsider ogsaa til en smule forstaaelse av engelsk teologi. Men nu staar *Frankrig* for tur og det maa være mig tilladt idag at presentere det nye *Strassburger Teologiske tidsskrift.* Det koster bare 20 frcs om aaret og naar man da tænker paa at francs ialfald indtil nylig var at faa for ca. en tredjedels krone, er det meget billigt.

Det hefte jeg har for mig skriver sig fra juli—august ifjor, men er av særlig interesse for os nordmænd fordi en av vore har en interessant artikel i dette hefte. Dosent *Fridrichsen* skriver der en artikel om «Synden mot den Hellige Aand», og det er lykkes ham at sprede nyt lys fra historien over disse ofte omdebatterede ord, et lys som vil gjøre ende paa alle de sjælelige vanskeligheter og metafysiske spekulationer som har knyttet sig dertil. Ogsaa ellers indeholder heftet meget godt, blandt andet en meget læseværdig artikel av mester Lobstein om den kristelige apologetik. Jeg synes den artikel er saa god at den uten tvil kommer til at gaa ind i mig og blive brukt uten at jeg vet om hvor jeg har det fra.

For indsendt manuskript, som ikke er bestilt, er redaktionen ikke ansvarlig.

REDAKSJONENS ADRESSE: BISPEGÅRDEN, TRONDHJEM